

1935 2/11-1935
 મેરની યાલી. ભાગ પીઠે.

૧૨૩૪૧

સમ. સુવાર. (પુષ્પ રક)

મલિની. ૧૨૩૪૧. ૧૨૩૪૧.

પ્રચલિત - "પુષ્પ" કાવ્ય

ક્રપાય છે.

શયતાની લીલા. (સચિત્ર)

શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય, ૨૧૧૨ રામ-સુરત.

પ્રકાશક - હરિલાલ અવજીલાલ હાફર. પ્રયોજક - "ગુણપત્ર."

કુપી ચોલીસની સચિત્ર વાર્તા ખુલેથી દેલ્યે સુધી એ ચાલુકારક પ્લોટ
એક વાર ચર કર્યા પછી મુકની નહીં ગમે
આજે નવ આનાની ટીકીટ બીડી મગાવી લ્યો.

— ૩૩ —

Huzur D.C. ૨૨

Si

શ્રી સરસ્વત્યૈ નમઃ

ઝેરની ખ્યાલી.

—, યાત્રે —

“સમાજ તહારે ખાતર !”

(ભણિ બીજો)

(હિન્દુસમાજના યોગદાતાઓના દ્વારા પ્રકાશિત.)

પ્રકાશક — “યુગ”

ચિત્રકાર — જીનસુખજી ધ. જી. જી.

૨૭૭-માડિયા-મુરત.

પ્રકાશક — હરિભાઈ જી. જી. જી.

‘શ્રી નવચંદન’ પ્રકાશકાલય, ટાવર નં. ૩-મુરત.

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન છે)

પ્રથમાવૃત્તિ

૪ સ ૧૯૨૫

પ્રત

મૂલ્ય:—૩ ૦-૧૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય : અધ્યાનક્રમ :-
અમદાવાદ
૧૬ જાન્યુઆરી ૧૯૬૯

પુણ્ય-સંખ્યા

શિર્ષક.

(૧)		‘સમાજ એટલે શું ?’
(૨)		“હવે શું ?”
(૩)		“પાપને પથે”
(૪)		“ઝેંગી ખાલી”
(૫)		“ગર્ભિની વિધવા”
(૬)	૧૨૩૬૧	“મમાજનુ પાપ”
(૭)		“પાગલ પિતા”
(૮)		“પતિને ખાતર”
(૯)		“પતિભક્તિ.”
(૧૦)		“છેલ્લુ યુગ્મન”
(૧૧)		“ગરીબનું દીલ”
(૧૨)	..	“પ્રાયશ્ચિત્ત”
(૧૩)		“મળતામા ધી.”
(૧૪)	...	“પ્રિયતમાની પાછળ”
(૧૫)		.. “ભયકર સળ”

. છેવટ. .

મુદ્રણાલય — શ્રી “શકર” પ્રીન્ટિંગ પ્રેસ.

મુદ્રક — તારાચંદ્રાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

મુદ્રણસ્થાન — ચૌઠાના પુલ ઉપર, ટાકી પાસે—સુરત

પ્રકાશક — હરીલાલ જીવણલાલ ઠક્કર.

“શ્રી નવજીવન” પુસ્તકાલય.

ટાવર રોડ, સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાક ૧૨૩૪૪ વર્ગાક

પુસ્તકનુ નામ ઝરની ધ્યાન

વિષય ૪-૧૩

સમર્પણ.

— જે જે —

કવિ, લેખક, કિંવા સાક્ષર !

પોતાની લેખીનીને, દિન દિન આખી થતી હિન્દુ-સમાજ-દીપકની રાશ્ત્રીને, નવજીવનના તેલ પૂરી. સજીવન રાખવા, ગુર્જર-ગિરાની-માતૃભાષાની શાહીમા બોળા, જન-મનર ઝૂંઝે છે, — તથા —

.... જે જે

હિન્દુ સ સારવા અનર્થગરી ધારા, અને એને લઈ થતા હૃદય-વિહારક અકાળ આપધાતો, કલકીત પાપો, અને દયાજનક બળિદાનો ! હિન્દુ-સમાજની આગળ ખુલ્લા કરી, મીઠાયલી આપ લેવાડે છે,

— તે તે —

હિન્દુસમાજના શુભેચ્છકોના કરકમળમાં આ મ્હારી “સમાજ ! તહારે આતર !” કૃતિ પ્રેમભીને હૃદયે ! અને અશ્રુભીની આંખે “અર્પણ હો !”

સમર્પનાર-ગુર્જર-ગિરાનો ચરણુરજ આલક,

“પુણ્ય”

❧ “એ બોલ.” ❧

સાંસારિક કૃતિ-પ્રિય પાઠક !

જે ત્હને હૃદય હશે, તે જરૂર મહારી આ કરુણ-રસ-પ્રાધાન્ય કથા વાંચી, તે સહાનુભૂતિ અને દયાથી પીગળશે ત્હારી આંખો એક ક્ષણને માટે તો અવશ્ય ભીની થશે, એ નિસચય

પ્રકાશક-અધુના ઈચ્છાને સતુષ્ટ કરવા ખાતગજ આ દ્વિતીય-ખંડ મહારે દુકાળમાં આટોપી લેવો પડ્યો છે કારણ ? ગુર્જર-સાહિત્યને આજ ઉત્તેજન મોળું છે એ રસને પીનારા નહીં જેવા છે જે છે, તે ધીમાનોની ઉપર શ્રીદેવીની અવદૃષ્ટા છે

નાદાન-યુવાન વયમાં બાળવિધવા થનાર વિમળા ! પોતાના મન ઉપર સયમની સોટી ન ફટકાવી શકતા છૂપુ પાપ કરે છે, અને ક્યાં પછી નાની આબરૂને સાચવવા, લોકવ્યજ્ઞનીથી ડરી, એ પાપ-ફળને પૃથ્વી ઉપર નાખી, આત્મહત્યા કરે છે, એ પ્રસંગ ખાસ નવીન હોઈ, સમાજને વિચારવા યોગ્ય છે

આવી અક્ષતયોનીની બાળવિધવાઓને જે પુર્લગ્નની ‘હા’ સમાજ તરફથી હોય, તે હિન્દુ-સંસાર આવી લાખો આત્મહત્યાઓ ! અને આવા સેન્ડો પાપો ! જેવા, અને એને લઈ નિન્દાવા ન પામે !

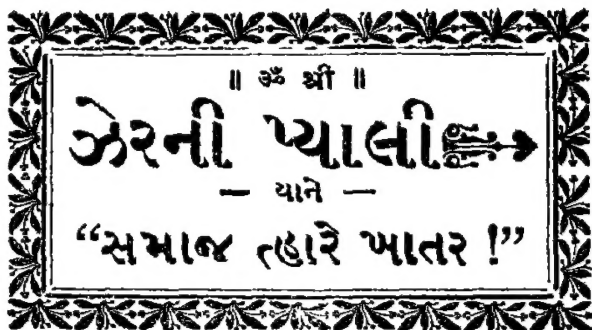
હિન્દુ-સમાજના નિદય ધારા ! આના કેટલાયે બ સીધર અને સ્ત્રીલાવતી જેવા, સતેષી અને સ્નેહાળ દેવતિ-યુગલના સંસારના મલ્યાનાશ વાળતા હશે, હતા ન હતા જરૂર હશે ! એ તો જરા વિચારો !

હિન્દુ-સમાજના એકેએક સજ્જન સ્ત્રી-પુરૂષો મહારી આ સમાજને ચગણું ધરેલી કૃતિ, વારવાર વાંચી, એ ઉપર કઈક વિચાર કરે ! જો મહારી એક માત્ર અલ્પથના

સુઝેષુ કિં ચહુના !

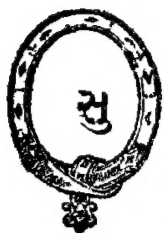
સંવત ૧૯૮૨
એસતા વર્ષતું
મંજળ પ્રભાત.

બવદીપ સાહિત્ય પ્રેમી -
ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી. “પુષ્પ.”
વાડીફળીઆ પમથીઆ શેરી-સુરત.

પુષ્પ:-૧ લું.

“ સમાજ એટલે શુ ? ”

ચંપુરના ન્યાયાલયમાં મુધામયીના સ્વામી ચંદ્રવદનને ફારસીની શિક્ષા જાહેર થઈ ચૂકી. બસીધરની ત્રીજી હેલી પુત્રી ઉષાદેવી લગ્નમંડપમાંથી બાળનિષ્કવા બની હવે હીલાવતી તથા બસીધરના હૃદય માગી ગયા તેમણે પિતાનું હૃદય તો સમાજના આ ઉપરાઉપરી ત્રાસે, અને કુદરતી મારથી એવું તો પાગલ થઈ ગયું, કે સસાર, અને જીવન બંને તેને ઝેર જેવા લાગવા માડ્યા. આ તે હારી તે પોતાની પત્નીના મતની સાથે સમ્મત થયો. હીલાવતીના અભ્યાસે આજે તેણે ન્યાતમ અરજી નાખી ન્યાતને ઝાંઝી ઝાંઝી ચોરીમાજ રંડાપો મેળવનાર પોતાની મુખી ઉષાના પુનર્લગ્નનો પ્રશ્ન તેણે ન્યાતની ખબર સમક્ષ મૂક્યો.

“ રાતિશેઠ ! આવી બાળવિધવાઓને તો ન્યાતિએ દડ લાધને પણ પુનર્લેગ કરવાની રજા આપવીજ જોઈએ ”

“ એ કેમ બને ? આપણા જેવી ઉચ્ચ કોમોમાંજ જ્યારે વિધવા-રિનાહ અથવા નાનરા થાય તો પછી રહુજ નુ ? ”

“ પરંતુ શેઠ ! આ તો અક્ષતયોનીની બાળવિધવા છે એને ગાટે અપવાદ જોઈએ ”

“ ખરી વાત છે બે સીધરની આ વાત જરા વિચાર કરવા જેવી છે ”

‘ છતાં દુનિયાની નજરે એતુ પાણીચહણુ થઈ ચૂકયુ છે એક વાર એતુ દાન થઈ ચૂકયુ છે ચાર મગજ ફેરા પૂરા ફરી ચૂકી છે વરી ચૂકી છે ખજી વિધવા થઈ, એ તો નમીમનો વાક ”

“ પરંતુ શેઠ ! વિધવા પુનર્લેગ કરે એમા આપ શુ દોષ જુઓ છો ? ”

“ દોષ ! કેમ નહીં ? પુનર્લેગન એ તો ત્રિપવત્રાસનાને પોષવાતુ એક મગથીયુ છે, પનથીયુ ”

“ તો પછી પુરૂષો કેમ ફરી પરણે છે ? ”

“ હવે ડાહ્યા મા થા એ તો અસલથી ચાલતુ આવ્યુ છે, ચાલે છે, ને ચાલશે જીવતુ એટલુ સંતુ વેદ ને મહામારતમા ભૂયો કાઢવા ન બેસાય તહાગ કરતા તહારા મરનાર બાપ-દાદા વધારે ડાહ્યા હતા સમજ્યો ? ”

“ તે ઉપરાત પુરૂષને જી વગર ચાલે એમ નથી ”

“ ને જીને પુરૂષ વગર ચાલે ! એમ તમે કયા અનુભવ ઉપરથી કહો છો ? ”

“બસીધર ! આ તો બધી તમારી અવળી અને ખોટી દલીલ છે.”

“નહી ! સત્ય કહું છું ન્યાત એટલે શું ? યાતિ એટલે તો મગાની ધારા એમા અપવિત્ર પશુ પવિત્ર યજ્ઞ જાય. સમાજ એટલે શું ? જેમા સમાનતા અને શુદ્ધતાના બીજરોપણ હોય ! જેમા પતિતોદ્ધારની ભાવના હોય, જેમા દયાના દૈવી આદર્શો હોય, જે પોતે શુદ્ધ રહી શકે ! અને અન્ય અશુદ્ધને પશુ શુદ્ધ બનાવી શકે જે પોતે પ્રત્યેકને સમદષ્ટિએ જુએ ! અને જોતા કરે ! આતુ નામ સમાજ. સમાજ એટલે જૂના જમાનાના પ્રવાહોને વળગી રહેનાર ! પ્રાચીન લોકમતના પવન પ્રતિજ્ઞ પીઠ કરી રાખનાર સવચ્છ નહી, પરંતુ તેમા સમય, અને સજોગ અનુસાર યથાયોગ્ય સુધારા કરનાર એક સુંદર વિચાર-મણ જે સમાજ આદર્શ હોવાનો દાવો કરી, આદર્શ ધારા ધડવામા પછાત છે, તેને સમાજ કોણ કહે ?”

“તમારી વાત તો દ્વિસ્ત્રીમરી છે”

“એ દ્વિસ્ત્રી નાખી દેવા જેવી નથી દેશની આવી કેટલીયે બાળવિધવાઓ આજે સમાજની આવી રાક્ષસી રહીઓના ત્રાસથી કટાણીને દિન પર દિન છૂપા અનાચારો કરી, પાપને પથે પરવરી, વેશ્યાવૃત્તિ સ્વીકારી, ન્યાત, માત, તાત, કૂળ, કૂખ, કીર્તિ, અને નામને ઇતિહાસમા અમર કરે છે, એ સમાજ કયા નથી જોષ શકતી ? સમાજ આધણી નથી. એ જુએ છે, પરંતુ મમતમા તણાઇ આપ આજ કાન કરે છે. સમાજના થડો આથી દિવસે દિવસે પોલા થતા જાય છે. એના કરતા એઓ જાહેરમા ધર માડી બેસે એ શું ઉત્તમ અને હિતકર થાય નથી ?”

“ના, ના, વિધવા એટલે હિન્દુશાસ્ત્રના અર્થ મુજબ અરપૃસ્થ અને અન્યવિકારીણી”

“બમ કરો ! હિન્દુશાસ્ત્રના કથન અનુસાર સમાજ કટલી ચાલે છે ? એ મ્હારી ધ્યાન ખેંચ નથી દેશ, અને આખો હિન્દુસમાજ જો સયમ પાળી શકેો હોય, હલ્લકર્થ સેરી શકેો હોય, અખિલ જીવનભર માયા, મોહ, અને ગિપ્યાદિને દૂર હટાવી શકેો હોય, તો એનાથી ખીજી કાંઈ ઉત્તમજ નથી પ ન્તુ અસારે સમાજમાં એટલું મનોબળ નથી, એટલા સાગ નથી, એટલું ચાલિ નથી દેશને એકે એક જીવ વેગળી અમ્મ શક એમ નથી દેશની તમામ વિવચાઓ વિમલ વૈષ્ણવચનના પાનન અને નવમના વિચારો કરવા જોઈએ એટલી તૈયાર નથી સમજ્યા ? જૂના જમાનાના જેટલી લખભાવના અસારે નથી રહી આપણે તો દે. ભોગસિલામ મ્હાય છે”

“અને તમે તે વિધવા-વિનાહનો ધારો રચી પૂ. પાડવા માગો કે?”

“એમ નહીં પરંતુ એની અગ્રેજ દેશમાં-સમાજના અનાચારની દિશા ન ઉઘડે, એ પણ સાથેજ જોવાનું છે એ જલવાનું નથી.”

“પરંતુ માઆપ તો સારો જોઈને વર પરણાવે, છતાં છોકરીઓ રડે, એમાં કેનો વાક ?”

“રેવા દયો ! માફ કરો બહુ થયું. સત્ સાત વર્ષની વયે વિવાહ કરી દસ દશ-પાંચના લગ્ન લઈ નાખતા પુત્ર પુત્રીઓની સલાહ શું તમે પૂછો છો ? વર-કન્યાના સંવયુજો શું તમારાથી જોવાય છે ?”

“ગમે તેમ હોય ! પણ આવો બ્રષ્ટાચાર તો બા આપણી આતમાં નહીજ જોઈએ, જો મ્હોટો...”

“ રાખો રાખો ! હવે મોટા ઉચ્ચ ઇમારતો બાંધી કરવા નીકળ્યા છે તે જોયા તમને જાહેરમાં ધરાનીની હોટલમાં, ચાહ, પાઉ, અને બિસ્કીટ વેતા બાધ નથી આવતો રોશન માર્કેટમાં અને અમલદારોની મોકરી કરનાર દારૂની ડગળમાં બોલો ખાલી કરે ! એને સમાજ અપ્રમુખ નથી ગણતી, નથી પૂછતી કલકતા, વિલાયત, રશુન, આફ્રિકા કે અમેરિકા જઈ આવી માસ-મચ્છી ખાઈ આવે, એને સમાજ પાણીની અજનિ છાટી, દેહ-શુદ્ધિ કરી ન્યાતમાં લઈ શકે છે નજરોનજર શ્રીમાન શેડીઆઓ ન્યાતના કાપડાઓ તોડી પોતાની કન્યાને ખીજે સ્થળે ખીજી ન્યાતમાં વગવી શકે છે, તેમને સમાજ ન્યાત પહાર નથી મક્કતી લગભગ અરપૃષ્ઠ એવી વેશ્યાઓના નામ, સમાજના શ્રીમાન જ્ઞાતિશેડો નચાવી શકે છે, ધરમાં છાની છપતી રખાતો રાખી શકે છે, પવિત્ર ગણુતા પુરુષો અપવિત્ર સ્થાનની મુલાકાતો લેતા પકડાય છે, તેને માટે ઉડતી ત્રિવિધ વાયકાઓ ન્યાત સાબળી રહે છે આ બાબતમાં તમને જાણ્યાર નથી દેખાતો કેન ! નથી લાગતેને ? અને વિધવા કરી પરણી ધર માડે, એમાં જાણ્યાર દેખાય છે ? કેવો ન્યાય ? કેવી વિચિત્ર વાત ? કેવી સૂર્યતાબરી દલીલ ? દેશમાં સતીરત્નો કયાથી પાકે ? મહાત્મા-ઓની જનનીઓ કયાથી ઉત્પન્ન થાય ? જ્યા બાળકનને પ્રવાહ પૂર જોશમાં વહે છે, જ્યા સમાજમાં બાળરાડો ન કરવાના કર્મ કરે છે, જ્યા ન્યાત કૂધારાઓને ગર્ભ-પૂચ્છ પેટે પકડી બેસે છે, ત્યાં ! શું વળે ? ધૂળ અરે ! નિર્બળ અને સંકુચિત મનની આવી સમાજો ! આવી ન્યાતો ! આપણા અને ગર્ભપાત જેવા મહાન પાપો કરાવે છે જો એ પતિતોદાર નથી કરી શકતી, વિધવાઓને સુખી નથી જોઈ શકતી, તો પછી એમને સવન બાળવાના માર્ગો પુરસ્કાર કરી આપો, સાક્ષર અને પીએર જે અસક્ષર

ચાતનાઓ તેમને સહન કરવી પડે છે, એમાથી એમનો ઉદ્ધાર કરો પોતાનો ધર્મ પાળી, તેઓ સંતોષથી પેટ ભરી, પ્રભુ-ભજન કરી શકે, પ્રભુ-પ્રેમમા ચિત્તને પરોવી શકે, એટલી સહાય થઇ સગવડ કરી આપો તેમને સદ્બોધ દઇ, શાન્તવન આપી સત્પથે ચલાવો પરંતુ તેમ તો કરવું નથી સમાજને તો આજે ખાલી મ્હોટી મ્હોટી વાતોજ કરવી છે. અને મ્હોટાઇ મારવી છે ”

“ ત્યારે ન્યાતનું કામ તો ઝાઇ ખીજ આવીને કરી જતા હશે. કેમ ? ”

“ ક્યું ! કહો જોઉ કેટલા વિષવાત્રમો ખોદ્યા ? ગરીબ જાતિ-વિધવાઓને અધ્યયન માટે શી શી સગવડો કરી આપી ? આને ન્યાત પહાર મૂકી, આને ન્યાતમા લઇ, અમુકના દા’ડા પાણી કરી, દડના પૈસામાથી મિષ્ટાન્નપાણી ઉડાવ્યા, એમા ન્યાતનું શું ફળદર શીટયું ? અરે ! આથે કયા જાવ છો ? મ્હેલા તમારા પોતાના ધરમા તો નજર નાખો ! તમારી પોતાનીજ વફૂ-દોકરીઓને વિષવા થઇ, આસુ અને અભિશાપ વર્ષાવતી જોતા તમારા કાળજા કેમ નથી ચીરાના ! સમાજ આખીનું આમા બલુ ગ્રહેતું છે મ્હારા એકલાનું નહી ”

“ પણ ન્યાતને એનું બલુ તમારે કહેલે રસ્તે નથી કરવું. સમજ્યા ? તમારા કરતા દસ દિવાળી અમે વધારે જોઇ છે ”

“ધૂળ પડી તમારા એ ધોળા ઉપર વચમા વૃદ્ધ થયા છો, પરંતુ અનુભવમા વૃદ્ધ નથી થયા ન્યાત આવા બનાવમા પણ અપવાદ ન રાખી શકતી હોય, તો એવી ન્યાત જહનમમા જાય, એ નહીં જોઇએ.”

“શુ તમે અમને અપમાન કરવા અહીં બોલાવ્યા છે ?”

“ન્યાતને માળ દે છે ?”

“જુઓ તો ખરા ! આજે તો ન્યાત તમારા ઉપર દયા કરી, રજા આપે, ને આવતી કાને કોઈ બીજો બીજુ જ કારણ લાવી, બાપણ કરી નવુ જ પમણુ ભરે. એટલે તો પછી ન્યાતમા એ ધારો પડી જાય, ધારો ન્યાતના ધારા તો બધાને માટે સરખા.”

“પણ ધારો પડી જાય, તો એમા તમારૂં ને ન્યાતનું નાક પણ શુ કપાઈ કે નહાન થઈ જવાનું છે ?”

“તો શુ વધવાનું છે ?”

“પરંતુ આ તો અપવાદ ખાતર ..”

“નહી બને”

“જો ન્યાતી મહને સીધી રીતે રજા નહી આપે તો પછી વાત માથુ ફેરવીને કરવી પડશે.”

“તો ન્યાત બહાર મૂકાશે”

“પરના નથી મહારી પુત્રીના સુખ કરતા કંઈ ન્યાત વધારે નથી. અણુસમજી નાદાન વિધવા પાપમાર્ગે પ્રવૃત્ત થઈ મહારૂં ને મહારા બાપ દાદાનું નામ કલકીત કરે, એથી તો ફરી પરણી, આદર્શ મૂઢીણી-જીવન ગાળે, એજ હું વધારે પસંદ કરું છું”

“કોઈ પારકી ન્યાતમાથી ખોળા કાઢજે”

“અરે ! ન્યાતમાથી પરણાવું ! ને નાક રાખું. સમજ્યા મહેરબાના !”

“ઉમેદવારી કયો બાપ કરવાનો છે ? જોઈશું ને !”

“ઉમેદવાર તૈયાર છે”

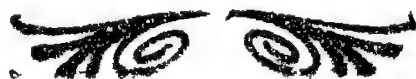
“એક તો બતાવ”

‘વિનાયક’

“જોઈ હૃદયું એ દરિદ્રી પણ તહારી સાથેજ ન્યાતબહાર રે”શે”

“એમા શું થઈ ગયું ?-સિદ્ધાનતી આગળ એટલો ભોગ તો નહીં જોવો છે”

સમગ્ર ન્યાતી વેરાઈ ગઈ બસીધરે પુત્રીની મરજીને આધીન થઈ હવે ન્યાતબહાર રહીને પણ ડિપાના પુનર્લગ્ન કરવા નિશ્ચય કર્યો. તાબડતોબ એક નોકરને વિનાયક ઉપર ચીઠ્ઠી લખી આપી તેડાવ્યો પરંતુ વિનાયકે “મહારા શરીરને ઠીક નથી” એવો ઉડનો જવાબ કહાવ્યો. હૃદયભંગ પિતાએ નિશ્ચય મક્કના પુત્રી અને દીનીને આ ઉત્તર કહ્યો. ડિપા પોતે વિનાયકને તેડી લાવવા માતાપિતાની રમ્મ લઈ વિનાયકને લા જવા નીકળી પિતાએ પણ પુત્રીને ખુશીથી રમ્મ આપી કોઈ જાણે નહીં, એટલા માટે રાત્રિના બર અધારામા યુવાન ડિપા સંકેતમાતી, શરમાતી, લપાતી, હિમ્મત ધરી વિનુની બોર્ડોંગને રસ્તે ચાલના લાગી. તેના હૃદયમા એજ બલ્યકારા થઈ રહ્યા હતા, કે - ‘શું વિનુ ! મહેને ! સમાજની દૃષ્ટિએ વિવવા થએલીને ! સ્વિકારશે ? સત્કારશે ?’

પુષ્પ:-૨ જી.

“હવે શું ?”

૪૬(૦)૪૪

જે સ્વીચાર એટલે રજાનો દિવસ હતો વિનાયક પોતાના એકાન્ત અડમા “મેષદૂત.” નો અભ્યાસ કરી રહ્યો હતો. ટેબલ ઉપર ઝમઝમાટ બળતો દોરો પ્રકાશ નાખી રહ્યો હતો વાચવામા વિનાયકનું ધ્યાન નહોતું પોરવાતું. પુસ્તકના પાના વચ્ચે આમળી રાખી તે વિચારમા પડ્યો “અરે ! ઉપાના લગ્ન કાલ રાત્રે થઇ ગયા હશે સારું થયું કે હું એ જોવાનું ન ગયો.”

વિચારની પરપરામા ગુચાતું તેનું મગજ શાન્ત થઇ ગયું. જેમનો તેમ તે રહી ગયો. એની આંખો મીચાઈ ગઇ સ્વપ્નામા પશુ એજ ઉપાની રમ્યમૂર્તિ એની નજર આગળ રમી રહી હતી.

જાણે ઉપાના લગ્ન થઇ ગયા છે એ પરણી અને સાસરે ગઇ છે. છતાં એનો જીવ વિનાયકમા અને વિનુનો ઉપામાજ રહેતેલો છે ધન્યરત્ન કરવું ! તે અણુધાર્યા એક વાર દર્શીને જતા ઉપા અને વિનાયકનો ભેટો થઇ ગયો ચાર ચક્રુ એકાકાર થઇ વિનુએ હૃદય ઉપર શિલા ચૂકી આગળ ચાલતું જારી રાખ્યું પણ ઉપાથી એમ ન થયું ન રહેવાયું. તેણે ધીરેથી બૂમ પાડી “વિનુ !”

વિનુ એકાએક અટક્યો પાછું ફરી જોયું ઉપાની આખમા ઝળઝળાંમાં ભરાઈ આવ્યા હતા. ઉપા છેક પાસે આવી પહોંચી. ગદગદ

કંઈ અને અશ્રુભીની આખે તે વિનુનું હૃદય કોરાય એવા વચનો બોલી,
“વિનુ ! તું મને છેકજ ભૂલી ગયો કે ?”

રસ્તા વચ્ચે એક પરણેલી, પરાધ નાગ સાથે વાત કરવી, એ વિનુને ઠીક ન લાગ્યું. તેણે મદ શ્વરે કહ્યું “આજ બોર્ડીંગમા કોઈ નથી. રગ્ન હોવાથી બધા બહાર ગયા છે મહારી તખીયત સારી નથી રેતી, એટલે હું ક્યાય જતો નથી તું ત્યાં આવ આપણે નિરાને વાતો કરીએ”

“વિનુની પૂઠે પૂઠે ડિપા ચાલી ઉભય એક એકાન્ત જગ્યાએ આવી લાગ્યા હવે વિનુની વાચા ઉઘડી “બોલ ! તું શું કહે છે ?”

“હું હવે ત્હને નથી સામરતી વિનુ !”

“સ્નેહીના સમારણા ! પ્રિયની યાદ ! અને મળેના મનની શુદ્ધાદ ! એ તો હૃદયમા જીવનભર સાથે તે સાક્ષેજ છતાં મ્હને અને ત્હને હવે એકેકના નામ હોઠે લાવવા અધિકાર નથી રહ્યો”

“કારણ ? શું પ્રેમી, અગર પ્રિય વસ્તુનું નામ દેવું, એ પણ એક પાપ છે ?”

“નહી, પરંતુ એને પૂજવો ! એ પાપ છે”

“વિનુ ! હું હજીય ત્હને પૂજી છું”

“પાપના પોટલા બાધવા ડિપા ! હવે તું મહારો પીકો, મહારં નામ, મહારં સ્મરણ, ચૂકી દે”

“શ્વા માટે ?”

“તું ત્હારે હૃદય-દાન અન્યને કરી ચૂકી છે. ત્હારા ઉપર હવે મ્હારો હક્ક નથી રહ્યો. મ્હારે મન હવે તું એક પરાધ-નાર છે, ત્હારો પતિવ્રતધર્મ તું ન મૂક ! પાપને પથે ન ચૂક ! અપવિત્ર ભાવના હવે હૃદયમાં ન ચૂક ! જગતમાં સતીની નામના મેળવવી હોય તો આ ન શોભે ! મ્હારો વિચાર ! મ્હારામાં પરાવાયલું મન ! કાઢી નાખ. એને સસભાગે વાળ, જેના હાથમાં હાથ આપ્યો, એનેજ હવે પૂજ એમાંજ ત્હારો ઉદ્ધાર છે. પછી બસે એ ઝેર હોય, તોય એમાંજ મન પરાવતા થીય ! પરાયામાં-મ્હારામાં અમૃત હોય, છતાં હવે એ ત્હારે કામતું નથી ”

“વિતુ ! મ્હેં એમના હાથમાં હાથ આપ્યો છે, કાંઈ હૃદયમાં હૃદય નથી મૂક્યું. અમારા પ્રેમની વચ્ચે ત્હારી મનહરણ મૂર્તિની, રમૃતિની આડી દિવાલો છે.

જીગરના તાર સંધાયા...ન તોડ્યા એ પછી તૂટે,
પ્રીતિના દોર બધાયા ન છોડ્યા એ પછી છૂટે
ગળામાં રત્નેહની સાકળ ..પડી ! તોડી નહીં તૂટે,
મછી એ પ્રિયની પૂઠે બસે ! આ જીવગી ખૂટે.

વિતુ ! મ્હારા વિતુ ! તમે ક્યા-આ હૃદયબંધાથી અગ્નિવ્યા છો !

ધો, ધો, કરો, પણ દીલમાં ડબા પડ્યા, એ ના શીટે,
-કારી ગણાતા પ્રેમ-ધા . મરતા સુધીયે ના મીટે.
જે મન મળેલાં હોય જેની સાથ ! તેને જઈ મળે,
સરિતા તથ્ય જળ જોઈ રહે ! એકજ સમુદે જઈ મળે.

હૃદય-અગીયે પ્રેમના બળ બધ બેગા થાય,
અણુધાર્યાં અકુર, કૂટે એ નવ અટકાવાય.
અતરના ઉભરા છુપા અરસપરસ ઠલવાય,
અણુગમતી કો વાડ પર વેલી કયમ વિટળાય ?

વેલી પોતાની પસંદગીનીજ વાડે વિટળાય છે રનેહના બીજ
કુદરતી રીતેજ હૃદય-ક્યારીમા વવાય છે ”

“એ બધુ ખર પરંતુ હવે થયુ એ ન થયુ થનાર નથી
માળીથી જો વાડ ઉપર વેલીને ચઢાવવામા આવી છે, એજ વાડ ઉપર
વોટખાઈ રેવામા એની શોભા છે ”

“એ કેમ અને ? ધી વિનાના લુપ્તા ક સારના કોળીયા કેમ બરાય ?”

“આવડે તો સર્વ કંઈ થાય લુપ્તા સ સારના ક સારમા રનેહ-ધીની
ધારા ખાડી, સ્નાહિષ્ટ બનાવવો, એ કામ પતિવ્રતા સુશિલ ગૃહીણીનું છે
જો તું ધારે તો તારા પતિનું ધર માંડી શકે એમ છે સ સારને સ્વર્ગીય
બનાવવો અગર તો વિષમય બનાવવો, એ બન્ને હારાજ હાથમા છે
તું ધારે તો મૂંઝે સહજમા ભૂલી શકે એમ છે ”

“ખોટી વાત. દાઝના દીલને ઠાલી ફિલાસો દેવાના આ બધા
શકા છે શીરીરનને ફેરહાફ, અને લયલાને મજનુન નહોતા ભૂલી શક્યા ”

“એ જમાનો જૂદો હતો હિયા ! આજ એ સમય, અને એ
સમાજ નથી રહ્યા.”

“હતા એ દૈવી દીલ ! અને એ પ્રેમના બીજ ! તો એના એજ
છે. એ તો નથી અદ્ભુતાને ?”

“ડિયા ! ડિયા ! આમ કહી . તુ મહને શું કેવા માગે છે ?”

“એજ કે -ઓ વિતુ ! મહારા વિતુ ! વાલ્યકાળની એ નિર્દોષ પ્રતિશ્ઠાઓ ચાલ કર ઝેરી યધ જતા, ઝૂરતા મહારા જીવનને અમૃતનું સીંચન કર”

“એ મહારા હાથના નથી.”

“તહારાજ હાથમા છે તહારા મનનો તું માલીક છે, મહારા મનની હું માલીક છું”

“છતા પણ હવે એમ .”

“અચકાય છે શા માટે ? હું હજી પવિત્ર છું મહારા રોમેરોમમાં તહારાજ નામ છે તન-મન-ધન ત્રણેય મહે તહારા ચરણોમા ધર્યા છે, હું છેક છેલ્લે આરે બેરી છું ચાલ , આપણે બને દૂર-દેશમા નહાસી જઇએ ત્યા લગનની પવિત્ર ગાદથી બધાઇ સુખી થઇએ”

“ડિયા ! ડિયા ! નહાસી જવું, એને તુ આગરજાણું માને છે ?”

“સત્ય રસતે જનારા (પાછળ) જગત્ની જીભથી લગાડાતા લાછ-નની દરકાર નથી રાખતા”

“પણ આપણે આ સત્ય માર્ગે કયા જઇએ છીએ ? પૂણ્ય-પથના પ્રવાસીઓ આપણે નથી”

“તો પાપ-પંથના બનીએ ગમે એમ પણ હું તહારા વિના જીવી શકનાર નથી એ તો ચોક્કસ તુ મહને તહારી કર વિતુ ! ડિયાને એટલી નિક્ષા આપ”

“આ નિક્ષા નથી, પરંતુ ભોગ છે.”

“નિરાગ કરશે તો છેવટ આત્મહત્યા કરીશ ”

વિતુ હવે મુગો થઇ ગયો ડિવા તેને ખમા ગ્રહી હતાવતા
ખોલી “ખોલ ! શુ જવાબ આપે છે ? ”

“ નહીં અને ડિવા ! જ્યારે સમય હતો, ત્યારે તારા માખાપને
ન સૂળ્યુ, ત્હને અને મ્હને કોઇને આટલુ કરવાનુ ન સૂળ્યુ હવે શુ ? ”

“ હજુય શુ ગયુ છે ? ”

“ હવે શુ રહ્યુ છે ? ડિવા ! વખત બહુ થઇ ગયો જલ્દી
ધેર જ કોઇ આવી લાગશે તો ”

“ બહે ! દુનિયાએ મ્હારી દરકાર નથી રાખી, તો મ્હે પણ
દુનિયાની દરકાર હવે છોડી છે ”

ડિવાએ વિનુનો હાથ પકડ્યો ‘ દરકાર જો હોય, તો કેવળ
તારી વિનુ ! જીવતદાન દે શરણે આવી છુ ” તેની આખમાથી
ખરખર આસુ ખગતા હતા

“ ના ના હુ પોને પતિત થઇ, ત્હને પણ પતિત કરે
નહીં અને ધડી બે ધડીની ક્ષયુઅગુર સ સાર-યાત્રાને માટે ત્હાર મ્હાર
ઉમયનુ નામ, કૂળ અને કીર્તિ કલકનીત નહીં થાય ”

“ મ્હારે માટે ત્હારા હૃદયમા સ્થાન નથી ? ”

“ હવે પણ હવે નથી ”

“ તુ મ્હને નથી મ્હાનો ? ”

“ આહુ છુ પરન્તુ પૂર્વની એ આહવાની ભાવનામા આજે મ્હોડુ પરિ
વર્ત થઇ ગયુ છે. ત્હારા લગન મ્હેલા કુ ત્હને કોઈ જુદી રીતે મ્હાતો હતો,

જોતો હતો, બોલાવતો હતો, આજ હવે એ દ્રષ્ટિ નથી રહી સમય ગયો છે, સજોગ વિપરીત છે વિવિ વિચિત્ર છે તું પરાધ-નાર ! હવે મ્હારે મન બહેન અરાગર છે”

“ઓ વિનુ ! વિનુ ! તું આ શુ બોલે છે ?”

“આ વિનુ નહી પરંતુ એનું પવિત્ર હૃદય બોલે છે”

“હાય ! ત્યારે મ્હારા આશા-દુર્ગોતુ હવે શુ ?”

“હવે શુ ? કલ્પનાસૃષ્ટિમા ચણેલા ચણતર અને સંયમ, એને લાગના શસ્ત્રથી જમીન દોસ્ત કરી નાખ હતું શુ ? અથુ શુ ? આપણે તો મહુ બહુ ! અને બલી બલી આશાઓ બાધીએ, પરંતુ એ બધી પૂરી ન થાય”

“પરંતુ મ્હારી આ આશા તો ત્હારાથી પૂરી થાય એવી છે”

“હવે શુ ? એ પૂરી થવાને આવત અધૂરા નસીબ લઈ નહોતુ જન્મવુ”

“તો પછી વિનુ ! મ્હારા નામતુ હવે નાહી નાખજે”

ઉપા એકાએક ચાલતી થઈ વિનુ એની પાછળ દોડયો ઉરકે-રાયલી એવી એ કદાચ આત્મહન્યા કરી એસે એવો વિનુને શક પડયો.
“હબી રહે હબી રહે”

તે ઉધમા એકદમ ઉભો થઈ ગયો જાગી પડયો સ્વપ્નનો અંત આવ્યો તેના હાથમાથી ચોપડી સરી ગઈ તે આરણ્ય તરફ દોડયો.

- દ્વારમાં ઉપાની સાક્ષાત્ સત્ય અને જીવન્ત મૂર્તિ ઉભેલી હતી. તે રથબી ગયો.

પુખ્ત:-૩ જી.

“પાપને પથે”

૪૬(૦)૪૬

(અરવિન્દાની આત્મકથાનું અનુમધાન)

ધર્મ કલાકની ગળા પછી શ્રીપુરની ન્યાયસમિતિ
પાછી ગોઠવાઈ ન્યાયાધિપી પોતાનું આસન લીધું
પહેલોજ પ્રશ્ન મૃત શારદાના પિતા શેઠ સુમનચંદ્રને
પૂછાયો

“વાર ! સુમનચંદ્ર ! તમારા હાથમા અરવિન્દાની
અર્બણી કેવી રીતે આવી ?”

સુમનચંદ્રે વિમળા ત્રિપેની હાકીકત વિસ્તારપૂર્વક કહેવી શરૂ
કરી “મહાગ વ્યાપારના ખાસ કામને અંગે હું મુખ્ય ગયો હતો જે
રાત્રે હું શ્રીનગર પાછો ફરતો હતો, તેજ રાત્રે હું એક ભાડુની મોટરમા
બેઠી સ્ટેશને જતો હતો રસ્તે મહારા એક મિત્ર મળ્યા મોટર થોભાવી
મહે એમને માહે લીધા. તેઓ નાટક જોવાને માટે જઈ રહ્યા હતા
નાટકનું થીએટર આવનાજ મહે મોટર થેભાવી તેઓ અદ્યથી નીચે
ઉતર્યા એમના અભ્યાસહે મહારે પશુ મોટર ત્યાજ ઉભી રાખવાનું કહી
એમની સાથે હોટલમા જવું પડ્યું થોડી વારે ચહ-પાનાદિથી પરવારી
હું મોટરના પાછો બેઠો ડાઉનરે એ સ્ટેશને હાકી

અરે જેઠા પછી મહે આ ઊકરીને અદ્ય જોઈ એના હાથમાની
ચિટ્ટી મહે વાચી. આ વેળાએ હું નિસતાન હતો ધ્રુવરનો આભાર

માની હુ એને ક્રીનગર લઈ આવ્યો, અને પેટની ઘીકરીની માફક ઉછેરી તે પછી એના પુનીત પગને મ્હારી પત્નીને દિવસ રહ્યા, અને શારદા જન્મી મ્હારી પાસે એ પત્ર, તથા લોકેટ અને હથુ મેળુદ છે "

x x x x

" વાંચ ! અરવિન્દા ! હવે તુ ત્હારા જીવન-કલિદાસને છેડે લાવ "

x x x x

'નાટક-કપનીના માલીકને ત્યાં એ પછી હુ રહેવા લાગી મ્હને કોઈ જાતનું ત્યાં હુ ખ ન્હોતું વારવાર શેઠના આગ્રહ હુ નવાનવા નાટકો જોવા જતી મ્હને એ જુગે છદ લાગ્યો અતે સ્વાર્થા શેઠે મ્હને આમનેમ સમજાવી, નાટકમાં નાયિકાની ભૂમિકા બજવવા લલચાવી એના આભાર તજે દખાયલી હુ અધ થઇ એ રસ્તે જૂડી થોડાજ દિવસમાં મીસ અરવિન્દાના નામે હુ આખા મુમાઈમાં જાણીતી અને માનીતી થઇ પડી

આ નાટક-કપનીમાં હુ લાખો વખત રહી એક વેળા મોટરમાં બેસી હુ બહાર ફરી રહી હતી, એનામાં એક અનાથ નિખારણુને રસ્તે લીખ માગતી મ્હે જોઈ મ્હને એને જોઈ દયા આવી મોટર અટકાવી મ્હે એને પાસે બેલાવી એની દીન વાણી અને કાલાવાલાથી મ્હારું હૃદય પિગળી ગયું મ્હે એને મ્હારી સાથે મોટરમાં બેસાડી લીધી

મોટરમાં એણે મ્હને પોતાની જીવન-કથા કહી "બહેન ! હું એક ખાનદાન ક્ષત્રીજી કુટુંબની કન્યા છું બાર વરસે મ્હારા લગ્ન એક ખીજવર સાથે થયા હતા પરંપ્રથા પતિનું પાત્રજ માસ સુખ ભોગવ્યા પછી હુ રાદી તે પછી હુ ખીએર રહેવા લાગી અહીં ત્રણ ચાર વરસ સુખેકું ખે હાથસૂકું ધાન અને આશિમાળો રોટકો ખાઈકાઢ્યા,

એ દિવસ હુ ગામને ફરે પાણી ભરવા ગઇ ગાહી ઇશ્વરનું કરવું ! તે મહારા અવળા નસીએ એક શ્રમિત અને તૃપ્તિ એવો કપડાની ફેરી ફરનાર ફેરીયો આવી ચઢ્યો મહારી પાસે તેણે થોડા પાણીની ચાચના કરી મહે એને પાણી પાતુ એણે મહેને એ બદલ બહુ હુ ના કહ્યા છતાં બહેન તરિકે સખોધી પોતાની લુગડની ગામડી થી એક લુગડ આપ્યું પળીજ મહેને સમજ્યું કે એ કેાઇ બધા પંદેશી-ફેરીયા હતો.

દયા કરવા જતા હુ દડાઇ ગઇ મહારી સાથે પાણી ભરવા આવનાર પાડોશણે મહારા બાઇ-બાબીને મરચું-મીઠું નાખી ન કરવાની વાત કરી નાખી સશબ્દ કાગ્જુલત લુગડ મેળું- હોવાથી મહારા બાઇ-બાબીએ મહેને ધરમા ન ધાલી હુ આખી ન્યાતમા પાવત હોવા છતાં, નહારી ચાલની ઠરેલ વગાવાઇ, નિદ્રાઇ, અન હુલુલુ થઇ ચૂકી. કેાઇએ મહેને આશ્રય ન આપ્યો એટલે આજ કંટનાથ નિવસ થયા આખ બીખ માગી પેટ ભર છું”

સુર ! ન્યાયાધીશ સાહેબ ! મહેને જે ખાચડીની દયા આવી. એજ દિવસે હુ એને લઇ થીએટરમા ગઇ મહારો પાઠ હતો હજી શેઠ નહોતા આવ્યા, એટલે એને બહાર ચક પુરશી નાખી આપી બેસાડી, પહેલો બક પૂરો થતાજ મહેને ખબર પડા કે શેઠ આવ્યા છે એટલે હુ એને લઇ શેઠના ખાનગી આવાસમા આવી.

શેઠ ખુલ્લે માથે એક ગાલીચા ઉપર અટકી હુકો ગગડાવી રહ્યા હતા. મહારી પાછળ આજી ઝોલી એ અનાથ મિખારણુ-યુવાન બ્રાહ્મણ બાળ-વિધવા ન કેાચાતી ઉભી હતી મહે એને માટે શેઠને બે શખે કહ્યા, એને આશ્રય આપવા શેઠે હા પાડી.

બીજાજ દિવસથી મ્હે એને મ્હારી સાથે રાખવા માડી ગાતા વગાડતા અને નાચતા શિખવવા માડ્યું છ માસના સતત પ્રયત્ને એ સ પૂર્ણ કેળવાઈ નવી નટી તૈયાર થતા હવે શેઠનું મન મ્હારા ઉપરથી ઉતરવા લાગ્યું. પેલી વિધવા કે જે હવે મીઠા મેનાને નામે ભૂમિકા ભજવતી હતી, તેના માન વધ્યા એટલામા મ્હારે એક દિવસ-કુપનીના મેનેજર સાથે ઓળખાણ થઈ વાત ઉપરથી વાત નીકળતા તેણે મ્હેને પોતાની કુપનીમા આવવા લલચાવી હું પણ હવે અહીં રહેવા માગતી નહોતી તેમ શેઠને પણ નવી નટી મળતા હવે મ્હારી બહુ ગરજ નહોતી રહી.

મ્હે નાટ્ય-કુપની છોડી હવે હું મીસ અરવિન્દાના નામ હેઠળ સીનેમામા એક્ટ્રેસનું સ્થાન શોભાવના લાગી અહીં મ્હે પાટો મ્હારા એક વખતના પ્રેમી મુમનને જોયો અમે બંને મળ્યા. પહેલા તો મ્હે એને દાદ ન દીધી પરંતુ પાછળથી મ્હારા મનને મ્હે મનાવી લીધું. મી ઈન્દ્રવદનને નવે નામે એ એમા એક્ટરનું કામ કરતો હતો અમે બંને પાછા પાપને પથે ચઢ્યા.

પરંતુ એટલાવાથી એ સીનેમા કુપની થોડાજ વખતમા ભાગી પડી. મ્હે પુછળ પૈસા એકઠો કર્યા હતા, એટલે હવે મ્હારો વિચાર નોકરી કરવાનો રહ્યો. નહોતો કંઈ નિચાર આવના હું અને ઈન્દ્રવદન અહીં શ્રીપૂર આવ્યા ઈન્દ્રવદનના કહેવાથી મ્હારી પુત્રીને શોધવાનો રસ્તો મ્હેને માલિકાને. ધધોજી લાગ્યો કારણ કે મ્હોટા મ્હોટા લોકોના આમત્રણ મળે, ઘેર આવજાવ થાય, એટલે એમાંથી કદાચ પતો ભાગી આવે તદુપરાંત ઈન્દ્રવદને મ્હેને મ્હારી પુત્રી શ્રીપૂરમા છે, એવી ખબર આપી હતી, અને એને ભક્ષનેજ હું અહીં આવી.

શ્રીપૂર આની મહે ગાયિકાનો ધણો શર કર્યો ઇદ્રવદન મહારો એક રીતે એજન્ટ અથવા કનીશન-દલાલ, અને બીજી રીતે ધણી હતો અરુણકુમાર સાથે મિત્રતા પાળી મહારી મોહીની-જળમા એને ફસાવનાર એજ છે મહારા કલ્યાણીજ એ આ શેઠની પુત્રીને ઉચકી લાવ્યો હતો. પણ ખેશુદિની અમર કાઠક ધાર્યા કરના વડુ થઈ જવાથી એનું મરણ નીપળ્યું છે આમા એ તમજ હું અને એકતરખા ગુહનેગાર છીએ ”

અરવિન્દાની આત્મકથા અત્રે પૂરી થઈ વિમળા અપવિત્ર મા-માપને ભેગી, પુષ્કળ રહી આપુ નવાવચ કબચને શુ શિક્ષા થાય છે ? એ સાબળના એકી નજરે ન્યાયાવિશના મુખ સામું જોઈ રહ્યું

ન્યાયાવરો ઇદ્રવદન તરફ જોઈ પૂછ્યું - મી. ઇદ્રવદન ! તમારે કાઠ કહેવું છે ?

“ મહારે કાઠજ કહેનાનું નથી હવે હું કરેલા પાપના ફળ પામવા આતુર થઈ રહ્યો છું પણ મહારી છોટની એક પ્રાર્થના છે ”

“કહી દેયો ”

“હું ગુહનેગાર છું પરંતુ મહારા જેટલીજ ગુહનેગાર આ અરવિન્દા નથી. એને આ અનીતિ, અન્યાયાર, અને આટલી હદ સુનીના પાપને પથે ઉતારનાર હુંજ છું મહેજ એને પરણ્યા પતિનું ઘર છડાવી, રઝળતી મૂકી. આજ એ જે આ અધમ દશા ભોગરી રહી છે, એનો મૂળ કારણજીત હુંજ છું મહારે પાપે એ નિર્દોષીની આની શયતાની ભળમાં ફસાઈ છે એના ઉપર રહેમ બતાવવામા આવે.”

“એ અમારે જોવાનું છે એ સિવાય બીજું કંઈ...”

“કાંઈ નહીં.”

“વાઝ ! તમારી અને આ અરવિન્દાની ઉમર શી ?”

“અરવિન્દાની બત્રીસેક હશે ! મહારી નો પાત્રીસ છે”

“અને વિમળા ત્હારી ?”

“એને લગભગ સોળાસુ જવુ હશે” સુમનચંદ્ર બોલ્યા

ચોડીનાં સભા શાન્ત રહી તે પછી ન્યાયાધિશ ઉભા થયા તેઓ બોલ્યા “ની ઇન્ડિવદન ! આ કેમમા તમારો હાથ વધારે છે. તમને જન્મદેશનિકાલની સગ કરનામા આવે છે અને તમારો તથા મમ જનો ભોગ થઇ પડેલી આ અરવિન્દા ! કે જે જાણે અમલે આવે ખોટું રસ્તે ઉતરી છે, તેની તન્હ હુ ઈચ્છા બતાવી, (પોતાના પાપ, પસ્તાવો કરી ઘોષ નાખવા,) એને જીવે ત્યા સુધી આમાન કારાગૃહવામની સગ કરમાવુ છુ ”

ન્યાયાધિશ ઉભા થયા અરવિન્દાની ટોટે વિમળા બાઝી પડી. અશ્રુભીની આખે અરવિન્દા બોલી, “જેઠ સુમનચંદ્ર ! મહારી વિમળા તમારે ખેળે છે એને તમારી પેટની પુત્રી મણીને પાળજો થોગ્ય સ્થળે પગલાવી સુખી કરજો ”

આટલુ બોલી આગળીએ પહેરેલી હીરાની વીટી તેણે ચૂસી લીધી. બગબર તેજ વખતે ઇન્દ્રનદને ન્યાયાધિશના ટેબલ ઉપર પડેલી પિસ્તોલ આપના પલકારામા ઉંચકી લીધી કોઇ એને ઝુટવી લે એ પહેલા નો એ લોહીયોહાણુ થઇ જમીત ઉપર તૂટી પડ્યો અને પાપામાઓ જોત-જોતામા એકબીજાના મરતા-મોઢા જોઇ આ લોકને છોડી ગયા, પોતાના પાપનો પસ્તાવો કરવા તેઓ ન જીવ્યા, ન રહ્યા.

✖

✖

✖

✖

✖

ન્યાયાધિશૈ અરવિન્દાની સંપત્તિમાથી અર્ધ સગકારમા સોપી, અર્ધ તેની પુત્રી વિમળાને નામે કરી વિમળાએ અપવિત્ર રસ્તે ઉપાર્જન કરેલું ધન ન સ્વીકારતા “પતિતોદ્ધાર” સમાજને અર્પણ કર્યું

જમીન ઉપર ઢળી પડેલી અર્ધમૃત માતાના શમ ઉપર વિમળા પડી અશ્રુપ્રવાહથી તે માતાના શબને આખરનું સ્નાન કરાવવા-ન્હવરાવવા લાગી. જ્યારે બીજી બાજુ જેના પેટમા ગોળી વાગી છે, એવો ઈશ્રવદન છેવટના તરફડીવા મારી રહ્યા હતા.

પ્રિય વાચક ! અરવિન્દા વેસ્યા બની, પાપને પથે ઉતરી ! અને અને આવા ક્રમે તે મરી, એવું મૂળ કાગળ શુ ? અયોગ્ય, લગ્ન-સંબધ ! અરવિન્દા જેવી અમળાજ્ઞાની આવી આત્મહત્યાએ માટે હિન્દુ-સમાજ શુ તુ જરાયજરાયફર નથી ? કેજ એટલું જ નહી, પગ્નું પૂરેપૂરું આ બગિદાન સમાજ ! ત્યારેજ ખાતર ! દેવાયલું છે, એ નિ સશય છે

પ્રભો ! હિન્દુ-સમાજના આવા રાક્ષસી -હી-મધનેને લઈ પાપને પથે ઉતરી, અને આત્મહત્યા કરતી, આવી અભાગીની આર્ય-રમણીએને ઉગારે !

પુરુષ:-૪ થું.

“ઝેરની ખાલી.”

ગભગ રાત્રિના દશ વાગ્યાનો શુભાર થયો હતો.
“મેષદૂત” લખ વાચવા બેઠેલો વિનાયક દાર
ખવ કરવાનું જૂલો ગયો હતો ચોપડીના પાને
પાનામાં તેને ડિયાનીજ રમ્યમૂર્તિ આલેખાયલી
દ્રષ્ટે પડવા લાગી વાચતા એને ઝોડુ આવી ગયું.

સ્વપ્નમાં એને ડિયા સાથે લાખો વાર્તાલાપ થયો એટલામાં દાર
ઉઘડયા. નિતાયકની મળેલી આખ એકાએક ઉતરી ગઈ તે એકદમ
ખુરસીનાવી ઉભો થઈ ગયો. સ્વપ્નનો મિથ્યા બ્રમ તેણે સાક્ષાત્કારના
સ્વપ્ને જોયો. તેના પગ પાછા પડ્યા. દારમાં ડિયા । વિધવા ડિયા ।
અચ્ચૂપૂર્ણ આખે આવી ઉભી હતી.

“તુ ? ડિયા । અત્યારે અહીં ?”

ડિયા એક ડગલુ આગળ આવી ધરાધર વિનુની રહામે ઉભી
રહી “હા” તેનું મુખ આટલું કહેતાજ અવનત ઝૂકી ગયું

“શા માટે ?”

“તારે માટે વિનુ । બહાનું । તારે ખાતર.”

“ડિયા । ડિયા । તુ દીવાની તો નથી મરતે ?”

“ખરેખર હા । તારા પ્રેમે મરતે જો પાગલપણમાં મૂકી દેશ,
તો એમાં આશ્ચર્ય જોવું કશું પશ્ચ નથી.”

“પરંતુ તું હજી કાલેજ પરણી, અને ”

“કાલેજ રાડી ” ઉષાએ અર્ધ બોલ ઉપાડી વીધા

“રાડી ? એટલે શું તું વિધવા થઇ છે ?”

“હા મહારા પતિએ મડપમાથીજ મહેને વૈધવ્યની બક્ષીસ કાઢી છે વિનુ ! તેથીજ હું અસારે ત્હારી પાસે આવી છું ”

“અફસોસ ! એકજ દિવસમા કેવું પરિવર્તન ! લગ્ન અને વૈધવ્ય ! ઉષા ! ધરમાથી રજા વગર આવી મોડી રાત્રે અહી આપતા ત્હને રહેજ પણ સંકોચ ન થયો ?”

“માતા-પિતા ઉમયની સ મતી લઇનેજ હું અત્રે આવી છું ત્હને ઘેર બોલાવ્યો, પણ તું તો ન આવ્યા . એટલે .. પછી ”

“એક પારકા પુરુષને ત્યા તું ”

‘ પારકો ? વિનુ ! તું પારકો ? કે પોતીકો ?”

“એનો જવાબ ત્હાર અતર આપશે એને પૂછ ”

“એને પૂછ્યા જિવાય આ પગલું નથી ભર્યું ?”

“તો આને અન્યાય-માર્ગે આવવા હા પાડનાર ત્હાર એ અતર ! અપવિત્રતાના રનથી હવે રગાયલું અને રગદોળાયતું હોવું જોઇએ ”

“શા ઉપરથી ?”

“તું એક વિધવા છે એ ત્હને ખમર છે. નહી ?”

“કોણ કહે છે ?”

“માડાની માફક શું લવે છે ? હમણા તું પોતે બોલી, “કે હું” વિધવા થઇ છું ” અને પાછી એટલીજ વારમા વિસરી મઇ ?”

“તહાર મ્હો, તહારી યાદ, અને તહાર ધ્યાન, મ્હને ઉંધ અને આહાર બધુ ભૂલાવી નાખે છે હું વિધવા થઈ એમ મ્હે ક્યારે કહ્યું ?”

“તો શુ તુ સૌમાગ્યવતી છે ?”

“ના નથી પણ તેમ થવા તો આવી છું હોત ! તો વળી અહીં આવતેજ શા માટે ? બહુ નિચાર કરવો પડત”

“અરે ! આવી નાદાન, ઉમતી, યુવાનીમા વેધવ્ય પ્રાપ્ત થતાં તુ દિવાની થઈ ગઈ લાગે છે શિવ-શિવ-શિવ”

“વિનુ ! હું વિધવાયે નથી, તેમ દિવાનીયે નથી”

“તો !”

“કુમારી છું. પવિત્ર છું, પાગલ નથી, પણ ડાહી છું આ બધું હું સમજીને, સાચવીને, વિચારીને અને શુદ્ધિમા બોલુ છું”

“આવે વેશે, આવી રાત્રિએ ઘર-બહાર નીકળવાનું શુ કારણ ?”

“તહારી ! મ્હારા જીવન-નૌકાના સુકાનીની શોધમા વિનુ ! સમાજ એમ માને છે, કે હું વિધવા થઈ છું” હું માનતીજ નથી. મ્હારા પિતા ન્યાતબહાર રહી મ્હારા પુનર્લેખ કરવા તયાર છે તુ મ્હને સ્વિકાર મ્હારો હાથ ઝાલ મ્હને તાર” ઉપાએ ધુટણીએ પડી, અશ્રુપૂર્ણ આંખે કાનાવાલા કરતા વિનાયકના અને હાથ પકડી લીધા

“એ વખત હવે વહી ગયો છે એ ભૂત-પૂર્વ અમૃત-ચોષડીયુ હવે આજે નથી રહ્યું.”

“એમ કા બોલે છે ? બાલ્યકાળ ભૂલી ગયો ?”

“તુજ કહેને કે ભૂત-કાળ કોણ ભૂલ્યું છે ? છતાં એ બધાં સોનેરી શમણાઓને અસારે ન સમાર. આપણા જીવન-વારિના પ્રવાહો જુદી જુદી દિશામા વળી ગયા છે. મ્હને માફ કર.”

“ મહને ભૂલી ગયો ? ”

“ ભૂલ્યો નથી, અને લાગે છે, કે ભૂલી શકીશ પણ નહીં છતાં ભૂલવા હવે દૃઢ નિશ્ચય છે મનને માગી-મનાવી એજ માર્ગે વાળી રહ્યો છું હૃદયમાથી તારી રમ્ય મૂર્તિ દૂર ખસેડવા મથી રહ્યો છું ”

“ વિતુ ! મહે લાચારીથી લગ્ન કર્યાં, એ તહને ન મર્યું ?
એથી તું રીસાયો છું ? ”

“ એ તો નરીમના ખેલ છે એમા આપણે શું કરી શકીએ ?
પરંતુ હવે હું તહને પહેલાની માફક ચાહી શકનાર નથી. ”

“ કેમ ? ”

“ તું એક વખત વરી ચુકી છે. ”

“ સમજી ! હું વિધવા છું, એજ વિચાર તહને ડગમગાવે છે ?
નહીં વાર ? ”

“ નહીં ! ધર્મ અને પ્રભુ મહને ડગમગાવે છે. તું મહને મહારા નિશ્ચયમા ડગમગાવે છે ગર્ભ કાસે તારા લગ્ન ચનાર છે, એ જાણ્યા પછી મહે મહારા વિચાર અને બાવના ફેરવ્યા છે. હું તહને ખુદેન તરીકે મહાવા અને પૂજવા સકલ્પ કરી ચૂક્યો છું મહને હવે એમાથી કૃપા કરી પાછો ન હઠાવ ”

“ એ એમજ છે, તો પછી મહાર શું ધાર્યું ? ”

“ પ્રાણીમાત્રની ચિન્તા પ્રભુને છે આપણું ધાર્યું, કશું ચનાર નથી મનના મતોરથ એના ચરણે મૂક મહને સજવું મહે કરી નાખ્યું, હવે તહને સજવું તું ફેડી લે. ”

“વિતુ ! મહે ત્હારે માટે આવું ન્હોતું ધાર્યું ?”

“મહેને પણ આવો પ્રસંગ આવશે, અને આવી કસોટીમાંથી પસાર થવું પડશે, એવો વિચાર શુદ્ધ ન્હોતો આવ્યો. પરંતુ લાચાર ! પ્રભુને જે ગમ્યું એ ખરું ! એને હરખ-સતોષ કરી હવે નકામા હૈયા બાળવા શા કામના ?”

“જો ત્હારે આમજ કરવું હતું તો પછી ”

“મ્હારી જરાય ઈચ્છા ન્હોતી, અને નથી, છતાં હું સર્વસ્વ અને ત્રિકાળજ્ઞાની ન્હોતો સમજું ?”

“વિતુ ! વિતુ ! તો શું તું એમ માને છે કે મ્હારા ખરેખરા લગ્ન બેવાયા છે ? સાચું બોલ ! હું પરણી છું ? હું રાડી છું ?”

“હું તો નથી માનતો ”

“તો પછી સમાજની નજરે તું કા જીએ છે ? એની નજરે હું વિધવા છું પણ ત્હારી નજરે, પ્રભુની નજરે તો પવિત્ર છું હજી અવિવાહિતજ છું ”

“છતાં પણ .”

“લોકલગ્નમંથી કંઈ છે ?”

“નહી ”

“તો પછી ?”

‘ ઇશ્વરથી આ પાપમાં પરવરતા કોણ જાણે કેમ ! મ્હારી હિંમત નથી ચાલતી એનું કારણ હું જાનેજ નથી સમજી શકતો. મ્હારું માયું બમે છે મન મુઝાય છે શરીરે કપારી છૂટે છે શું કરવું ? કશું સમજતું નથી. ત્હને સમજાવું હોય તો સમજાવ. મ્હારી તો અક્ષય આમાં કામ નથી કરતી. ”

“આ પાપ છે ?”

“અલ્પત્ત ! ઉપા ! ત્હારો અવિકાર ! ત્હારો કમનસીમે હવે મર્યો છે. ખ્હેન ! એક બધુ તરીકે ત્હારો હાથ ઝાતવા હુ તૈયાર છુ”

“એમ ન બોલ ! હું તો હૃદયમા ચોવીસે કલાક ત્હારીજ છબી પધરાવી એને પૂજતી આવી છુ, પૂજુ છુ, અને આ જીવનભગ પૂજશ આ દેહ અને દીલ ત્હારાજ છે, અને ત્હારાજ રહેશે ઉપાએ વિતુને ચત્તે જીવન સમર્પ્યુ છે. પછી માર કે તાર ! ત્હને જેમ ગમે ! શોભે ! એમ કર”

“ઉપા ! ઉપા ! હવે તુ આર્યાવર્તની એક આદર્શ આર્ય-બ્રાજ વિધવા છે બરથારનુ સ્થાન બ્રાતાની ભાવનામા ફેરવી નાખ વિધિની વિચિત્ર લીલાને ભાવે અભાવે વેઠી લે ધર્મ-જીવન ગાળી, ચિત્તને ! સસારના વિપત્તી પ્રેમમાથી, માયા મોહમાથી વાળી, મ્હારામાથી છૂટુ કર પ્રભુ-પ્રેમમા જોડ તુ એક પરાયા પુરુષની અર્ધાંગના-જગતની દ્રષ્ટિએ થઇ ચૂકેલી છે વિધવા છે હવે ત્હારે મને હુ ભાઇ બ્રાથર છુ મ્હારો વિચાર સરખો ત્હારે ! અને ત્હારો વિચાર સરખો મ્હારે ! કરવો એ પણ હવે એક પાપ છે ખ્હેન ! પાછી વળ ! જા અબળા-જન્મનો ઉદ્ધાર થાય, જીવ્યુ સાર્યક થાય, એ કર્તવ્ય હને ત્હારે માટે ઉત્તમ છે”

“ઉદ્ધાર અને સાર્યક તો માઆપે ક્યારનાય કરી નાખ્યા છે હવે શુ બાકી છે ?”

“આત્મ-કલ્યાણ આત્માને ઝોળખવો એટલુ શીખી જા એટલે પછી બસ. બીજુ કશુ કરવાનુ ત્હને નહી રહે તુ દેવી થઇ દિવ્ય-ધામમા ચાલી જશે.”

ભાગ ❀ ઝેરની પ્યાલી ❀ ખીલે.

તા હડીલાન છ મહાદાસ. છુદસેવર અને પંડીશર.

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય” ટાવર રોડ-સુરત.

નવસુખ.

“એને મારે શહેને બે શબ્દ કહ્યા” (વધુ મારે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૩)
(અ.વિ-દાની આત્મકથા)

“અને તું .”

“હું ? મ્હારે માટે પૂછે છે ? હું આ જીવન અખડ બ્રહ્મચર્ય-વ્રતનું પાલન ! ત્હારે ખાતર ! ઉપા ! ત્હારા પવિત્ર પ્રેમને ખાતર ! કરીશ સુગેા આત્મભોગ ધરીશ એમાજ મરીશ, અને જીવનની છેલ્લી પળે ઇશ્વરને એજ સ્મરીશ, કે સદ્ગુહિ મૂકી સદાસર્વદા સન્માર્ગેજ પ્રેરે. આ જન્મે નહીં તો અતરની અભિલાષ આવતે જન્મે પૂરી કરે !”

“એટલું બધું ?”

“પવિત્ર-પ્રેમને ખાતર એ ભોમ વધારે નથી ”

“તમે દેવ છો વિનું ?

“તો તુમે દેવી ચા મ્હને બૂલી જા ”

“મ્હારાથી દેવી નહીં થવાય તેમ મ્હારે થવું થે નથી પુરૂષના હૃદય કરતા પ્રમદાના કાળજી કામળ કલા છે, તે ખોટું નથી. તમારા જેવો દેવી અશ ! સ્વાર્થલાગની ભાવના ! અને મન સયમ બધામા તે ક્યાથી હોય ?”

“બહુ થયું પાપને પથે તું તનમાં નહીં પણ મન-વચનમા તો ઉતરી ચૂકી છે મ્હને સાથે ન ઉતાર. તું અહીં વધુ ન થોમ .. નહીં તો કદાચ...”

“નહીં તો શું ?”

“હું પણ ત્હારી સાથે બૂલ કરી બેસીશ મહામુશ્કેલીએ સંયમ કેળવી, મન મનાવી, રોકી રાખેલા પ્રેમ-પયના ઉભરાને વેગ નહીં અટકાવી શકીશ ”

“તેમા શું થઇ બધું ? ઉભરાવા દે ! બલે ઉભરાય આપણે બંને સાથે બૂલ કરીશું ? બૂલા પડીશું બટકીશું શીટકારાઇશું. અને એની શિક્ષા પણ સાથેજ સહન કરીશું. તમે પૂરૂષ થઇ આટલા બધા ડરો છો શું ? હું અબળા ! આટલી બધી હીમત-રાખુ હું ને !”

“તું રાખે કારણ? તું હવે પરવારી ચૂકી છે જગત્ના-સ સારના બધોથી તું હાથ ધોઈ ચૂકી છે ત્હને તો હવે ઉપર આમ અને નીચે ધરતી છે પરંતુ મ્હારે તો હજી ”

“હુનિયામા રહેવું છે, ન્યાતની દરકાર છે ધર માડવું છે ”

“ઉપા! તું એવું અવળ અવળું ન બોલ હા! પરંતુ જાણી બેઠને પાપ કરવું એ કોણે કશું? જાણના છતાં બુન કરવી, અને પછી પાછળથી-પસ્તાવું, એને શું તું પસંદ કરે છે?”

“તો તુંજ કહે પ્રેમ વિનાનું પરણવું, અને સ સાર માડવો, એ પણ શા અર્થનો? શું તું પણ આ પવિત્ર પ્રેમને પાપ માને છે? મ્હને અપવિત્ર અને કલ્પકીની માને છે?”

“નહી મ્હારો અતરાતમા ત્હને એક પવિત્ર કુમારીકાની દ્રષ્ટિએજ જુએ છે મ્હાય છે પૂજે છે પાનું ઉપા! ને હુનિયામાજ રહેવું હોય, ન્યાતની દરકાર હોય, લોકની આખે ન ચઢવું હોય, આ જગત્મા નામ પાછળ નિર્મળ કીર્તિ મૂકી જવી હોય, તો વિવેકને ખાતર, લાજને ખાતર, કુળ-મર્યાદાને ખાતર, સમાજના નિયમો પાળવા પડશે”

“હુ કીર્તિ-ભૂખી નથી હુ તો કેવળ પ્રેમનીજ ભૂખી છું મૂઆ પછી પાછળ ગમે એમ થાય એ મ્હારે નથી જોવું જગતને મોઢે કાઠ ઢાકણુ દોડુ છે? આપણી પીઠ પાછળ હુનિયા શું બોનગે? એ આપણે જોવા અને સામળવા નથી રહેવું”

“છતાં ગમે તેવી પણ તું એક આર્થ માળ-રિધવા છે પુનર્લગ્ન કોને માટે? જે પોતાના મનને ન મારી શકે એને માટે”

“ મહેને આમ હતાશ ગા માટે કરે છે ? ”

“ સમાજ શુ કહેશે ? ”

“ એને ઠોકરે મારો. ”

“ કપૂચ ત્હારા માઆપ, સગા-વહાલા એ બધાને પૂછ્યુ ? ”

“ માઆપની મજુરી મેળવીનેજ અહીં આવી છું સમાજવાલા કોઇ બીજા છેજ નહી છતાં પણ હશે, અને જો તેઓ મ્હારી આડે આવશે, તો મ્હારા સ્વાર્થને ખાતર હું એ તમામને પણ તજીશ કારણુ ? દુનિયા આખી સ્વાર્થો છે તો પછી મ્હને એકલીનેજ નિ સ્વાર્થો બનવું કેમ પાલવે ? ”

“ ત્યારે તુ મહેને નથીજ ભૂલી શકતી, એમનને ? ”

“ આ જન્મમા તો કદાપી નહી ”

“ ડિવા ! તુ મહેને ખા- જીમરથી ચ્હાય છે ? ”

“ એવી શકા પણ શા માટે ? ”

“ પવિત્ર પ્રેમથી ચ્હાય છે ? ”

“ હૃદય ચીરી ખાત્રી કરો ! ક્યાં તો તમારા દીલને પૂછી જુઓ ”

“ તો આપજે એકએકને સહાને માટે ભૂલી જઇએ, અને આ ભૂલ કરતા અટકીએ, એવો કોઇજ રસ્તો ત્હારી ધ્યાનમા નથી ? ”

“ ના એક છે .. પણ એ તો ”

“ કયો ? ”

“ મરીએ, તોજ ભૂલીએ. ”

“ બરાબર છે ડિવા ! હવે હું ત્હને સ્વિકારવા-મ્હારી કરવા તૈયાર છું ”

“ તો પછી વાર શા માટે ? ”

“ પણ રામચંદે સીતાના પતિવ્રતપણાની પ્રતિતિ અગ્નિ-પ્રવેશે કરી કરી હતી, એ ત્હને સાંભરે છે ? ”

“હા.”

“તો હું પણ તારી આત્મશુદ્ધિ જોવા ચાહું છું તારા પવિત્ર પ્રેમની પરીક્ષા કરવા ઇચ્છું છું.”

“પ્રતીતી કર. હું પરીક્ષામાં બેસવા તૈયાર છું.”

“તો જરા બેસ હું આ આવ્યો.”

x x x x

વિચારચરત ઉપાને લાજ છોડી વિનુ અદરતા ખડમા ગયો થોડી વારે તે બહાર આવ્યો તેના ઉમ્મરેરાયલા હાથમાં એક કાચની પ્યાલી હતી તેમાં કેાક ધાણી જેવો પ્રાણી પદાર્થ હતો.

“ઉપા ! આ શું છે ? એની ત્હને ખબર છે ?”

“ના.”

“ઝેર.”

“હે ? ઝેર ? એ કયાથી આવ્યું ?”

“કાને તારા લગ્ન થનાર છે, એ સાબળતાજ મ્હારે જીવન સંહારવા હું એ ગાંધ પરમન્નિ લઈ આવ્યો હતો.”

“એ મ્હને શા માટે આપે છે ?”

“લે મ્હને ભૂલવાનો આ ઉપાય પી જ ચાલ ઉતાવળ કર.”

“પરન્તુ કાંઈ કારણ ?”

“તું મ્હને સદાને માટે ભૂલી જાય, એટલાજ માટે મ્હારે સ્મરણ કરી તારો વિમલ-વૈષ્ણવ-ધર્મ ન ચૂકે, એટલા માટે.”

“પરન્તુ મ્હારે તમને ભૂલવાજ નથી તેતું કેમ ?”

“તો પવિત્ર પ્રેમની કસોટીને ખાતર ! આ પ્રેમની પ્યાલી પી જ.”

“વિનુ ! બહાણા ! આ શા ગાડા ! આવી ઉગતી યુવાનીમા એવા તે આપણે શા સસાર-મુખ ભેગળ્યા ! શા લહાવા લૂટી લીધા ! શું ધરાયા ? કે મરવું ગમે ? અરે ! શય્યામા પડેલા એ સી વર્ષના વૃદ્ધને પણ શવ તો બહુજ બહાણો હોય છે ”

“બસ કર ! હવે મહને કહેવા દે, કે તુ મહારા સાચા પ્રેમની પ્યાસી નહી, પરંતુ વિષય અને મોહની દાસી છે પ્રેમધૈલી નહી, પરંતુ મોહધૈલી છે પવિત્ર પ્રેમના પથીઆ તો જરૂર પડતા એકેકને માટે પોતાના પ્યારા પ્રાણુ પણ પાચરી શકે છે પ્રાણુ-વિસર્જન એ એને મન શી વિસાત ?”

આટલું કહ્યું છતાં ડિપાની દિમત એ મોઢે માડતા ન ચાલી વિનાયક તો કેવળ એનું પછીજ જોના માગતો હતો. પ્યાલીમા ઝેર નહોતું કેવળ સાદું પાણીજ મરેલું હતું છતાં ડિપાને એ ઝેરજ માસતું હતું તેનું દીલ ડગમગ થતું જોઈ, વિનાયક બોલ્યો

“લાવ ! લાગથી ન પીતાય, તો હું પી બતાવું મહને એ આપી દે.”

“ના ના વિનુ ! હું લહને ખરેખર ! મ્હાલું છું પણ પણ .”

તે પ્યાલી તેણે વિનાયકના હાથમાથી કપને કરે લીધી, પરંતુ હોઠ પાસે લાવતા કુંજવા અને ગનગવા લાગી તેની વાણી અચકાતી હતી.

“યોભા ! તુ એકથી મરતા અચકાય છે ત્યારે આપણે બંને સાથેજ પીએ ” બોલતાજ વિનુ પાસેના ખડમા દોડ્યો એક બીજી પ્યાલી લઈ આવ્યો. તે મોઢે માડતા બોલ્યો, “જો હું પી બતાવું...”

વિનુના હાથમા ઝેરની પ્યાલી હતી એને મગ કાઢક લાલાશ ઉપર હતો જોતજોતામા વિનુએ તો એ ઝેરની પ્યાલી મોઢે માડી, એક છુટડો ભર્યો પછી પાછી ટેમન ઉપર મૂકી દીધી

હાથમા ખોટી પ્યાલી છે, એવી ઉપા ધડાબર મિસ્ત્રાગિત નયને એની આ હિમન તરફ જોઈ રહી ઝેરની અસર થવા લાગી થોડીજ વારમા વિનુ માથે હાથ ત્થ જમીન ઉપર ખેસી ગયો

હવે ઉપાનુ ધૈર્ય ખૂટયુ તેણે પાણુ વિનુનું જોઈ પોતાની પ્યાલી કઠમા ખાલી કરી દીધી પણ તેમા તો પાણી હતુ જમાન ઉપર પડ્યો વિનુ ખડ-ખડ હમતો ખોપ્યો, ‘‘સ કે ? ઉપા ત્હે પીધુ તો ખર, પણ એમા ઝેર ન્હોતુ ખર ઝેર તે મદત પી ખતાવ્યું છે ત્હને તો પરીક્ષા કરવા ખાલી પાણી ભરી આપ્યુ હતુ’’

વિનુના આ શબ્દે ઉપા ચોક્ક તે મદદ કહે બોલી ‘‘હે ! શુ ? સારે હુ અભાગીનીને ત્હે ઠગી !’’

‘‘નહી, ત્હારે દીલ જોણુ હતુ, ને જોઈ નાખ્યુ’’

‘‘તો વિનુ ! શુ તુ અમ કારે છે કે હવે ઉપા ત્હારા વિના આ દુનિયામા રહેશે ?’’

‘‘એ હવે ત્હારે નથી જોણુ’’

‘‘નહી એ પણ જોગે જા ઉપા ત્હારેજ ખાતર જીવી છે, અને ત્હારેજ માટે ! ત્હારી પૂઠેજ હવે મરશે’’

ટેમલ ઉપરની ઝેરની પ્યાલી ઉપર તેની નજર પડી તેમા થોડો ભાગ હજી રહી ગયો હતો ઉપાએ તે ઉપાડી ‘‘જો.. વિનુ એજ ઝેરની પ્યાલી, ખરેખર -’’

પ્રીતિના પથની વચ્ચે રહ્યા કટક તરે ફાલી,
ગૂમાળ્યા પ્રાણુ, કષ્ટ પગલ બન્યા એ પથ પર ચાલી
પરણુવું પ્રાન વિણુ એથી પ્રભુની વાટ છે વ્હાલી,
પરસ્પર પ્રેમઃ ખાતર પીવાતી ઝેરની પ્યાલી

થોભ ! ત્હારી ઉપા ! ત્હને ખરા દીલથી મ્હાય છે, એ જોયા
વિના, તું ન જઈશ ”

તે ઘુટણીયે પડી ! આખો મીઝી દીધી હૃદયમા શ્રીપતિતું ધ્યાન
ધરી તે મ્હોટે સ્વરે બોલી, “પ્રભુ ! આ અભાગીની ઉપાની છેવટ
એકજ યાચના અને અભિનાયા છે, તે પૂરી કરજે

આ જન્મમા આપ્યા ન પણ આગામી-જન્મે આપજે,
જોડી વિનાયક તે ઉપાની હે પ્રભો ! તું સ્થાપજે
આશબયા મરીઝેછ એની નાવ નોધી રાખજે,
અભિલાષ અતરની પૂરી તું એક વેળા પાડજે ”

વિનાયકને હજી ઝેરની અસર બહુ-પ્રમાણુમા ન્હોતી થઇ ઉપાને
આત્મહત્યા કરતી અટકાવવા તે જમીન ઉપરથી ઉઠ્યો વિતુના
આત્મમતને ઉપાને માયાવી પ્રેમ હવે અદ્રશ થયો હતો પવિત્ર પ્રેમથી
એવું હન્ય હવે ઉતરાઇ રહ્યું હતું. ઉપા એ પ્યાલી મોઢે માટે તે પ્હેલા
વિનાયકે તે ઝૂટવી લીધી

“થોભ ! ઉપા ! ત્હાર હજી મરવાની વાર છે ”

વિનાયકે એ ઢોળી નાખી ઉપાના મુખમાથી “ અફસોસ ! ”
એવો ઉદ્ગાર બહાર પડી ગયો વિતુ પુન લથડી પડ્યો. મરતા પ્હેલા એ

ડિયાની આખ ઉઘાડતો ગયો પવિત્ર પ્રેમ શુ છે ? કોને કહે છે ?
એ સમજાવતો ગયો.

ડિયા એના અચેતન શય ઉપર પડી ખૂબ રડી વિનુની જીમ
ખેચાતી હતી. ડિયા બોલી 'વિનુ ! વિનુ ! આ શુ કર્યું ?'

"કૃળ ફૂળ .કીર્તિ સાચવજે "

'ડિયાએ એના મોઢા ઉપર પાણી ઝાટ્યું અને કંઈક શુદ્ધિ આવી

"વિનુ ! મહારા વિનુ ! ડિયાને ખાતર તુ મરી શકે છે, અને
ડિયા ! વિનુને ખાતર નહીં ? ના ના જ્યા વિનુ ! ત્યાજ ડિયા !"

"પાણી " વિનુના મુખમાંથી ઉગ્યા નીડળ્યો

ડિયા માહેતા ખડખડા પાણી લવા દોડી સફેદ સોમલની ભુકીની
પડીકા પડેની ડિયાએ ત્યા જોઈ એના હજીયો યોડી દરા મ્હોળી
રહી હતી તુર્ત તે ડિયાડી પાણીમાં નાખી પ્યાલી ભરી એ વિનુ પાસે
લાવી વિનુના સુકાતા મ્હોળા તેણે પાણી મૂડ્યું મુખમાં પાણી પડતા
વિનુએ જરા આખ ઉઘાડી તેને યનાવતા ડિયાએ પેલી નવી યનાવેલી
ઝેરની પ્યાલી કઠમા ખાધી કરી દીવી

"ડિયા ! ડિયા ! આ શુ કર્યું ?" બળાકારે વિનુ આટલા શબ્દ બોલ્યો

"તારી પાછળજ આવુ છું વિનુ !"

હવે વિનુના હૃદયમાં ડિયાનો પ્રેમ ઠર્યો તેણે ઉઠાને ફાફા
માર્પા. ડિયાને હજી ઝેરની અસર નહોતી થઈ તેણે એને ઉભો કર્યો
લથડીયા ખાતા વિનુની આખમાં પાણી હતા તે બે હાથ લગાવી બોલ્યો.

" ડિયા ! ડિયા ! તુ હવે દેવી થઈ છે, સત્ય પ્રેમનું રહસ્ય
સમજી છે, આવ ! મરતી વખતે તારી આજ્ઞા હું પૂરી કરું. "

“ શુ આપ મહને સ્વિકારો છો ? ”

“ હા, આવ કવળ એક ક્ષણને માટે વિધવા ટળી સૌભાગ્યવતી થા આવ, અતરની અભિલાષા આપણે જ ને મરતી વખતે પૂરી કરીએ ”

મધુરી લીલા ! કેટલી અગમ્ય ! મરતા વિતુના દિલમા વિશ્વેશ્વરે વાસો કર્યો તેનું દીવ પદ્માયું પવિત્ર એવી ઉપાની આખમા હર્ષાશ્રુ આવ્યા તે દોડી વિતુએ તેને છતી સરસી ફાળી એક છેવટની ચુમી લીધી

તેજ પળે ને પછડાઇ પડ્યો. ઉપા મરતા મરતા વિતુને વરી રહતી ઉપા હસતે કુખે મરી વિતુના ગળની ઉપર તે પશુ શમવત્ થઈ ઢળી પડી

વિતુન્ય પોતાને પ્રાણ છોડ્યો, તે પછી તેજ કલાકને અંતરે ઉપા પશુ આ લોકથી નીકળી ચૂકી ઉભય પ્રેમીઓ એક પળ વારને માટે ખૂણી, પ્રભુ-પથે સગયા મૃત ઉપનો એક હાથ વિતુના કકમા પેરાવાય્યો હતો, જ્યારે બીજો તેના હૃદય ઉપર હતો

એકજ જગાએ, એકજ રીતે, અને એકજ વખતે આ ઉભય પ્રેમના પ્રવાસીઓ એક સાથે ચિર નિદ્રા લેવા સૂતા સૂતા એ સૂતા પુન ન ઉઠ્યા. જગતે એમના પૂણ-નન્ન એ પછી ફરી ન જોયા

વાચક ! સમાજને ખાતર ! પોતાના પ્યારા પ્રાણો પાથરતાં આવા દૈવી દપતી-યુગલની ઉપર એક અશ્રુ તો અવશ્ય વેર !

પુષ્પ:-પ મું.

“ ગર્ભવતી વિધવા.”

— ❁ ❁ ❁ —

કની એક પુત્રી શા દાના મરણથી મુમતચદ્ર
શેઠો એવે તા મજાક હૃદય વાત લાગ્યો, કે
તેનું મન વાગ - નાચાટા ઉડી ગયું વ્યાપારમા
હવે વાખવા પારકુમર થતા નાગા તની એક
માત્ર અચા દી વિખળા હતી

નિસે દિસે વિખળા એક રહી નક યુવાનીના પગડાં આ ચઢી
રહી હતી શાન્દાના અને વિખળાના મા-આમના તાગ ધા ઉપર
મુમતચદ્ર તમા લગ્ન થવા તોાર થનો હતો કાનણ તેની લથડની
જતી દેહને હવે તેને બહુ મર મો ન્હાવે લો

વિખળાને પાનાક લેમન - જે કાષ્ટ પામ વુ એન હેય
તો એક માત્ર ત્રિપુન નાતમા પાકી આખી ન્યાતમા વિખળા એક
હલકી વેશ્યાની પુત્રી છે એમ ચર્ચાઈ ચૂકયુ હતુ શેઠ આવી હનકી
જાતને પોનાને ત્યા અશ્રય આપ્યો, એ મદ્ય લેમને ન્યાતપ્હાર
મુખ્યામા આપ્યા હતા ચાતિનો એક પણ્ય યુવાન વિખળાનો હાથ ઝાલી
ન્યાતપ્હાર રેવા હિમત કરતો ન હતો.

આખરે વિમળાની પનદગી, અને અનુમતિથી શેડે એક ગરીબ ન્યાતના યુવાનને ધરત્ર માધ તરીકે રાખી, તેની સાથે વિમળાના લગ્નનો પ્રમથ કીધો આ યુવાન વિમળાના સ્વરૂપ ઉપર નહી, પરંતુ તેના પૈસા ઉપર લગ્નચાલો હતો તે વિમળાન નહી, પરંતુ તેના અઠળક વારસાને પરણ્યો હતો.

તેના ઉપલક્ષીઆ કૃતિમ પ્રેમમા અગ્રાધ જઈ, વિમળાએ પરણવાની હા પાડી પરંતુ પરણ્યા પછી નિમિત્તપ્રકારીણીને બનતી રાશ ન આવી બાકુની પ્રેમ તે કયા સુધી નભે ? એક વેળા એકાન્તમા પોતાના પરણ્યા પતિથી અમતુટ જેવી વિભાજ નોઠી-પાકા પિતાની પાસે પેતાનું અતર દુઃખ રડી રેડે બીજેજ વિશે એ લગ્નમાધો બે ચાર કડવી-મીઠી સંભળાવી દીધી આજમાતી અર્ધજીવ અગ્રેજ કૃષ્ણવૃદ્ધી પામેલા એ યુવાનનો પિયો એકદન 'છા' રખો તે તેજ જો વિમળા અને તેના ધરત્રે હોડી ચાલ્યો ગયો.

વયાવૃદ્ધ સુમનસ્યદ્રમા દીનતા આથી કમી-ત્રા પડ્યો વિમળાના દુઃખે ને મારો પડ્યો વિમળા પોતાના પાલક પિતા પાસે બેસી આખો વિવસ આસુ જાતી શેડે પોતાના એક વિશ્વાસુ માણસને વિમળાના પતિન સમજાવીને પાડા લાતા મોડર્યો એક માસ નીકળી ગયો શેડના વિશ્વાસપાન સુનીમ લાખે રખતે સ્નાન સમાચાર લઈ પાછો ફર્યો.

“કેમ ? રાજી નહી જમર ?” શેડ પધારીના સૂતા સૂતાજ પ્રશ્ન કર્યો

“દૈવ રહ્યુ લાગે છે” રમણુલાન વિશ્વાસ નાખ્યો

“કેમ ? વિમળાદ્રવી (વિમળાનો પતિ) કશી બાળ ન મળી ?”

“મળી છે, પરંતુ એ ન મળ્યા જેવીજ.”

“એમ કેમ બોલે છે ?”

“ત્યારે શું કહુ ? અચાનક મોટર નીચે આવી જતા પરમદિવસે એમણે સસાર-માત્રા પૂરી કરી છે ”

‘ ઓહ્ ! પ્રભુ ’

વિમળા પ્લગ ઉપરથી ઉઘસી તરે પડી શેઠના કહેનાથી રમણુલાલ તેને શુદ્ધિમાં લાવવા માંડ્યા હતા એ વખતે શેઠને જગ આરામ થયો

વિમળા પોતાના કનનસીમ ઉપર આખો વિસ નડવા કરતી સુમનચંદ્રે આ બાળવિધવાનો સોભાગવેશ નડાતો ઉતરાડ્યો છતાં તેઓ બુના જમાનાના મણુમ દોષ, ધર્મચ્યુત અને સુધારના દુરમન હોવાથી વિમળાના પુનર્લેસે કનવામાં નહેતા માનતા “કેમ શું કરે ! તારા નસીયને વા” કહી તર્યો બુનાન વિમળાને મિનલ વચ્ચવ્યવસ્થાન પાલન કરવા સુદબોધ દેતા

રમણુલાલ શેઠની મિત્રતાને તમમ દીસાવે અને બુનાન વિમળાનું દુઃખ દૂર કરવા તેણે શેઠને એક વાર એકાન્તમાં કહ્યું “શેઠજી ! મહારે તમન એક મિત્રતા કરવાની છે ”

“શું ”

“વિમળા પહેનના પુનર્લેસે ન આવે ?”

“શું બોલ્યો ? પુનર્લેસે ! અને તે પણ વાણીયા-બ્રાહ્મણની ન્યાતમાં ?”

“પણ એમાં શું ખેટું છે ?”

“ત્યારે વાહ ! ખોટું કેમ નહીં ? જે બધીજ ન્યાતમાં નાતરા આવે, તો પ્રછી વાણીયા-બ્રાહ્મણ અને બાચી-ગોક્ષામાં ફેરજ શો રહ્યો ?”

“ફર આપણે માનીએ છીએ ધન્યરે થોડા ઉચ-નીચ સંજ્યા છે ?”

“ત્યારે ?”

“સહુ સહુના કર્મનુમારે અર્થાત્ ધધાને લઈ જુદી જુદી ન્યાતમા
બહે આઈ ગયા.”

“જા જા ત્હારી પડીતાઈ ત્હારી પાસે રહેવા દે ત્હાર કામ કર.”

શેઠના કોંધી રામાવથી પરિચિત રમણુનાન વધારે ન બોલ્યો.
પરન્તુ આ બધુ બારણાને ઓથે છૂપાઈ રહી વિમળાએ સામળ્યુ.
રમણુલાલ પોતાના હિતમા છે, એ ભાવનાએ તેના હૃદયમા સ્થાન
મેળવ્યુ તેની આખોમા એજ દિવસથી રમણુલાલ ખૂચી ગયો ન
પ્રસંગના પ્રસંગ કાઢી તે રમણુલાલ માથે વધારે પડતુ બોલવા અને
હસવા લાગી રમણુલાલ પણ ભાવિના અનેરા લેખને આંધીન થઈ
એની મોહીનીમા અગ્નયો ઉભય એકમેકને છૂપા ચ્હાતા શીખ્યા.

રમણુલાલ શેઠનીજ ન્યાતનો હોઈ, કષ્ટક સુધરેલ વિચારનો હતો.
અક્ષતથોનીની આવી બાળવિધવાઓના પુનર્લગ્નમા તે માનતો હતો.
ન્યાતમા કન્યાની અછત હતી, તથા શેઠની સાથે જે પચીસ-પચાસ
લાગતા વળગતાઓ શેઠનો પક્ષ કરી ન્યાતખ્હાર રહ્યા હતા, તેમા એ
પણ એક હતો.

પરન્તુ રમણુલાલમા વિમળાને હાથ જાહેરમાં ઝાલવા જેટલી
હિંમત અને અનોખળ નહોતા ઉભય છૂંપી રીતે, ધરને ખૂણે, અના-
ચારને પથે ઉતર્યા કોરણ સમાજ તેમને ખુલા દીક્ષે તો પુનર્લગ્નની
છૂટ આપે એમ નહોતી.

રમણલાલ અને વિમળાનો આડો અંબ ઘિસ જતાં ગાદો થવા લાગ્યો. આખરે વિમળાના વૈધવ્યને કૃણુ-ડાખ લાગ્યો. રમણલાલના સંસર્ગથી તેને ગર્ભ રહ્યો.

અગેઅંગમા પરિવતન થતાજ ઉભય પાપી-દીનો ગભરાયા. રમણલાલ હવે વિમળાને બહુજ ઝોઠો મળ્યા લાગ્યો. પોતાનું પાપ પકડાઈ જશે, તો આખી ન્યાતમ હો-હા થઈ જશે, એ બહીકે આડા અવળા બહાના બતાવી રમણલાલે ગૃહની નોકરી ખીન્નેજ દિવસે છોડી દીધી. વિધવા વિમળાને ઝેની ખમર ન પડી.

તાબડતોમ બસો-પાચમે ખાતા આપી રમણલાલે પોતાને દેશ બંધ ધર માડ્યું. ન્યારે ધણા દિવસ થયા અને રમણલાલ ન દેખાયો. ત્યારે વિમળાએ પોતાના પિતને પૂછ્યું, “રમણલાલ દમણ કેમ દેખાતા નથી?”

“એણે તો બહુ દિવસ થયા રગ્ન લીધી.”

“હે ? ક્યારે ?”

રમણલાલે રગ્ન લીધી, એ સામળી વિમળા ચમકી, તે જોઈ શેઠ વિસ્મય પામ્યા. “તેમા તું શની ચમકે છે ? એ તો અહીંથી રગ્ન લીધા પછી પરણ્યો પણ ખરો, અને ”

“શું ?”

“હાલ ધણુ કરીને પોતાની વહુને લઈને પોતાને દેશ ગયો છે.”

પાપ કયા સુધી છપું રહે ? ગર્ભવતી વિમળા તું પેટ હવે છપું રહેવું અશક્ય હતું વિમળા “રમણલાલના ગમન”ના સમાચાર સામળ્યા પછી હિમત હારી ગઈ એક રાત્રે વિમળાના પેટમા પુષ્કળ પાતના થવા

માડી ન છૂટકે તેણે પિતાને એ વાત કહી દીધી સુમનચંદ્ર તુર્તજ એક લેડી ડોક્ટરને તેડી કાઢ્યા.

વિમળાના અમ્મા સ્વાભાવિક પરિવર્તન તથા ગર્ભવતીના ચિહ્નો જોતાજ લેડી ડોક્ટર તેનો રોગ સમજી ૩૪ શેકે કાનમા તેણે કહેવાતું કહી દીધું સુમનચંદ્ર વિમળાની પાસે આવ્યા.

“વિમળા ! આ શું કર્યું ?”

“પિતાજી ! મ્હને માફ કરો એમા મ્હારો દોષ નથી.”

“ત્યારે ?”

“તમારો પોતાનો છે ન્યાતના રાક્ષસી-રૂઢી-બધનોને વળગી રહેવા જતા તમે મ્હારા સુખનો અને સૌમાન્યનો વિચાર સત્તો નથી કર્યો ?”

“એટલે ત્હ આ પગલું લીધું કેમ ?”

“સારે શું કરે ? ઉદ્વિગ્ન-નિઘ્રહ હું ન કરી શકી આશાભરી, નાશ્વન, યુવાન, અને અણુસમજીથી આ રસ્તે ઉતરી જવાયુ.”

“શું ઉજળું મોઢું લાઇ આ બધું બોલી રહી છે ?”

“જો તમેજ મ્હને પુનર્જન કરાવી આપ્યા હોત, તો પછી મ્હારે આ કાળું મોઢું કરવાનો વખત ન આવત પિતાજી ? એમા આપનીજ ભૂલ છે.”

“સાલ, નીકળ મ્હારા ધરમાથી એક હથકી નાચનારીની તું છોકરી ! ત્હારો આપ એક બદમાશ અને પાણી ! હા ! પછી ત્હારામા સારા સરકારની આશા તે ક્યાથી રખાય ! હું જ ભૂલ્યો અને જાત તે જાત, અને કળત તે કળત. આવળના દોડે અને કાટાનેજ જન્મ આપ્યો.”

“ બહુ થયું મહારા પાપે મહારા મૃત માતા-પિતાને આપ ન નિન્દશો અત્યાર સુધી પાળી એ બદ્ધ આપનો આભાર ! હું આપની આમર સાચવવા આજ ક્ષણે આપનું ઘર તજી જઈશ ”

“ આ રસ્તો પડ્યો ચાલતી યા આપ તેવા બેટા ! અને મા તેવી દીકરી ! માતા જેવા ઉજળા (!) કામ કરી, તુરં ઉજળાં કીર્તિ પાછળ મૂકી નામ અમર કર ભલે કે ભુલે કામે ! નામ તો રહેશે ”

સુમનચંદ્રના આ મામિક વાક્યાઓ વિમળાથી ન સહી શકાયા તે રાતોરાત ઘર તજી નીકળી સુમનચંદ્રે પણ તેને જતી ન અટકાવી. ખીજેજ દિવસે પ્રભાતના ‘સુમનચંદ્રે આપઘાત કર્યો,’ એ ખબર વાને વેગે શહેરમા પ્રસરી ગઈ ઘણી તપાસ કરી પરંતુ વિધવા વિમળાનો પતો કોઇને ન લાગ્યો.

આત્મહત્યા કરતા પહેલાં સુમનચંદ્ર પોતાની મિલકતની શી બ્યવસ્થા કરવી તેનું ખત તૈયાર કરી ગયા હતા આમા વિમળા એ શબ્દજ નહોતો આખીયે મિલકત ધર્માના ફડમા આપી દેવા તેમણે લખ્યું હતું

વિમળા ! ગર્ભવતી વિધવા મધ્યગત્રે લલાટે હાથ મૂકી, પડતી, ઉભી થતી, આખ મીચી રસ્તો કાપી રહી હતી તેના પગ નહોતા ઉપડતા આખમાથી ખળખળ અસુઓ પડી રહ્યા હતા. માથું ઉધાડું હતું વાળ છૂટા થઈ વીખરાઈ ગયા હતાં. તેનામા ચાલવાની શક્તિ નહોતી શહેરથી તે ઘણીજ દૂર નીકળી ગઈ

એને કંઈ પાણીના શોષને લઈ કાઠા પડ્યા હતા ચાકીને લોથ-પોથ થઈ ગયેલી વિમળાને મોઢે શીજી બરાબ અગ્નિ એક ખેડુતની મુપડી પાસે આવી તે દળી પડી

પુષ્પ:-૬ ફ.

“સમાજનું પાપ.”

—(૦)—

...ણી ” વિમળાના મુખમાથી ભાગ્યે તૂટ્યો ઉદ્ધાર
ખંડાર પડ્યો.

જુ પડીમા એક ખેડુતનું દયાળુ હંપતિ-યુગ્મ સહેતું
હતું તેમને કાને વિમળાના પડવાનો ધમકારો અને
અવાજ પડ્યા ન્હાનકડો દીવો લઈ તેઓ ખંડાર

આગ્યા અનાથ વિમળાને પડેલી તેમણે જોઈ

ખેડુતની સ્ત્રીએ ખાટલો ઢાળ્યો આ પરગણું ધણી-ધણીયાણીએ
વિમળાને ઉંચકી એ ખાટના ઉપર સુવડાવી. તેના મોઢામા ખેડુતે
પાણીના ટીપા મૂક્યાં વિમળાએ આખો ઉઘાડી

ખેડુતની પત્નીની દ્રષ્ટિ વિમળાના અગ ઉપર પડી ગર્ભવતી
સ્ત્રીના ચિહ્ન તે કળી ગઈ. પોતાના પતિને જુ પડીમા જવાનું કહી તે
વિમળા પાસે બેસી થોડો વખત રહી વિમળાને છૂટાછેડા મ્યા
અધૂરે માસે અટલ રાતમા એને એક અભિક્ષી અવતરી

એ પછી એક આખો દિવસ દેમ ગયો ? એની ખબર વિમળાને
ન પડી જ્યારે બીજો દિવસે તે બાનમા આવી, ત્યારે તેણે આખો
ઉઘાડી ખેડુતની સ્ત્રીને પોતાની પાસે બેઠેલી જોઈ

“ખેન ! હું કયા છું ?” અરવસ્થ, અને અશક્ત વિમળાએ
પડ્યા પડ્યા પ્રશ્ન કર્યો.

“તમે અને તમારી છોકરી બંને સહીસલામત છે, બહેન !”

“છોકરી ?” હવે વિમળાને કષ્ટ પ્રમવકાળની સ્મૃતિ થઇ “મહારી છોકરી ? ક્યા છે ?”

ખેડુનની સ્ત્રીએ એને વિમળાના હાથમા મૂકી એક મીઠી યુગ્મી માતૃના વાતસલ્યે બરી તે એને ક્ષયુક્તર જોષ રહી તે પછી વિમળાની આખમથી આસુના મિન્દુ સરવા લાગ્યા

“તમે રડો છો કેમ ?”

વિમળાએ જવાબ ન આપ્યો એનું ધ્યાન એની નાજુક અર્ધ કીમા હતું “હાય ! આનું શું થશે ? આ મહાત્ત જીવતું અને જાગતું પાપ ! ના, ના, મહારી નહીં સમાજનું પાપ એ જીવશે તો ! તો મહારી નામ અમર કરશે તેના કરતાં તો એ મરે, એજ વધારે સાર છે”

ખજવારમા આવા સેકડો વિચાર તેના મગજમાથી પસાર થઇ ગયા. પોતાના પાપવૃક્ષનું આ ફળ તે વધુ વાગ ન જોઇ સક્યા એણે વગર વિચારે એને નીચે ફેંકી દીધી.

“હા હા” ખેડુનની સ્ત્રીના ક્ષબ્દો એના મુખમાજ તથા તરતનું જન્મેલું કામળ દુધીયુ બાળક જમીન ઉપર પછડાયુ પછડાતાજ એકી વીસે એના રામ રમી ગયા

“અરે ! બહેન ! તમે આવા નિર્દય ! એ બાપડી મરી ગઇ” દયાળુ ખેડુનની સ્ત્રીની આખમા આટલું કહેતા આસુ આવી ગયા.

“મરવા દે. બલે મરી ગઇ એ મરી ગઇ તો સુખી થઈ જીવી હોત, તો કોણ જાણે કેવાયે પુરા હાલ ચાલ મહારા જેવી અમાગીનીને પેટે પકનાર એ કમનસીબ બાળક મહારી પાસેથી મૃત્યુ વિ. ! બીજો શો લ્હાવો પામે ? મહુને એના જન્મથી હર્ષ ક્યા થયો હતો ? કે એના મહોતથી શોક થાય ! હુયે હવે જમ્યા હા જરા પા ..ણી”

ખેડુતની સ્ત્રી વિમળાના આ ગાડાએલા બોલથી આશ્ચર્ય પામી વિમળાને તેણે હુખને લઈ દિવાની થઈ ગયેલી ધારી પાસે એક ત્રાપ્પાનો લોટો પડેલો હતો. તે ભરી તેણે વિમળાના હાથમા આલ્યો વિમળાએ એ મેઢે માડ્યો.

“ખેડુત ! તમે ગાડા ન કાઢો તમને જલ્દી સાર થઈ જશે તમે કયા રહો છો ?” ખેડુતની સ્ત્રીએ માયાળુ શબ્દમા પૂછ્યું.

“મ્હારે ધરખ્હાર, સગા-વ્હાલા કેઈ નથી હુ આખી દુનિયામાં એકલી છુ. હુ કોઈની નથી, કોઈ મ્હાર નથી દુનિયાની આખે હુ એક વિધવા, અને વ્યસિયારીણી છુ મ્હને ઉપર આભ અને નીચે ધરતી છે. સહુ કહે છે, કે આ મ્હાર પાપ છે, પણ ના. ખેડુત ! આ સમાજનું પાપ છે હાય ! તમને શું કહુ ? મ્હાર આ અભાગી જીવન દુનિયાને નથી જરૂરનું ! મ્હાર આ નસીબ પુરી ગયેલું છે, ખેડુત.”

આ હેલ્લા શબ્દે તેણે જળ બરેલો લોટો માથામા ઠોક્યો એનું માથું પુટી ગયું તેનું અદ્રવદન લોહીથી બિજાઈ ગયું અર્ધો કલાક બેઠાન રહી તેણે દયાળુ જગતનિયતાના દરબારનો આશરો લીધો.

વિમળા ! વિધવા વિમળા ! આમ એકાએક અલુધારી જગમાએ ચિર નિદ્રામા સૂતી એને આખરના અગ્નિસસ્કાર પણ એક ખેડુને કર્યા

એ નિદય હિન્દુસમાજ ! પુનર્લેખના પ્રતિષ્ઠે આવી કેટલીયે અનાથ બાળવિધવા-વિમળાઓ ભરયુવાનીમા આવા અયોગ્ય કર્મો કરી આત્મહત્યા કરતી હશે ! એનો જરા વિચાર કર ! વિમળાના આ આકાળ મ્હોતે ! આપધાતે ! ત્હારા દોષેરેમમા જગાળા કા સળગતી નથી ? જે સમાજ પોતાની યુવાન વહુ-દીકરીઓને આવા કાળા કર્મો કરતી, આખો મીઝી જોયા કરે, અને એમને માટે કાઈ પણ પગલા ન બરે ! એવી સમાજના નામ પર થૂ છે, શતશ ચિંકાર છે

પુષ્પ:-૭ મું.

“યાગલ પિતા”

મે માભળો છો કે ? આમ કપાળે હાથ દબા શા
વિચારમા પડ્યા છો ?” લીલાવતીએ પોતાના પતિ
અ સીધરને પ્રશ્ન કર્યો

“વિચાર સસારનો ! આ સળગી ગયેલા ઘરનો
ખીન્ને શાનો કરવાનો હોય ? કહે તુ શું કહે છે ?”

“ઉપાને ગળાને ઘણી વાર મર્ધ, છતાં એ હજી પાછી નથી ફરી
મ્હાર જમણું નેત્ર ફરકે છે મ્હારો જીવ ગભરાય છે મધ્ય રાત્રિ તો
થવા આવી .”

“તેને શું છે ?”

“હોય શું ? મ્હને ફિકર થાય છે આવી મોડી રાત્રે ! એક
જીવાન છોકરી એકવી પ્હાર જાય, અને તે પછી આટલી મોડી રાત્રિ
સુધી પાછી ન ફરે, એ કેટલું બધું અજાણ્ય ! તમે ત્યાં જાવ !
વિનાયકને ત્યાં જઈ તપાસ કરો મ્હાર હૈયું હવે હાથમા નથી રહેતું”

લીલાવતીના આ શબ્દોએ અ સીધરને જ્ઞાન આવ્યું તે કપડા
પહેરી વિનાયકને ત્યાં આવવા નિકળ્યો.

x

x

x

x

વિનાયકની ઓરડીના ખાલી દ્વારે બસીધરે સહજ હડસેલતાની સાથેજ ઉતરી ગયા માહ પહેલુજ પગલુ મૂકતા બસીધર રચબી ગયો. એ બચકર દૃશ્ય ! એ પ્રેમી-હૃદયોની કુરબાની ! એ પ્રિયની લાસો ! જોતાજ તે દ્વારમા મૂર્છા ખાધ પછડાઇ પડ્યો.

થોડી વાર પછી જ્યારે તેને જ્ઞાન આવ્યુ, ત્યારે તે ઉઠ્યો મૃત પુત્રીના કપાળે હાથ મૂકી તપાસતો પિતા પાગલ થઇ ગયો. જાણે જીવતી ન હોય એમ તે તેને બોલાવવા લાગ્યો “ઉપા ! ઉપા ! ઓ બેટા ! તારા આપ સાથે આવા અબોલા શા ?”

તેની બચકર ચિત્કારીએ બાળુની ઓરડીમા સૂતેલો એક વિદ્યાર્થી જગી ઉઠ્યો. વિનાયકની ઓરડીમાથીજ આ અવાજ આવ્યો, એમ અનુમાન કરી તે ત્યાં આવી પહોંચ્યો તે પણ માહેલુ દ્રશ્ય જોતાજ દ્વારમા પાપાણુવત્ સ્થિર થઇ ગયો.

“તમે કાણુ છો ?” દ્રષ્ટિ પડતાજ બસીધરે પૂછ્યુ

“વિનુનો એક સ્નેહી”

“તમારો વિનુ ! જુઓ ! આ પડ્યો, ગાડો બિચારો ! કમનસીબ ખાપડો ! યુવાનીમા અત્મહત્યા કરી સ્વર્ગે સચર્યો અને આ મ્હારી પ્રાણપ્રિય પુત્રી હા તમે મ્હને મદદ કરશો ?”

પેલો યુવાન વિદ્યાર્થી તો આ પાગલ પિતાના શબ્દોમા કશુ ન સમજ્યો. વિનાયકને મરેલો જોતાજ તે તો હબકી ગયો બસીધરે આગળ ચલાવ્યુ.

“ના-ના તમારી મદદની મ્હને જરૂર નથી હા હા પણ વિનુને તમે જોજો હું તો મ્હારી ઉપાને લઇ જાઉં છું કારણુ ‘ એ મ્હારી છે,’

પાગલ પિતાએ પુત્રીનું શબ રકઘે નાખ્યું. પેલો વિદ્યાર્થી
જોતોજ રહ્યો દિવાનો બસીવર ઉપના મૃતદેહને લઇ ઘેર નહાડો

* * * * *

પલ્લગમાં ઉપાને પધરાવી તેણે ખહારથીજ ખૂંમ મારી, “દેવી !
ઓ દેવી !”

પતિ આવ્યા જાણી દીની અદરના ખડમાથી ખહાર આવી
હજી તેની નજર ઉપાના શમ ઉપર નહાતી પડી તે બોલી “પ્રાણનાથ !
શી ખબર ?”

પ્રત્યુત્તરમાં બસીધરે કમાળે હાથ ઠોક્યો અને સૂચવ્યું, “નસીમ
ફૂટી ગયું છે”

બિચારા બસીધરે આમાં નર શું કહ્યું ? જોતું નસીમ તો ફૂટવા
બેઠેલુંજ હતું, અને ફૂટી ચૂક્યું હતું

“તમે કેમ બોલતા નથી ? મહારી ઉપા ક્યાં છે ? બોયોને ? આમ
સુખા કેમ ઉભા છો ?”

“શું બોલું ? મહાર કપાળ દે વી હા એ. તો ગ.. ઇ”
બસીધર આટલું બોલતા નીચે પડકાયો

તેને પકડી લેતા દીના અશ્રુમગી આખે બોલી “અરે ! તમે
આમ કેમ કરો છો ? નાથ ! આ શું ? જે થયું હોય એ કહી દ્યો
અરે ! તમારી આખમાં તો પાણી છે શું વિનાયકે મહારી ગરીબડી
ઉપાને સ્વિકારવા ના પાડી ?”

“ના ના વિનાયકે ઉપાને સ્વિકારી દે મરતા પહેલા, આ
નથર સસાર છોડી જતા પહેલા, એ બનેલ મહ એકએકના ઠઠમા
ફર પરાવી હાથોહાથ રમકાતા બોયા છે... પણ...”

“તો પછી શુ છે ?”

“વિનાયક ગયો, અને તેની પાછળ ત્હારી ડિવા પણ ગઈ”

“હે ગઈ ? ક્યાં ગઈ ?”

“દેવના દરબારમાં ! દયાળુ દામોદરને લા દયા, અને ન્યાય, મેળવવા અન્યાયની ફરિયાદ નોવાવવા”

“આ તમે શુ કહો છો ?”

“પૂછી જો મ્હારા શબ્દોથી ત્હને ખાત્રી ન થતી હોય, તો આ પક્ષ ગતે પૂછી જો ત્હારી ડિવા હવે ત્હારી નથી રહી આમાં પોઢેલી ડિવાને પૂજાય એટલું પૂછી જો છેલ્લા દર્શન કરી લે અફસોસ ! સગા અને સ્નેહી ! કાણ ? ડોના ? કોઈ કોઈનું નહીં બતાવે મૃત્યુના મહેમાન પા ધડીના પરાણા”

પક્ષ ગતમાં ડિવાની મૃત્યુ-દેહ પડેલી હતી પ્રેમભીની માતા એના ઉપર પડી રડાય એટલું રડી રૂદનમાજ પતિ-પત્નીએ પ્રભાત કરી મૂક્યું.

“બસ, હવે રડી રહી કે નહીં ?”

પરંતુ કોણ બોલે ? પુત્રીના શ્વસ ઉપર પડેલી માતા બેશુદ્ધ હતી. અસીધરે એને ન બોલાવી એના ઉક્ષણતા દીલે આગળ-પાછળનો વિચાર કર્યા વિના ધર છોડ્યું જ્હાર આવ્યો એટલામાં પાડોશી-પુત્ર રસિક હાથમાં એક ન્યુસપેપર લઈ આવતો રહ્યો.

“કાકા !”

અસીધર ન બોલ્યો રસિકની રહાસું પણ તેણે ન જોયું

“કાકા ! આજના છાપામાં આ ભેખ વાઝ્યો ?”

“લેખ ! શાનો લેખ ?” બીસીધરે અર્ધ જાગૃતાવસ્થામાં સવાલ કરી નાખ્યો.

“સુધા જાહેન ચ દ્રવદનભાઈને છોડાવવા ન્યાયાધીશને ત્યાં ગયા છે, અને કહેવાય છે કે ન્યાયાધીશે સુધા જાહેન તરફથી દિવાન માહેમને એક દયાની અરજી પણ કરી છે.”

“હશે ! હવે એ મ્હારે નથી સામળવું.”

“પણ કાકા ! કાલે ફાસીનો દીવન છે.”

“હુ ?” બીસીધર એકાએક ઉછળી પડ્યો.

“હા ! આવતી કાલે ચાર વાગે વદનભાઈને ફાસીની શિક્ષા થવાર છે.”

“શીકર નહીં, મ્હારે એ પણ જોવું છે રસિક ત્યારે તો હું પણ ત્યાં જ જઈ છું હા-હા-હા કેવી ગમત પડશે ? મ્હારા જીનનમાં આવી બયાનક ગમતો જોવાની જ લાખાયદી લાગે છે રસિક ! હું કેવો સદ્ભાગ્યશાળી ! હું ? હા-હા-હા.”

+ + + +

પાગલ પિતા આમ ગાડુઘેલું ગમતો ધરતો ઉમરો ઝોડી સુર્યપુરને રસ્તે ચાલતો થયો રસિક ધરમાં ગયો ઉપાના શખની ઉપર લીલા પડેલી હતી.

રસિકના ઉપચારોએ લીના બાનમાં આવી રસિકે કાકાને બીસીધર કાકાના ચાલ્યા જવાના સમાચાર મ્હાં લીનાએ બળતા હૃદયે એ વાત પણ સાબળી તે પછી રસિકે આડોશપાડોરીઓને ભેગા કર્યા ઉપાને અગ્નિસંસ્કાર કરવા સમજાને લઈ ગયા વાતસલ્યવેદી માતા પણ છાતીફાટ કંઈપણ કરી પ્રાછળ ચાલતી હતી.

થોડીજ વાગ ઉઝર બોર્ડીંગના વિદ્યાર્થીઓ પણુ વિતુનું શય લઇ
લા આવી રહ્યા હતા લીલાવતીએ હૃદયભેદક દેખાવ જોયો લીલાવતીની
છેવટની નિનતીને માન આપવા બધાએ એકજ ચિતામાં વિનાયક અને
ઉપાના શયન એક સાથે અગ્નિદાહ દીધા

પડતી-આખડતી લીલાને લઇ રસિક ઘેર આગ્યો તેની આખમાં
પણુ આ દુ ખી રામારની આ દશા જોઇ આસુ આવી ગયા.

“કાકી ! કાકી ! આમ શું કરો છો ?” જરા હિમત રાખો.
તમારા કરતા પણુ વધારે દુ ખી કંઇ કેટલા પડ્યા હશે ”

“હવે ધીરજ અને હિમત ! ના ના રસિક ! આ બધુ મ્હે
ત્હને સોંપુ તુ જોજો તુ વાપરજો હુ તો જઇશ ” દિવાની લીલા
ઉઠી ઉભી થઈ અત્યસ્ત કપડાબેર એ આગણા બહાર દોડી આવી

“કાકી ! કાકી ! કરા જન , ?”

“હાન કાકાને શોધના ’

“પણુ જરા થો ભો તો ”

‘રસિક ! ત્હારા કાકા આવે તો કહેજો કે મ્હને છેવટના મળે...”

“કુચા ?”

“શાન્તિનિતનમા ! સ્વર્ગમા ! સરજનહારને લા.”

પાગલ પિતા ગયો પાગલ માતા એની પૂઠે મઇ રસિકની
આખમાં પાણી બરાચા એ દિવાની દશામાં દોડતી લીલાવતીને જોઇ
રહ્યો અહાહા ! શુ ઇશ્વરી લીલા !

પુખ્ત:-૮ મું.

“પતિને ખાતર.”

ઓ ! ઓયો ! ઓ દયાસિન્ધુ ! પછી તમે મહારા પતિદેવને માટે શુ કર્યું ?” સુધાએ ઘુટણીએ પડી ન્યાયાધીશને ગદ્ગદ કંઠે પૂછ્યું.

સુધાના પતિ ચંદ્રવર્મનને આજે ફાસીની શિક્ષા અમલમાં ચૂકાવાનો દિન હતો. ન્યાયાધીશને તેમના વચનની યાદ દેવા, અને બને તે, પોતાના પ્રાણના ભોગે પણ પોતાના પતિને બચાવવા સુધા અત્યારે ન્યાયાધીશને બગચે આવી રહી હતી. ટેમલ પાસે ઉભેલા નિચારગ્રસ્ત ન્યાયાધીશને તે અનુભરી આખે અને દીન વાણીએ પ્રશ્ન ઉપર પ્રશ્ન કરી રહી હતી.

“થઈ રહેશે હજી કાંઈ પણ જવાબ નથી.”

“હવે કયારે થઈ રહેશે ? આજે તો એમને ફાસી છે તમારી દયાની અરજીનો જવાબ કયારે આવવાનો છે ?”

“કોને ખબર ?”

“અરેરે ! હવે હું કયા જાઉં ? તમે આમ તદ્દન રડતો જવાબ શુ આપો છો ? હતારા અને ભ્રમ હૃદયને આશાતુ એક કીરણ તો આપો છોક નિર્દય ન થાન મહારા નાથને બચાવો હું એમને નાટે તમે જે કહો એ કરવા તૈયાર છું.

હત્તમાગીતી આનીછ હુ બાઈ! તમારા ચરણમાં,
માથુ ઝુકાવ્યુ છે દયાળીના તમારા ચરણમાં
જે શિર નમાવ્યુ છે, અને નમતુ રહ્યુ છે નાથમાં,
તે પણ ધરી દીધુછ મહે આજે તમારા હાથમાં.

ન્યાયાધીશ સાહેબ! આ દીન દુખી દારાની દુવા લ્યો હું તો
ગરીબ છુ, તમને કશુ પણ દઇ શકનાર નથી છતાં .

દયાના દાનના બદના, પ્રભુને ત્યા પૂરા મળને,
દયાળુ દીસ પર પ્રીતિ દયાસિંધુ તણી દળશે
પ્રભુના ફક્તરે નક્કી તમારા નામ નોધાશે,
અમારો કર તમે સાહે! તમારો કર પ્રભુ સ્હારશે

એટલુ યાદ રાખજો કે—

પ્રભુને જે નહી બૂને, પ્રભુ તેને નહી બૂને,
કરેલાં પૂણ્યના પાતા પ્રભુ-દરવારમાં ખૂને
કૃપાળુની કચેરીમાં જીવન-જીતાત વચારો,
બધાને ન્યાય વહેચારો ન બાકી કોઇ રહી જશે.

અને તમને પણ ત્યા આ પૂણ્યકૃતનો પરમ બદલો મળશે. બાઇ
હુ આપનો ઉપકાર જીવગીતર નહી બૂલુ જીવનભર તમારી આશિષાળી
થઇ રહીશ તમારા પૂણ્યનામની માળા પવિત્રભાવે પ્રાણ પર્વત ફેરવીશ.
મ્હારી, એક અનાથ અબળાની ખાતર, નહી તો પ્રભુને ખાતર, આટલુ
કરો. કદાચ હુ નચુણી થઇ બૂલી જઇશ, પરંતુ એ જીવતુનિયતા તો
નહીજ બૂને.”

“એ ખર છે. પણ હું આમા શું કરું ? જોને અમારે પણ કાપદાનુ પાલન તો કરવું જ જોઈએને ?”

“તેની કોણ ના કહે છે ? પરંતુ એકલા કાપદાનુજ પાલન નહીં, બધકે એની સાથેજ હિન્દુ-ધર્મ અને તેના પણ એ મહાન અગો, દયા અને ક્ષમા ! એનું પણ પાલન કરતા જાવ એને ન ભૂલવા જોઈએ તમે મહાન છો મહાપુરુષોનું ભૂપણ ક્ષમા !”

“તો શું તું ત્હારા પતિનું જીવન બચે એજ જોવા મ્હાય છે ?”

“તો બીજું શું ?

સપત્તિ, સુખ, શણગાર, મ્હારે સર્વ સ્વામીનાથ, છે,
સ સાગમા રનામી સતીત ! એજ જમણો હાથ છે
કાન્તા રૂપી કાયા વિષે છે પ્રાણુ રૂપે શ્રીગતિ,
કા'ના રિનાની બસમેની કાઈ પણ કિંતુ નથી

સર્વસ્વ મ્હે સોપી દીધું છે એમના શ્રીચરણમા,
કરજોડી લીધો આસરો હું-કીકરીએ શરણુમા
સહુ એમના સુખ દુખમા હું અર્ધ બાગીદાર છું,
એના જીવનમા જીવનારી ! મૃત્યુમા મરનાર છું”

“વાર ! તો બાવ ! ત્હારા પતિના પ્રાણુ અચાવવા તું કેટલો ભોગ દઈ શકશે !”

“તમે માગો એટલો કહો તેટલો ચરે ! મ્હા ! પ્રાણુ પાચરતા
પણ મ્હારા પતિદેવતા બચતા હોય, તો બચાવો હું પગે પડીને,
તમારા ચરણો જાવીને, કરણુ કંઠે વિનવું છું, પ્રાણુ છું, કે આ દયાળુ
સત્તાધીશ ! તમે એક અનાથ અમળાની જાણીમા આટલી મિદ્ધા અવશ્ય
જાગ્રો. આ કંકળની આતડીને ઠારશે, તો શુન્દગીમર એ દુવા દેશે.

સત્તા તમારી છે, તમે ધારો તો ઊભાગી શકો,
રસ્તો ભૂલ્યાને રાહ પર લાવીને સુધારી શકો
“આપી ક્ષમા” યમ એટલા એકજ વચનની વાર છે,
કારણ ? તમારી કનમ (એજ) આજે કાયદાની ધાર છે

માટે ઓ ન્યાયાધિશ સાહેબ ! દયાળુ થાવ રે'ન કરો મહારી
ગરીબની પાસે તો મહારા પતિને છોડાવવા માટે એકજ વસ્તુ છે અને
તે આ મહારો જીવ બોલો એ ખપ લાગશે ? એ અર્ચતા પણ મહને
જે જોષએ છે, તે મહારા પ્રિય જીવનપ્રાણ મહને મળી શકશે ?”

“એવી ઉતાવળ અને સાહસ કરવાની કશી જરૂર નથી એને
બદલે હું ત્હને એક બીજો સરળ માર્ગ બતાવુ તો !”

“આપનો મ્હોટો આભાર”

“તારે તું એક કામ કર ”

“બોલો ! શું ?” આશાતુ કિરણ સુધાના હૃદયમા પ્રકટતા તે
અધીર થઇ બોલી

“પણ ના ના ત્હાગથી એ નહીં બની શકે”

“કહો તો ખરા એવું તે શું છે ? આ સુધા સ્વામીને માટે
હવે સર્વ કષ્ટ કરવા, અર્પવા, અને અર્ચવા તૈયાર છે સંસારમા મહને
એમનાથી વધુ પ્રિય કોઇજ નથી”

“એક ઉપાય હાથમા છે પણ ”

“કુચો ?”

“દિવાનને લલચાવવો.”

“પરન્તુ શાનાથી ? લાય આપીને ? ના ના મ્હારી પાસે તો ઝેર ખાવા પણ એક રાતી પાછ નથી, એતુ કેમ ? બાઈ ! એમને પૈસાનો શા તોટો-હિસામ છે ?”

“એથી શુ થઈ ગયું ?”

“એને બદ્દલે હું એમને એક અલૈકિક ઉપહાર આપુ તો ?”

“એવું ત ત્હારી પામે શુ છે ?”

“અતરની આશિષ ! સાચા દીવની દુવા કરોડો રૂપીઆ ખર્ચતાં જે નથી મળતી, લાખો તીર્થો ફર્યા છતાં જે નથી જડતી, હમ્મરો માળા ફેરવ્યા છતાં જેના પૂણ્યની બરામતી નથી વળતી”

“જા જા એને શુ મધ મૂકીને ચાટે ? દેશો મ્હોટી તત્વજ્ઞાની અને સતીની દીકરી ન જોઈ હોય તો ! તે પાછી દીવાન જેવાને આશિષ અને દુવા આપવા આવી ? નહીં બને ઘેર જા, ઘેર”

“ના ના એમ હાડધૂન શુ કરો છો ? બાઈ ! ત્યારે તમે કહો તમે બતલાવો. એમ કરીશ હું તો ગરીમ છું કમનસીમ છું મ્હારી પાસે આ પહેરેલા વસ્ત્ર ! અને પ્રાણ એ બે નિવાય બીજી કશું નથી કહો, મ્હારે શુ કરવું ? નિગનતુ મોઢું બધ કરવા પૂતો પૈસો મ્હારે કયાથી લાવવો ? બીખ માગીને, કે ચોરી કરીને ?”

“એની ફિકર ન કર એ હું ત્હને ધીરીશ પછી કંઈ છે ?”

“તમે ! તમે ધીરશો ? પણ હા હું એ તમને પાછા ક્યારે ? અને કયાથી આપીશ ?”

“જ્યારે મને સારે હું કોઈ દિવસ એને માટે ઉપરાણી કરનાર નથી.”

“આહા ! અમારા ઉપર આપનો આ કેટલો મોટો ઉપકાર, પરંતુ બાહ ! હૃદયરૂપાએ કદાચ અવિષ્કૃત તમારી એ બારે રકમ પાછી ન આપાય તો ! તો શુ ?”

“એ વિચાર કરવાની કશી જરૂર નથી હું વગર વ્યાજે અને પાછા કદી પણ ન ભેગાની શર્તે આપુ તો ! તો પછી કંઈ છે ?”

‘તો તો હું આપના ચરણમા પડીશ. આપની જન્મભર ઝણી થઈ રહીશ”

“અસ ! એટલું જ ?”

“હું એક નાદાન નિર્ધન અમળા આપ જેવા વયોવૃદ્ધ, ઠેરલ અને શ્રીમત શેઠને એથી વધુ શો બદલો દઈ શકું ?”

“તેજ કહું છું હું ત્હને આ મદદ કરું, એ બદલ ત્હારે મ્હારી એક શર્ત સ્વીકારવી પડશે”

“એક બાવિથી લુટાયથી બીખારણ તમને શુ આપવાની હતી ? છતાં યોગ્ય અને પળાય એવી હશે તો જરૂર આપીશ”

“સહેલાઈથી આપી શકાય, અને પાળી શકાય એવીજ છે”

“ન્યાય ન નિસર, અને પવિત્ર હશે, તો હસતે મુખે હું એને વધાવી લઈશ”

“એ બધું જોવાની અસારે જરૂર નથી ત્હારે ધ્યાન અત્યારે કેવળ પતિ-પ્રકિત ઉપરજ હોવું જોઈએ”

“પરંતુ પવિત્રતા તો પહેલી. પછી બીજું બધું”

“ત્હારે ત્હારા પતિના છૂટકો કરવો છે, કે નહી ?”

“કેમ નહી ? હું એટલા માટે તો અહીં આવી છું”

“તો પછી ત્હારે ત્હારી પ્યારામા પ્યારી વસ્તુને પણ ભોગ આપવો પડશે સમજ ?”

“એટલે ! તમે શુ કેવા માગો છો ? મ્હને આમ જમમાં ન રાખો જે કષ્ટ કહેવાનું હોય તે, ખુ ને ખુ’તુ કહી દ્યો.”

“ત્હારા પતિને ખાતર ત્હારી પવિત્રતાને વેચી પડશે કેવળ એકજ રાત ! એકજ વખત ! ત્હારે મ્હારી ઇચ્છાને માન આપી, મ્હારી એટલી આશા પૂરી પડે શે”

“ઓહ પ્રભુ ! હું આ શુ સાબળું છું ? શુ આ શબ્દો પ્રભુના પવિત્ર સોમન લઇ, આ નિર્ભળ ન્યાયાસને વિરાજનાર આ પવિત્ર મતિ ન્યાયદેવતા બોલે છે ? અફસોસ !

આશા-દીપકમાથી અરેરે ! તેલ પગ ખૂરી ગયું,
અમૃત-ખાલુ હોઠ પાસે આવીને તૂટી ગયું
દર્પણ-દિબાસાનું હવે હેડે પડી ફૂટી ગયું,
આશા-કિનારે હોડકું બાધેલ તે છૂટી ગયું

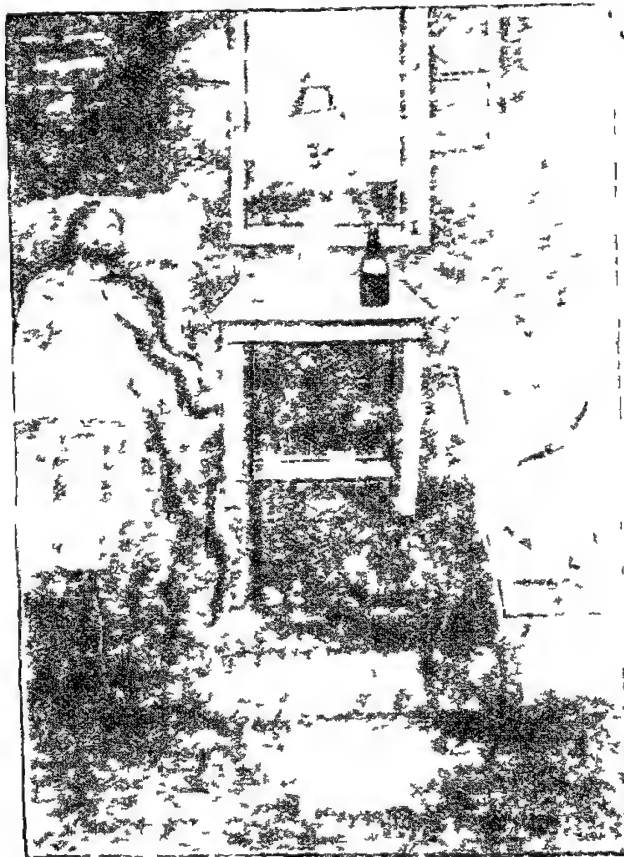
ઓ ન્યાયાધિપતિ ! તમાગ મુખમા આ વચન ! નથી શોભતા !
તમે આ શુ બોલ્યા ?

શુ સ્વામીને માટે સતીએ વેચવું સાન્દ્યેને,
પતિદેવને ખાતર પતિવ્રત બોડવું ! એ નહીં મને
ના-ના પતિ કરતા વધુ વ્હાલી મ્હનેછ પવિત્રતા,
છો ! એથી તો ઉત્તમ કરે એ મૃત્યુ માથે નિતના

ઓ ન્યાયદેવતા ! આ ઘર્ષની ગાદી લજવાય છે ન્યાયના સિદ્ધા
સન ડોલે છે. આ વચનો, તમે નહીં પરન્તુ તમારો વિનાશકાળ બોલે છે.

સંગીત. જળસમાધી સચિત્ર

મુળકની આપડીના બંદરે મન મરમા વાતાના હોય તો અન્ય મંગલો

ફક્ત બાળ ગાનાની રીકટો મોડો

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.” ઠાવર રોડ-સુરત.

નગારા મ્હોતના વાગે હજુ સમજાય તો સમજો,
હળાહળ ઝેર છે જોમા જરા એ જોધને જમજો
અમારે ના નથી પણ ધા ! ખમારે તો પછી ખમજો,
જરા જોધ વિચારી રમો તો રગમા રમજો

કારણ ? એજ કે -

થયા મેચેલ અવળુ જા તપ્પાં એ આખ ફૂટે છે,
બધી ! સગ-નકારાની મમજશકિતજ ખૂટે છે
વિધાતા એ વખત સોની સુખુદિ મર્વ લૂટે છે,
પછાડીયો કંઈ વીગલા ! કપાળે હાય ! ફૂટે છે

અને એવો વખત કદાચ તમારે પણ ન આવે, એ ખૂખ
ધ્યાનમા રાખજો”

“સુધા ! મ્હારો સ્વાર્થ અને ત્હારી ગરજ ! દુનિયામા દરેક માણસ
સ્વાર્થ છે તુ ! માર્થા નથી, હુ પણ નથી ત્હને સ્વાર્થ છે, તો
મ્હને પણ માર્થ છે”

“અરે ! પરંતુ આવો રાક્ષસી, નીચ સ્વાર્થ !”

“એમા શુ ? ત્હને જે બદલો મળનાર છે તેની સરખામણીમા
આ શરત, આ બોગ, કંઈજ હિસાબમા નથી”

“અમ કંગો, મ્હારથી એ નહી બને તમારી આ દયા મ્હને ન
ખપે ન જોધએ, અરે એનો પડછાયો સુદા જેતા મ્હાર માથુ બમે
છે આવે-અયોગ્ય રસ્તે ! પતિવ્રત વેચીને ! પતિની મૂકિત મ્હારે ન
જોધએ એહ ! એ પાપી ! બયાનક વિચારે પણ મ્હારી આખે તો
અધારા આવે છે, શરીરમા કંઈ થાય છે હા ! એની શાદે ! મ્હારા

શમશામમાં કપારી છૂટે છે મ્હને ચકરી આવે છે ઝોહ્ ! આ શુ ?
ઓ નિષ્ઠૂર ન્યાયાધીશ ! મ્હને તમારી શરત નથી કબૂત બને મ્હારા
નાથ નહી છૂટે તો !

ન ઇચ્છુ દેહ વેચીને દમાનો એક પણ છાટો,
તમારી રે'મ ને માયા તમારી પામ તે રાખો
દયા એવી તમારી ધર્મને જે ઘોષ નાખે છે,
પનિવત વેચીએ ત્યારે પતિના પ્રાણ રાખે છે

બાઈ ! તમારા દીવમા મ્હારે માટે કાષ્ટ થતું નથી ? તમે હિન્દુ
છો હુ પણ એક હિન્દુ-રમણી છુ તમારી આ હિન્દુ-પ્રજન પોતાના
એક હિન્દુ-માઈ પાસે એક નજીવી નિકા માગે છે ! આપો

હિન્દુ થયા છો, આપ તો આ પણ તમારો ધર્મ છે,
આસુ લૂઝે નહી પહેનના એ બધને હા ! શર્મ છે
આપો તમે અમને ! પ્રભુ અત્યંત તમને આપશે,
કાપો દયાળુ હુ ખા ! ઇશ્વર ! આપતુ પણ કાપશે

બાઈ ! આ રાક, રડતી પહેનના આસુ લૂઝે ઇશ્વર તમને નહી
ભૂયે ! આલોકમા નહી તો પરલોકમા પણ એને બદલા એક વાર
અવશ્ય મળશે ”

“નકામુ માથુ ન ખા સુધા ! હુ દયા અને ઉપમાર કાષ્ટને
પણ મદત કરતોજ નથી ત્હારી સત્તરનાર ગરજ હોય, તો મ્હારી
શરત કબૂલ કર ”

“પણ તમે શુ કબૂલવાનુ કહો છો ? એનો કાષ્ટ વિચાર કર્યો ?
એક બાળુ પતિ ! તો બીજી બાળુ પવિત્રતા ! ઓ પ્રભુ ! અને પ્રિય
વસ્તુ ! કોને રાખવી ? કોને જતી કરવી ?”

“કેમ શુ વિચાર છે ?”

“શુ જવાબ દઉં ? બાહ ! તમે ન્યાયાધિક્ષ છે નસીમના આડા અવળા ચક્રમા ફસાવણી આ હતુમાગીતીની ઉપર જરા રે’મ રાખો.

કઠુલુ તમાર કાળજી, બીનુ અને કેમળ કરો,
નિષ્કૃતાતા પત્યરે હૈયુ તમાર નહીં બરો
છે ન્યાય સત્તા, હાથમા એને કબજીન નહીં કરો,
પાના જીવન ઇતિહાસના નહીં પાપ કમોંથી બરો

કોઇ અનાથ ગરીબની આતરડી કઢળાવો નહીં,
ધડી બે ધડીના સુખ માટે નિસાસા ખાઓ નહીં.
આ ધર્મ, નીતી, ન્યાયનુ આસન પવિત્ર મનાય છે,
(જીએ!) આજે તમારા પાપથી (તે) ઝાંખુ પડી લજવાય છે

એ ધ્યાનમા રાખો “જેવી દાનત તેવી યરકત” દ્રષ્ટિ નિર્ભળ,
અને સાધુ રાખો નિમળ હૃદયો ઉપરજ નિરજનની રે’મ રહે છે
પવિત્ર પુષ્પો ઉપરજ પરમાત્માની કૃપાદ્રષ્ટિ હોય છે માટે બાઈ !
મહારા પતિની મુક્તિના મદલામા કંઈક બીજી મારો”

“બીજી” કંઈ નહીં જોઇએ માલતી મા”

“એમ શું કરો છો ?”

“જન્ય છે કે ધકકા મરાવીને બ્રહ્માર કઢાવવી પડશે ?”

“સારે શુ તમે દયા નહીંજ કરો ?”

“ધ્યાના દાન રસ્તામા નથી પડ્યા ?”

“તમે સારા માણસ થઇને આવું શુ બોલો છો ?”

“સાર કોણુ નથી ? સહુ પોતપોતાને સારા કહેવડાવે છે બાકી સારા નહારા તો સૌ સૌના મનમા સમજે ”

“ત્યારે હું જાઉં ?”

“ખુશીથી મહારી ઇચ્છા પૂર્ણ કર્યા સિવાય હું તારા પતિને બચાવવાની ચોક્કસી ના પાડુ છું ”

“એ તો . એ ..તો હા ! મહારાથી નહીં અને મહાર દીલ ના પાડે છે ”

“તો રસ્તે પડ ! ત્હને ચોખ્ખા પણ કોણુ મૂકવા આવ્યું હતું ? શે ! ત્રણ તો વાગવા આવ્યા હવે ફક્ત એકજ કલાક બાકી છે જે વિચાર કરવો હોય તે જલ્દી કરી શે કયા તો મહારી શર્ત સ્વિકાર, કયા તો પતિનું મૃત્યુ અને વૈધવ્ય પ્યાર ગણુ બોલ ! ત્હને એ એમાથી શું પસંદ છે ?”

“એકે નહીં ”

“તો પવિત્રતાને જતી કરી, પતિને બચાવ ”

“તેજ નથી સમજતું હું એજ વિચાર કરે છું થોભો ! મ્હને ખરાખર વિચાર કરવાને થોડો વખત આપો ”

“તારા સ્વામીના મૃત્યુની ઘડીએ હવે પાસેને પાસે ગણુાતી જાય છે ત્યા બધી તૈયારી થઈ ચૂકી હશે તારા મુખમાથી હા ! નીકળે એટલીજ વાર જોઈ છું ”

“હાય ! હું શું કરે ? કયા જાઉં ? કોને કહું ? પડના ઉપર બધાય પાડુ મારવા તૈયાર થયા છે “ગરીબની વાહુ એ બધાની સાલી” એને જતા આવતા લોકો પણ આગળી કરે ! અફસોસ !”

“પણ આપણી આ વાત કોણ જાણવાનું છે ? કોણ જાણવાનું છે ? છાના છપના એક વાર આવી મળી જવું, એમાય આટલો ડર ?”

“ધ્રુવર ! તો જાનારો છે ને ?”

“તો ખાડામા પડ હવે અર્ધા કલાકમાં જ એ મરશે, પછી જ ત્હને મહારા શબ્દો સામરશે, કે “મહારૂં કહ્યું કર્યું હોત તો ઠીક થાત”

‘તમે આવા મોટા ખાનદાન-આભરદાર માણસ થઇને એક આશરે આવેલી ભાગ્યહીન બિખારણને આમ કા સતાવો છો ?’

“ત્હને કામ છે, હું કામ નવરો નથી શરત કપૂત ન હોય તો જ ચાલતી થા”

નિર્દય ન્યાયાધીશે ધુટણીએ પડેલી મુત્તાને ધડકો મારી ફેંકી દીધી તે આપણી કંઠણ હેયુ કરી જવાને ઉભી થઇ સ્વગત બોલી “ઓ નિષ્ઠૂર ન્યાયાધીશ ! જેવું મહારૂં હૈયું ભાગ્યુ છે એવું ત્હારૂં ભાગ્યને મહાન પતિનું અકળ મૃત્યુ અનાગ છે એવું જ ત્હારૂં પણ થશે”

તે એ ડગલા આમળ વધી થોડે ગઈ “જાઉ છું”

“જા જા”

વળી ચાલી કંઈક સામયું તે કાણુમર થોભી એક પળમા પ્રભુએ તેના મગજમા એક નવીન તરંગ મૂકયો પતિને ઉગારવા અનાય મુશ્કાએ એનો આશ્રય લીધો તે વળી પાછી આવી

‘કેમ પાછી આવી ?’

“એક વાર હજી પણ આપનો અતરઆત્મા પીમળે તો પીમળાવવા. છેવટની દયા માગવા.”

“હને કેટલી વાર કહ્યું, કે અહીં કાઠ દયાના સદાવ્રત નથી દયાની પરખો માઠી પાણી પાનાર । તે અમે નહી, બીજા અહીં તો ન્યાય વેચાય છે, તેમજ દયાના પણ પૈસા થાય છે દયાના દાનમાથી તો મનમતા કાડ પૂરાય છે સમજ ?”

“બલે । ત્યારે ધારો કે હું આપની એ શર્ત...”

“કેમ અચકી ગયો ?”

“કળ્પલ કર, પણ તમે મહાના નાથને ફાંસીની સજામાથી છોડાવો એની શી ખાત્રી ?”

“આ રહ્યો એ પરવાનો । લે । ત્હારી દયાની અરજીનો જવાબ આવી ગયો છે ફાંસીથી બચાવી એને સાદી કેદના રાખવામાં આવશે અને જો તું મ્હારી થશે, તો પછી એ સજા પણ રદ કરવાના આવશે ”

“લાવો લાવો, ત્યારે મ્હને એ આપો તમારી શર્ત મ્હને કયન છે ”

“લો । લખી આપ ”

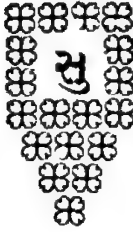
સુધાએ પતિને બચાવવા પાપી ન્યાયાધીશની બચકર શર્ત ઉપર સહી કરી મુક્તિનો પરગનો લઈ ન્યાયાધિશ અને સુધા બંને ફાંસીને માટે મુકરર કરેલી જગ્યાએ જવા ઉપડયા

સુધા સ્વામને બચાવવા જતી હતી, પરંતુ તેના દીક્ષમા તો પેલી બચકર શર્તથી બડકા બળી રહ્યા હતા પતિને ખાતર એ આર્ય રમણીએ પવિત્રતાનું સાદું કાંધું હતું

પુખ્ત:-૬ મું.

“પતિભક્તિ”

ધાના સ્વામી ચ દ્રવ્યદાનને ફાસીની સજા અમલમાં મૂકા-
વાનો આજે દિવસ હતો. સધળા તૈયારી થઈ ચૂકી હતી.
વધસ્થાની બહાર શહેરીઓનું એક મહોટું ટોળું ભેગું
થઈ ભિન્ન ભિન્ન લામણીઓ પ્રદર્શિત કરી રહ્યું હતું.
કેદી ચ દ્રવ્યને પશ્ચ ક્યારનો ફાસીને માટે તૈયાર કરી લા
આણવામાં આવ્યો હતો.

સમય થયો ચ દ્રવ્ય ગળામાં દોરડું પડ્યું ચાડાળ એના મોઢા
ઉપર કાળી ટોપી પહેગવે તે પહેલા સજા અમલમાં મૂકનાર અમલદારે
ચ દ્રવ્યને ઘેવટનો સ-લ કર્યો.

“તમારી કંઈ ઇચ્છા છે? હોય તો બોલો.”

“એકજી. અને તે મહારી હત્તમાગીની પતિ-મકત પ્રમદાના
સુખ-દર્શન મહને એક વાર કરાવો.”

“એ તો નહીં અને કારણુ શ્રીપુર સુર્યપુરથી બહુજ દૂર છે.
બીજું કાંઈ?”

“ત્યારે મહારો આટલો સદેશ એને પહોચાડોને.”

“કહી નાખ.”

“ત્યારે મરતો પતિ એવી ઇચ્છા, અને આજ્ઞા પ્રદર્શિત કરી
ગયો છે, કે એક અચત્તાન સ્વામીની પૂઠે સાંધુડી-જીવન ગાળી, દેહને
ન દમતાં પુનર્જન્મ કરી વુ સુખી થજે.”

“દોરી ખેંચો.”

અમલદારના મુખમાંથી ઝેરનાજ શબ્દો બહાર પડ્યા ચાડાળે ચઢતા મોઢા ઉપર ટોપી ચઢાવી પગ નીચેના પટીયા ખેંચી લેવા દોરડાનો છેડો હાથમાં ઝાટ્યો બામર આજ વખતે “યોભો ! સખૂર કરો” એવી કારખી ચીસ નાખતી દૂરથી ઝેર દીવાની રમણી લોકાની બીડ ભેદી ત્યાં દોડી આવી. એના પોશાક અવ્યવસ્થા હતાં વાળ છૂટા હતાં તેના હાથમાં એક સરકારી કાગળ હતો.

* * * * *

સુધાને પોતાની સાથે મોટરમાં એસાડી ચઢવદનને બચાવવા વધરથાને આવવા ન્યાયાધીશ નીકળી ચૂક્યા હતા મોટર બાગ્યેજ વધરથાનથી પચાસ કદમ દૂર રહી હશે, ત્યાં તે પેટ્રોલ પ્લૂટ્યુ ન્યાયાધીશ સુધાને આધેથી વધરથાનનો રસ્તો મતાવી પોતે વછળ આવી પ્લુટ્યુ એ પ્લેન્કા ત્યાં જઈ પ્લોટરવા કહ્યું ન્યાયાધીશ મોટર સમાપ્તતા ઉભા, જે અરસામાં ક્રાઇવર પેટ્રોલ લઈ આવવા દોડ્યો.

સુધા પાનિતે બચાવ ને, પેટ્રોલ પ્લૂટ્યુ ની નજર છે, એમ જણી એકે શ્વામે દોડી રસ્તાના કેટલીકે વાર ઠોકરાઈ પડી ચૂકી હતી તેનું શરીર પરસેગર્થ નાખતું, અને ધૂળથી રંગદોળાયેલું હતું વસ્ત્રનું બાન તેને આ વેળા નહેતું કોમળ સન્નોમાંથી લોહીની ધારા છૂટતી હતી મોઢામાં શ્વાસ પણ નહોતો માતો.

* * * * *

આ અણીને વખતે આવી પહાચનાર એજ સુધા હતી અમલદારના હાથમાં પેસે પત્ર આપતા હાકતી હાકતી સુધાએ પાંદેવનું વદન ખુલ્લું કરી નાખ્યું દર્પતિ-યુગલ એકેકને બેઠી પડ્યું, ચઢવદનની અવિમ-આશા પાર પડી.

“એને છોડીને અહીં લાવો” અમલદારે પરવાનો વાંચ્યા પછી ચાડાળોને હુકમ કર્યો

ચંદ્રને છૂટો કરવામાં આવ્યો. પત્નીને હૃદય સરસી દાખતા પતિ બોલ્યો, “દેવી ! તું અહીં કયાથી ? તારી આ શી ક્ષણ ?”

“પ્રભુ ! એ બધું આપને માટે”

“વન્ય છે એ મહાન સતી રત્ન ! હું મૂર્ખ તહને ન સમજ્યો”

એટલામાં ન્યાયાધિશ સાહેબની મોટર લા આવી પહોંચી. બધાએ એમને ઝૂકીને સલામ કરી તે પછી ન્યાયાધિશ પેલા અમલદાર પ્રતિ ફરી બેઠા, “કાદરખા ! મારો બીજો હુકમ ન મળે, ત્યાં સુધી કેદીને હાલ કારાગરમાં નાખો. ફરીની સજા કેટલાક કારણવશાત્ હાલ મોકૂફ રાખવામાં આવી છે”

“બહુત અગ્રહ”

કાદ ખાતે ચંદ્રને હાથ પકડ્યો. ચીરતે હૃદયે સુધા પતિના હૃદયથી છૂટી ગઈ. કાદરખાનેના પતિને કારાગરમાં લઈ ગયો. સુધાએ તે જગ્યા પર લા નહીં જોયું. પતિને મૂકે એ દીનની સુધા પકાર દરવાજા સંધી દોડી ગઈ. એટલામાં લોકોના ટોળામાંથી કાદરખા એનો હાથ ઝાલ્યો.

“સુધા !”

પતિની પાછળ વ્યર્થ દોડતી દિરાની આળા અટકી તેણે પાછળ જોયું “કેણુ ?”

“હું મહને ભૂલી ગઈ”

“કોણુ ? પિતાજી ? તમે અહીં ?”

“હા સુધા ! ચંદ્ર અગ્યો” એની આખમાં આટલું પૂછતાં પાણી બરાબ આવ્યાં

“હાલ તો માની હ્યો.”

“હવે તું ઘેર ચાલ ઉઠા અને વિનુએ આપઘાત કર્યા છે ત્હારી મા મરણને આટલે પડી, રડી રહી છે ત્હારો આ બાપ ત્હને શોધવા બટકા રહ્યો છે બેટા! હવે પાછી ફર! એક વાર આવી ત્હારી માને મળી જા.”

“એ હમણા નહીં અને મ્હને છોડો જવા દ્યો મ્હારે તો હજુ મ્હારા પતિદેવને મળવું છે બાપુ! બપોમે પુત્રીના નામનું નાલ્લો છે, તો આ ત્રીજી અભાગી પુત્રીના નામનું પણ તમે મધા નાહી નાખજો.”

પ્રેમી પિતાનો હાથ છટકાવી એ પાગલ રમણી દોડી યોડેજ જતા એને જબરી ઠોડર વાગી એ પની ગઈ લોકાએ એને ઉભી કરા પરંતુ એન બાન ન્હોતું એ બેટુક જની ગઈ હતી પડચાઈ એનું માથું ફૂટી ગયું હતું

ઝંટલામા ન્યાયાવશ ત્યા આની પ્હોગ્યા હોઈયેહાણ બેશુદ્ધ મુધાને સભાળી તેમણે મોટરમા દુડડની મોટર-ડ્રાઈવરને મોટર ઘેર લઈ જવાની આજ્ઞા કરી એનજોતાના ન્યાયાવશ ધાલ મુધાને બધ ઘેર ઉપડી ગયા

લોકાનું ટોળું ધીરે ધીરે વેળા ગયું, કેવળ એકજ અભાગી માણસ એ રથાન ઉપર માયે હથ હથ આસુ વરસાવતો ઉભો હતો એણે મુધાના જમીન ઉપર પડેલા લોહીરો પોતાના હાથ દગ્યા “હાથ મુધા!” કરી છાતીએ લાલ છાપો માર્યા થોડી વાર પછી એ પણ એક નિશ્વાસ નાખી ત્યાંથી ચાલતો ચલો

વાચક! એ વ્યક્તિ તે અન્ય કોઈ નહી, પરંતુ મુધાનો પ્રેમાળ અને પાગલ પિતા બસીવર પોને હતો

પુખ્ત:-૧૦ મું.

“છેલ્લું ચુંબન.”

સુ

ધાના માથા ઉપર પાટો બાધવામા આવ્યો હતો. અભારે ન્યાયાધિશના મકાનમાં ને પલગ ઉપર પોઢેલી હતી સુવાનો જીવન-દીપક સચેત રાખતા ન્યાયાધિશે જો કે તનનોડ પ્રયત્ન કરીશ હતા, પરંતુ તે નિ સ્વાર્થ હૃદયે અને પરોપકારને ખાતર નહી, પરંતુ પોતાની નીચ નિષ્કલાલસા પૂરી કરવાને માટેજ !

સ્વપ્ન આવ્યું, કે શુ થયું ? પરંતુ એકાએક સૂનેલી સુધા ‘ના ના તમને નહી મ વા દઉં’ એવું બેલતી ડૂમઝા બરતી સફાળી શરૂ તજી જગી જોગબેર મેડી થઇ ગઇ પાસેજ ન્યાયાધિશ પુરસી ઉપર બેસી છાત્ર વાચી રહ્યા હતા તેઓ દોડી આવ્યા “શુ છે ? શુ થયું ?”

“મહેને મળવું છે એમની પાસે લઇ જવ તમે એમને છોડી દેવાતું કહ્યું હતું ને ? છોડ્યા કેમ નથી ?”

“શા ત થા ધીરી પડ એ બધુય ધીરે ધીરે થશે ઉતાવળે આપ્તા ન પાકે”

“પરંતુ મહેને તમે એમની પાસે એક વખત લઇ જવ, નહી તો હું ગાડી થઇ જઇશ”

“સુધા ! મહે મહાર વચન નિભાવ્યું, હવે તું ત્હારી પ્રતિજ્ઞા પાળ, પછીજ હું બીજું પમલું બરીશ.”

“મલે ! પરંતુ પહેલા એક વખત મહને એમની સાથે મેળવો. એ ક્યા છે ? કમ છે ? શુ કરે છે ? એ મહારે જોતુ છે, જાણુવુ છે. તમે જલ્દી કરો. મહારો જીવ હાથમા નથી રહેતો.”

સુધાને રાજી રાખવા ન્યાયાધીશે પોતાના એક સેવકને જેલર ઉપર ચીટી લખી આપી સુધા એની સાથે પોતાના પતિને મળવા કારાગૃહ પ્રતિ ચાલી. “જેજે બરાબર ધ્યાન રાખજો.” એવી છૂપી સૂચના ન્યાયાધીશે પોતાના, સુધાની સાથે જનારા સેવના કાનમા આપી દીધી હતી.

સેવકની સાથે સુધા કારાગૃહને દ્વારે પહોચી જેલરે ચિટ્ટી વાચ્યા પછી દ્વાર ખોલી આપ્યું સુધા પોતાના પતિને મળવા મદ મદ પગલા ભરતી માહે પગેરી જેલર અને પેના સેવક, અને એ દરમ્યાન બહાર વાતોના ગપ્પા હાકવા પડ્યા.

દરવાજાનું લોખંડી દ્વાર ખૂલ્યું, તે ૥ અત્યંત ધીમી સ્વરે ચોક્કી ૩ ઉભો થઈ ગયો હતો. સધ્યા થઈ ચૂકી હોવાથી ગાપુ ગાપુ અજવાળુ પરંતુ હતું છતાં પણ રેમીડી અનેર આખે મેં નમ્ર ! પ્રાંતિયે એળખી લીધી અનેના હાલ-તર અંજનની ઠંઠા અક શબ્દના પાણુ ઉચ્ચાર વિના એ બને શરીરે એકમેકને બાંધી પડવા બને આબોમાથી ખરખર આસુ ખરી તથા હતા.

* * * *

“ટૂંવી ! તહે મહાર ચાટે કટલુ કર્યું ? તહારા ઉપનારનો બલ્લો હું અમાગી નથી વાળી શકવાનો અદસોન !”

“પ્રભુ ! આપને છોડાવવામા, અને મળવામા મહારે એક ”

“ખોલ્લને અચકાય છે કમ !”

“એક અમૃત્ય ! પવિત્ર, અને પ્રિય વસ્તુને હોમવી પડી છે.”

“ને શુ ?”

“રજ આપો ! પ્રભુ ! હું આપને અત્યારે નકામી મળવાને માટે નથી આવી ”

“ત્યારે ?”

“આપની રજ લેવા આવી છું ”

“રજ ! શાની રજ ! કેવી રજ ?”

“આપને યોગ્યતા બદલ ન્યાયાધીશને મહે ને અમૂલ્ય વસ્તુ આપવા વચન આપ્યું છે, એ સોપવા ”

“એમા મહારી આજ્ઞાની શી જરૂર છે ? હું આખોજ ત્યારે છું તુ ને કંઈ કરશે, એ ખોટું નહીંજ કરે, એ મહેને વિશ્વાસ છે ”

“પણ એ વસ્તુ તમારી માલકીની છે તેથીજ તેથીજ તમને પૂછવા આવી છું ”

“વચન તે ક્ષમ ચૂકી હવે પૂછવા આવી ? બહે ! કહે એવી શી વસ્તુ ત્યારે યોન દેવી છે ?”

“મહારી પવિત્રતા ”

“શુ ? એને પરણ્યા ”

“ના ના એક વાર એની નીચ આજ્ઞા મહારે પૂરી કરવી. ”

“ઝોહ ! સુવા ! સુધા ! આ તહને શુ સંજયુ ?”

અદ્રવદનના બે હાથ, કે ને અત્યાર સુધી સુધાને ગળે વિંટળાયલા હતા તે છૂટા થયા સુધાની આખમાથી આસુની ધારા આવી રહી હતી.

“આની આકરી શર્ત શા માટે ? શુ પવિત્રતા કરતા પતિ વધારે છે ? ના ના. હું તો એ જીને પહેલી પસંદ કરું, કે ને પવિત્રતા

સાચવવાં પતિને પણ જતો કરે. હું બહુજ દીનગીર છું મહારા પ્રેમમાં અધ બની તું ન કરવાનું કામ વગર વિચારે કરી ચૂકી મહને પૂછ્યા વિનાજ મહારી માલીકીની ચીજ-વચનથી બચાઈ રહ ચૂકી અદ્ધસોસ ! હા ! અદ્ધસોસ !”

“પ્રભુ ! તમાગથી મહને કશું વધારે નથી મહે એ શર્તે શા માટે સ્વિકારી ? તે મહાર દીનજ સમજે છે મહે જે ક્યું છે, તે બહુજ વિચારપૂર્વક મ્યું છે તમારી સુધા એવું પગલું કદાપી નહીં બરે, કે જોથી તમારે એના જીવતા કે મૃત્યા પછી પણ નીચું જોનાનું થાય.”

“સુધા ! એક વાર તુંજ ન્યાયમમામા મહને બચાવવા જીતું બોલી હતી સતીની ગણનામાથી નામ અને વિશ્વાસ બને ત્હે ગુમાવ્યા છે કર્મમા નહીં, મનમા નહીં તો વચનમા પણ તું કદાપી અને પતિત થઈ ચૂકી છે આનું ફળ ત્હારે જોઈને મોહુ પણ ભોગવવું પડશે.”

“અને એ ભોગવીશ તમારા દર્શન થયા મનતી સેવા અર્થ મહારો જન્મ હવે સાર્થક થયો હવે હું ગમે એવા દુખો રહેવા તૈયાર રહીશ પ્રભુ ! રમ આપો ! મહને હવે મહાર વચન પાળવાની રમ આપો.”

“કેવું વિચિત્ર ! સુધા ! એક તો ત્હે એની નીચ અને નફરત માગણી સ્વીકારી તે ઉપરાંત પાછી મહારેજ મુખે આ ઉચ્છળા (?) કામને માટે હા પડાવે છે ? કયું ઉચ્છળું મોહુ યદને ? તે તો કહે ! અરેરે ! સજ્જનો દેડા આખર ત્હે માથે માથે મૂક્યો અટઆટલું કીધું પણ એ બધા ઉપર રહેજને માટે પાણી ફેરવ્યું ક્યું કાવ્યું ધૂળધાણી અને રાખ પાણી થઈ ગયું ધોનાઈ ગયું આખો સમુદ્ર તરી, અને અતે ખાખોચીયામાજ ફૂટી મરી.”

“એ બધું તમને કાને સવારે સમજશે અત્યારે તો આપ મહારા ઉપર વિશ્વાસ રાખી રાજપુત્રીથી રળ આપો.”

“જા ચાલતી ચા ત્યારે હવે મહારી રળ માગવાની ન હોય કારણ ? ત્હે મ્હને પૂછીને કાઢ નથી કર્યું એ અવિકાર ત્હે ગુમાવ્યો છે સુધા ! જા.”

ચ દ્રવ્યને સુધાના હાથ તરફોડી જમીન ઉપર ફેંકી દીધી ફરી થાદ આગતા તે બોલ્યો, “ના ના, પાછી આવ ત્હે મ્હારે માટે બહુ બહુ કર્યું છે તુંજ મહારી નજીવનદાતા છે હાય ! એ બધું કેમ ભૂનાય ! છતાં ”

“કહી નાખો જે કંઈ કે'વું હોય તે અસારેજ કહી નાખો પછી વખત નહીં મળે”

“મહારી, આ ત્યારા પાપિષ્ઠ પતિની છેવટની એક વાત સામળતી જા ત્યારા માતા પિતા અને પતિના નામને, કૂળને, તથા કીર્તિને કાળુ કલક ન લાગે, એવું તમામ કરવાની ત્હને છદ છે. ત્યારી માનુ ધાવણુ અને કૃપા ન લાજે, એ ધ્યાનમાં રાખી જે કંઈ કરવું હોય તે કરજે. ત્યારા પતિએ તો પાપને પથ પરવરી પે તાનુ નામ બોળ્યું છે. હવે મ્હારૂ આ અવશેષ અધાગ-તુ, કે જે આજ સધી પવિત્ર છે, અને જેને માટે હું ગમે એવો પાપી છતાં અભિમાન ધરાવી, ઉચ્ચ જોડે છું, એ પવિત્ર રહેશે તો બસ,”

“એની ખાત્રી રાખો જે સુધા પોતાના રવામીને માટે પતિત્રવ જેવી ચીજ, શિયળધન જેવો અણમૂલ રતનમડર, એક બાંધવારી

કૂતરાને ત્યા ગીરવે-સાટામા-શર્તમા મૂરી શકે છે, તેજ પતિવ્રતા તેને પાછો અખડ હસ્તગત કરવા પ્રાણુદાન પણ દઇ શકે છે”

“તો જા .. મ્હારી ના તથી હુ ત્હને ખુનીરી રાખ આપુ છુ”

આથી વધુ તે કશુ ન બોલ્યો. સુધા પણ પતિના શબ્દોનું તાત્પર્ય સમજી ગઇ હતી પરંતુ તે તો પોતાનો એક નિશ્ચય ! આ પહેલા ક્યારનીય કરી ચૂકી હતી અનિમ પતિ મુખ-સેન કરી પતિ બેઠોના ત્હાવો લઇ આસુ ભરી આપે ! અને ચોગે તે હોરે ને ચલતી થઇ

દરવાજા સુધી ગઇ વળી પાછુ ગ્યો “આવ ! એક વાર ! પાછી આવ.” ગળગળે સાદે ચઢ બોલ્યો સુધા પાછી ફરી એને હંપા સરસી જોરથી દાબી ચઢે તેના જાન ઉપર એક છેડલુ ચુબન લઇ લીધુ પતિદેવતા ગળામા પોતાની અને કોમળ બુબ્બો સુધાએ છેવટની વેળા વિટાળી દીધી

x x x x

આ એક કડચાળનક, અને પાપાણુહીને પીગળાવે એવો દેખાવ હતો ત્રણ વર સુધા દરવાજા સુધી ગઇ અને ત્રણ ગર પાછી ફરી, પતિને બાઝી પડી અને જોડરે વખત થઇ ગયાથી એને હાથ જાલી ધસડીને પ્હાર કાઢી.

પતિની અને પોતાની છેવટની આશા પૂરી કરી સુધા હવે કામાધ ન્યાયાધિશની નીચ અશા પૂરી કરવા સેરકની સાથે પાછી સચરી કપને હૃદયે જોણે મનમા પ્રભુનું ધ્યાન કરી તથા મુખ્યગ એ બીડમજન ભગવાનનું નામ લઇ, ન્યાયાધીશને ઉમરે પગ ચૂક્યો.

છપાય છે. પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ. સચિત્ર.

“અતે કામ । રેસ પના । છે માહા પરિણામ.”

લખી મયા ઇતિહાસમા (અમ) પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ

એકેએક શેઠ વીર શૂઝાર અને કરણુરસથી બરપૂર છે આગે અત્યાર સુધીમા આ નામની નવલકથા વાંચી તેા હુશેજ પરતુ આ પુસ્તક વાચવાની ખાસ લલામણુ છે મૂલ્ય માત્ર બાર આના માર્ગશીર્ષ મહીનાની આખરે બહાર પડશે

પુષ્પ:-૧૧ મું.

“ ગરીબનું દીલ ”

સિકં ! ત્હારી કાકી કયા છે ?”

“અંદ્રવદન ફાસીની સગમાથી બચી ગયો. અને મુખા ધાયલ થઈ.” એ સમાચાર પોતાની પ્રિય પત્નીને જણાવતા બેસીધર સુર્યપુરથી શ્રીપુર આવ્યો. ઘેર આવતાજ તેણે દાર અમરતા અડકાવેલા જોયા માહે બૂલીણીને ન જોતા તે તર્કવિતર્કમા પડ્યો. આ તે પાડોશી-પુત્ર રસિકને બૂમ મારી બોલાવ્યા પછી તેણે ઉપરોક્ત પ્રશ્ન કર્યો.

“કાકા ! તમે કયા ગયા હતા ?”

“દીકરી જમાઈને જોવા સૂર્યપુર.”

“શી ખબર ?”

“અંદ્રવદનને ફાસીની સગમ રહ થઈ છે.”

“અફસોસ ! પરન્તુ એ આનન્દના સમાચાર હવે કાકીને કાને કોણ પહોચાડશે ?”

“કેમ ? ત્હારી કાકી કયા છે ?”

“તેની મ્હને કશી ખબર નથી તમે ગયા, એ પછી એ પણ ઉશ્કેરાયલી હાલતમા આ ઘરનું આગણુ છોડી ગયા.”

“જેવી પ્રભુની ઇચ્છા રસિક ! હવે હું પણ જઈ છું ત્હારી કાકી કદાચ, ન કરે નારાયણ, અને પાછી આવે તો એને આટલું કહેજો, કે - “બેસીધર મરી ગયો છે ત્હને પણ મરી જવાનું ફરમાવતો ગયો છે. એને મળવું હોય તેણે ઉપરની દુનિયામાં પધારવું.”

રસિકને આ શબ્દો સંભળાવી દિવાનો વચ્ચે સીધર જોતજોતામાં ચાલ્યો ગયો.

* પોતાની પુત્રીને મળવા, અને જમાઇને ફાસીની સજામાંથી છોડાવવા ધર તજી નીકળેલી લીલાવતી એક ગાડી બિખારણુના વેશમાં સૂર્યપુરના બજારમાં આવી ઉભી જે કોઇ મળે, તેને એ એકજ સવાલ કરતી, અને પૂછતી, “બાઇ ! મહેને કોઇ ન્યાયાધીશ સાહેબનું ધર બતાવશો ? મહારે ન્યાયની ફરિયાદ કરવી છે મહેને અન્યાય થયો છે.”

પરંતુ એક બિખારણુના મુખમાંથી નીકળતા આ શબ્દો ઉપર કોઈએ ધ્યાન ન આપ્યું તમામ તેને ગાડી ગણી હસવા લાગ્યું લીલાવતી પણ આચારવૃદ્ધ જે કોઇ મળે એને પોતાનો આ એકજ પ્રશ્ન પૂછતી ઘેરેઘેર રખડી રહી હતી.

અ તે એક બચા પુરૂષને લીલાવતીની દયા આવી તેણે એ બચકતી બિખારણુને ન્યાયાધીશના ધરનો રસ્તો બતાવી દીધો લીલા એનો આભાર માની ન્યાયાધીશને આગળે આવી લાગી.

આગળે એક સેવક ઉભેલો હતો, તે આ બિખારણુને “અહીંથી આગળ જા” કહી રહ્યો હતો. જોને લીલાએ પથર પીગળે એવા કરણ શબ્દોમાં કહ્યું, “બાઇ ! મહારે ન્યાયાધીશને મળવું છે એમને કહે, કે પહાર એક બિખારણુ આવેલી છે તે તમને મળવા માગે છે.”

પ્રિય પાછક ! જે વખતે લીલાવતી ન્યાયાધીશને મકાને આવી રહી હતી, તે વખતે પોતાની નીચ લાલસા પૂરી કરવા ન્યાયાધીશ સુન્દર પોશાક પહેરી તૈયાર થઈ રહ્યો હતો સહૃદય સેવકનું દીલ લીલાની આખમાં આસુ જોતા કંઈક પીગળ્યું તેણે અદર આવી પોતાના શેઠને આ સમાચાર સંભળાવી દીધા.

“કોણ છે વળી એ બિખારણુ ? જ કહી દે કે હમણા પુરસદ નથી ”

આચારીન સેવકે બહાર આવી હીલાવતીને મળેયો જવાબ કહી સમજાવ્યો, સેવકના પગ પકડી હીલાવતી બોલી, “ભાઈ ! મહેને અદર જવા દે ભગવાન તારૂં બલુ કરશે ”

ન્યાયાધીશના કોવનુ કારણ મઈ પડતા એ સેવક દીલમા તો ડગતો હતો, છતા હીલાની એ વિનતી એણે ધ્રુવર ઉપર શ્રદ્ધા રાખી ક્યૂતી હીલા ! દિવાની હીલા ! ભાગ્યહીન બિખારણુ દોડતી ન્યાયાધિશ પાસે આવી ઉભી આ વેળા ન્યાયાધિશ સુધાના શયનખંડમા જવા પહેલુંજ પગલું ભરી રહ્યો હતો.

“સખૂર ! ઝો ન્યાયાધિશ સાહેબ ! હું આવી છું મ્હારી એક વાત સામજતા જાવ ”

“કોણ ?” પાછું ફરી ન્યાયાધિશે જોયું

“એ તો હું હીનાવતી ! એક બિખારણુ ! ”

“કેમ આવી છે ?”

“ભીખ માગવા ઝો દયાળુ ન્યાયદેવતા ! હું તમારે પગે પડુ છું મ્હારૂં ઘર તમામ ભાગી મયુ છે કેવળ આ એક છેલ્લી આશા રહી છે. અને તે મ્હારો જમાઈ એને મારી આપ્યો ”

“જમાઈ ? કોણ તારો જમાઈ ?”

“અશ્રવણ ”

“તું સુધાની માતા છે ?”

“હા ”

“ઝોહ ! અભારે કયાથી આવી લાગી ? ઠીક થયુ જો સામળ. ત્હારી પુત્રીએ પોતાનુ પતિવ્રત મ્હને વેચી તેના બદલામા તેના પતિ અધ્રવદનને ક્યારનોય છોડાવ્યો છે અભારે હુ ત્હારી પુત્રી પાસે, મ્હારી એ અભિલાષાજી પૂર્ણ કરવા બધ રહ્યો છુ બોલ ! હવે ત્હારે શું કહેવુ છે ? હા-હા-હા-હા-”

“ઝોહ ધધિર ! હુ આ શુ સામળ છુ ? સુધા ! મ્હારી કુખ ! અને તે અપવિત્ર હુ આ વાત માનતીજ નથી ”

“તો જો, નજરોનજર જોઇ ખાત્રી કર ”

શ્યનખડના દાર ઉપરનો પડદો ન્યાયાધીશે થોડો ઉઘાડી નાખ્યો. પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા ન્યાયાધિશના શ્યનખડમા લાખોના વસ્ત્રાલકારથી સજ્જ થઇ સુધા ઉભી હતી લીનાવતી તરફ તેની પૂઠ હતી એક દાસી આયનાની રહાને એને ઉભી રાખી એના વાળ ઓળા રહી હતી

“કેમ જોયુ ?” શુ જોયુ ?” ન્યાયાધીશે લીલાવતીને પૂછ્યું

“જોઇ લીધુ જીવગીમા જે જોવાનુ બાકી હતુ, તે પણ આખરની વખતે જોઇ લીધુ ”

“બસને ! ત્યારે હવે પાછા પધારો ”

“કયા ? કયા જાઉં ? હવે એમ નહી જાઉં ?”

“એટલે !”

“પૂછે છે શુ ? ઝો નરાધમ ન્યાયાધિશ ! મ્હારી આ ગરીબડી માથ જેવી દીકરીને આવી ભયંકર પ્રતિજ્ઞાથી બાધી, અવળે રસ્તે ઉતારનાર તુજ છે ”

“હા-હા-હુજ છુ પણ તેનું છે શુ ?”

“બદલો ! મ્હારી કુખને કાળુ કલક લગાડનાર શ્યતાન ! હુ ત્હને આપ દઉં છું કે -“તુ તરફડી તરફડી અ તે કૂતરાને મ્હોતે મરજો,”

અહીં હીલા એક અખળા છતા પ્રખળા બની આવેશમાં આવી જઈ એકદમ ઉશ્કેરાઈ ગઈ. ન્યાયાધીશને તોટો ઝાલી એને બોલતો બંધ કરી દેવા તે તેના શરીર ઉપર વિકાળ અને ઝડપી વાલણની માફક ધસી ગઈ “શયતાન નરસક્ષસ ! કો વ્યભિચારી ફૂતરા ! સાવધ ! સાવધ થા ! તારા આતરડા ચીરી, મારા હાથોને લોહીમાં બિભ્ભવા દે મને હવે એ શાન્તિ જોઈએ છે એ બિદ્યા જોઈએ છે ”

“અરે કોઈ હાજર !” ન્યાયાધીશે ગભરાઈને બૂમ મારી.

પહાર ઉભેલો સેવક અદર દોડી આવ્યો “આમાં સાહેબ !”

“આ બિખારણુને ધડકો મારી રસ્તામાં ફેંકી દેયો જવ લઈ જવ. જલ્દી કરો ”

પરંતુ એ સહૃદય સેવકના હાથ ન ઉપડ્યા એના ચરણ હીલાની વિકાળ ચડકા મૂનિ જોતાજ મ્હોટી ગયા તે દીન શ્વેર છુટણીએ પડી બોલ્યો, “પ્રભુ ! મહારાથી એ કામ નહીં બને ”

“શુ ? મહારો નોકર યમને આ જવાબ દે છે ?”

“સાહેબ ! બીજી બધું હું કરી શકીશ. પરંતુ સ્ત્રીઓ ઉપર મહારા હાથ નથી ઉપડ્યા, અને નહીં ઉપડે ”

“તો ચાલતો થા. તારા જેવા બાલકાની નોકરીનું મને મુદ્દલ કામ નથી ”

“બલે ! પાપ જોતનું પેટ પોષવા ખાતર આવું પાપ કરવું ? ના ના કેટલા વખતને માટે ? કેટલી જીવંતિને માટે ? સાહેબ !

બટકશુ, બીખ માગીશુ, અગર ભૂખ્યા મરી જઈશું

પરંતુ નામના સારી તમારાથી કરી જઈશું.

અમારો દાખલો જગની નજર આગળ ધરી જઈશુ,

તમે જો જો ! અમે તો કીર્તિના બાથા ભરી જઈશુ.

નોકરી કરવી તો કદરદાન માલીકની ! તમારા જેવા વ્યભિચારી
સ્વામીની નોકરીમાંથી આખરે પાપનોજ હિસ્સો ઇનામમાં મળશે

ચક્રને બિખારી ! ખાધ પર જોણી બરાવો બીખની,
પણ નોકરી કરતા ન (આવા) કોઇ બેકદર માલીકની
દાનત બગાડે જોઇ જે પર-સ્ત્રી પરાર્ધ-છોકરી,
શયતાન એવા શેઠની ધિક્કાર કરવી નોકરી

ઉત્તમ ! મજૂર મની (એથી) ઉંચકવો કાષ્ટનો ભારો,
પણ નોકરી (આવા) પાપાત્માની ઠોકરે મારો "

"તો જા હુ પણ ત્હને ઠોકરે માર છુ "

ન્યાયાધિશે એ ગરીબ સેવકને ધક્કો મારી દરવાજા બહાર કાઢી
મૂક્યો લીલાને તેણે પડી, "બોલ ! તુ પણ બહાર જાય છે કે નહીં ?"

"ત્હારો જીવ લીધા વિના હુ અહીંથી એક ડગલુ પણ દૂર
નથી જવાની "

"તો તુ પણ બહારી સત્તાનો સ્વાદ ચાખતી જા "

ખીજા એ મેરકોને ન્યાયાધિશે બૂમ મારી બોલાવ્યા નિર્દય
ન્યાયાવિશે તેમને પોતાની ડબ્બે અને કઠોર આજ્ઞા સમજાવી દીધી
રાક્ષમી હૃદયના આ સેવક શેઠને સાડ લગાડવા લીલાવતીને
ઉપાડી બહાર આવ્યા

નિષ્ઠૂર ન્યાયાધિશ ત એ બેરહમ સરકાએ પણ ખેનાતા સ્વામીની
આજ્ઞાનુ અક્ષરજ્ઞ પાત્ર કર્યું ઉચ્ચ પગમાં ઉપરની રમરનો દડો
જેમ નીચે જમીન ઉપર હસતા હસતા ફેંકી દહએ, તેમ લીલાવતીને
તેમણે આફળી મૂકી.

“શુ થયું ?” એ જોવાની તેમને જરૂર નહોતી પગથીઆનો જખરો પથ્થર વાગવાથી એનું માથું ફૂટી ગયું પીઠનું હાડકું ભાંગી ગયું આખું શરીર હોલાઇ, લોહી લોહાણુ થઇ ગયું અનાથ લીલાવતી નિર્દય ન્યાયાધીશના-જુદ્ધી સત્તાધીશના આગણામા શરીરની શુદ્ધિ ખોઈ અર્ધ નગનાવસ્થામા જમીન ઉપર ચત્તિપાટ પડી.

+ + + +

આ સમયે રાત્રિ પડી ચૂકી હતી લીલાવતીની કોણુ સભાળ લે ? પણ પેલો સહૃદય સેવક ! ન્યાયાધીશથી દડાયલો નિર્દોષ નોકર ! નિરાશ્વાર લીલાની બહારે આ વેળા ધાયો પોતાને એક ગરીબ વૃદ્ધ માતા, અને પ્રિય પત્ની સિવાય બીજી કોઇ નહોતી હું ખના ખોળામા ઉછરેલો આ દયાળુ સેવક કે જેનું નામ દયાવીર હતું, તે પોતાના ન્હાના સરખા મકાનમા લીલાને ઉચકી લઇ ગયો મા-દીકરા અને વહૂની ગરીબ ત્રિપુટીએ એશુદ્ધ લીલાની સપ્તેમ સેવાચારી કરવા માડી. એક અમીરનું દીન કેવું ? જ્યારે એક ગરીબનું દીલ કેવું ?

* * * *

બીજા દિવસનું પરોઢ ફાટયું મળસ્કામાજી બંસીવર ન્યાયાધીશને મકાને આવી રહ્યાંયો બહાર સેવક ઉભેલો હતો, તેને કહ્યું “મહાર ન્યાયાધીશને મળવું છે”

“શુ કામ છે ? એઓ આજે નહી મળી શકે”

“કારણ ?”

“એમની તબીયત સારી નથી”

શુ થયું છે ?”

“પણ તમારે શુ કામ છે ? તે તો કહો ?”

“હુ અદ્રવદનનો સસરા થાઉ છુ મહાર નામ બસીધર ન્યાયા-
ધિક્ષને જમ એટલુજ કહો કે જે છોકરીને તમે વપરધાનમાથી ધાવલ
સ્થિતિમા મેઘરમા નાખી ધેર લઈ આવ્યા છો, એનો પિતા એને
મળવા અને લેવા આવ્યો છે”

“તમે સુધાની વાત કરો છો ?”

“હા-હા એજ. હુજ એનો અમાગી પિતા !”

“એ તો કાલે રાત્રેજ મરી ગઇ ”

“મરી ગઇ ? હે ? કેવી રીતે ?”

“આપઘાત કરીને ?”

“આપઘાત કરવાનુ કારણ ”

“એ બધી વાતની મ્હને ખબર નથી ”

“એને અગ્નિસસ્કાર તો હજુ નથી થયોને ?”

“ના ! પણ હુ ધાર છુ કે મહારા શેઠ અત્યારે એજ કાર્ય કરી
રહ્યા હશે ”

“તો જવા દે બાઇ ! મ્હને છેલ્લેલેલુ મહારી એ છેલ્લી પુત્રીનુ
મોઢુ જોઇ લેવા દે”

“હામા રહો...હુ અદર જમ મહારા શેઠને એ વાતની ખબર કરે ”

નોકર ગયો તેને પાછા ફરતા જરા વાર મઇ હવે બસીધરનું
દીલ ધૈર્ય ન ધારો શકયુ તે વખત રજાએ મકાનમા દાખલ થયો

પુષ્પ:-૧૨ મું.

“ પ્રાયશ્ચિત્ત. ”

—૧૧(૦)૧૧—

વિકા સધ્યા, આછા અધકારના રગોવડે કૃષ્ણ-
સ્વસ્તિકો જગત્ને આગણે પૂરી રહી, એટલે શશિદેવની
પ્રિય સુભાર્યા દેવી શર્વરીએ સામ્રાજ્ય શાસનાર્થે
જવા પ્રિય સાહેલી ચંદ્રિકાને લઇ મગનદ્વારમાંથી
બહાર પામ મૂક્યો. શશિદેવ સુધા વર્ષાવતા આકાશ-મહેલમાં તારામણો
રૂપી સૈન્યની કનાયત લેવામાં રોકાયા, એ દરમ્યાન પતિદેવની આજ્ઞા
લઇ રજની અને ચંદ્રિકા સૃષ્ટિ ઉપર આનન્દ-વિહાર કરવા ઉતરી
પડ્યા સખીઓ. સતાકુકડીની રમત શરૂ થઇ શ્વેત-અબ્રને ઝોયે
રહી શશિદેવ આ નિર્દોષ રમતમગ્ન જોઇ રહ્યા હતા. ચંદ્રિકાને માયે
દાવ હતો સધ્યા અને શર્વરી ઉભય લપાઇ ગયા હતા અર્થાત્ રાત્રિ
હોવા છતાં, શુકલપક્ષ હોવાને લીધે, ચંદ્રિકાનો નિર્ભય ધવલ પ્રકાશ
સારી સૃષ્ટિ ઉપર સફેદ ચાદર ઝોઢાડી રહ્યો હતો.

ન્યાયાધીશની આજ્ઞાથી એક દાસીએ સુધાને અણુમૂલ વસ્ત્રાલકારો
સજ્જની શણગારી પોતાની પાપી વાસના પૂરી કરવા ઉત્સુક અને
અધીરો બનેલો શ્રીમાન્ તથા સત્તાધીશ શશ્વત્તાન સારી રીતે બનીહની
એ શણગારેલા શયનખડમાં વખત ચતા આવી પહોંચ્યો. હાલિવાતીને
ધક્કો મારી ઝાટલેથી ફેંકી દીધાને એક ઠલાકનો સમય થયો હતો.

સુધા આ સમયે મશરૂની પોચી શ્વેત શય્યા મિછાવેલા સુશો-
ભિત પલંગ ઉપર અતિપાટ પડેલી હતી તેની આખો બધ હતી એ
ઉધી ગઇ હતી સમગ્ર દેશો કે સગને માટે !

એના નૈતમ ચીરો ચોળાઇ-ચુ થાઇ નયા હતો ગજરો બાધી
સુંદર રીતે ગુથેલી વેણીની લટો ઢીલી ચમ્પ વિખરાઇ ગઇ હતી
સૌભાગ્ય કુમ્કુમનો લાખો લીસોટો ચમ્પ ગયો હતો ઠઠ, હાથ, અને
પગના અમૂલ્ય અવકારો પણ ગજરની માફકજ અવ્યવસ્ત ચમ્પ નયા હતા

શયનખડના પહેલુજ પગલુ મૂકતા આ બચકર દેખાવ એ
નરાધમ ન્યાયાધીશની આખે પડ્યો. જોયુ જોનાજ એ કયો ધૂજતા
પગે એ પલંગ પામે આવ્યો નડતા દીવે, પોતાનો ડગમગનો,
અપવિત્ર હાથ એ પવિત્ર બાળાના હૃદયપ્રદેશ ઉપર ચાને કપાળે મૂક્યો.
શરીર ઠંડુ ચર્મ ગયુ હતુ. લાલાશને મદલે સ્વામતા છનગઇ ગઇ
હતી તેનામા નહીં જેવુ ચતન હતુ એનો જીવન-દીવક જો કે
બચકજ ગયો હતો, પરંતુ બાળી પડતી પ્રાણુ-દીવેટ છાંટનો લાલ-
પ્રકાશ પતકને કાટે નાખી નહીં હતી

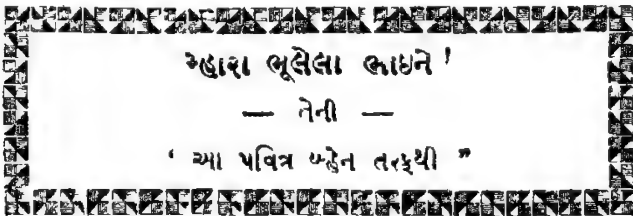
ગમરાયે ન્ય યાધીશ હોડયો ગુલાબજળની મીસી લાવી તેણે
સુધાના નદનકમળ ઉપર ઉધી મારી સોજવાનો અગારો જેમ છેલ્લી
ધુકથી એક વાર એકદમ વીજળીની માફક ચમકારો મારી ઠંગી ગય છે,
તેમ સુધાની જીવન-જગેત પણ. “એહ પ્ર બુ પ તિ દે
વતા! હુ પવિત્ર ને નિર્દોષ છુ મહે ” કૃતા બૂઝક ગઈ

તેની જીભ ખેચાઇ ગઇ આખો મીચાઇ ગઇ મોહુ ખુલ્લુ રહી
ગયુ પ્રભુના ધામમા એ પવિત્રતાની પ્રતિમા મોહાચી ગઇ. સતી ધર્મને
ક્રશક ડાધ દામતા પહેલાં સ્વામીનાથના અતિમ શબ્દો સબારીને

એણે આપઘાત કરી નાખ્યો એના સતીધર્મ અને શિયળ સરક્ષાયા હતા પતિ પ્રતિનો ધર્મ પણ યજ્ઞવાલ્ક્ય ચૂક્યો હતો કૂળ, કૂળ, કીર્તિ અને નામ ચારે નિષ્કલકીત રહ્યું હતા

ગમે એવા કઠણ કાળજના પાપાત્માએ કે જેઓ દ્રષ્ટાતથી તથી પક્ષળતા, નથી સુધરતા, નથી સમજતા, તેઓ પણ આવા પ્રસંગો તજરોનજર નિહળતા ઘણી વાર સુધરી જાય છે અને પણ એમજ બન્યું. ન્યાયાધીશનો કામ વિકાર સુધાના આત્મસમર્પણે ચાલ્યો ગયો તેનું જીવન આંતરે હૃદય મનને પડત્યા આખો ભીની થઇ ગઈ એ હાથો નચ્ચે માથું દાખી તે જમીન ઉપર અવતત મુખે જોઇ રહ્યો તેનું પાપી દીવ હવે તેને ડાખી રહ્યું હતું “ઓ અન્નગી આત્મા ! તહે આ શુ સાહસ કર્યું ?”

એકાએક - ન્યાયાધીશની નજર મૃત સુધાના શરીર ઉપર પડી, તેના જમણા હાથમા એક બધ પચ્છીકાંચુ હતું તેની ઉપર એટલા શબ્દો લખેલા હતા કે -

‘બૂલેલા ભાઈ ? ત હુ મોતેજ નરાધમ !’ ન્યાયાધીશે કવર ફાડ્યું મોઢે એ ખત્રો હતા એક ઉપર પોતાનું નામ અને બીજા ઉપર “મહારા પ્રિય પતિદેવના ચરણ કમળમા” આટલા શબ્દો લખેલાં હતા ન્યાયાધીશે ક્રુદ્ધને હાથે પોતાની ઉપરનો પત્ર ઉઘાડ્યો. વાચ્યો,

ભૂલેલા ન્યાયાધિકારી લાઠ ?

મહારા મૃત્યુથી બે લહારી આખો ખુલી ગઈ હોય, લહારા
દૃશ્યમા દયા, તથા પાપ, અને પ્રભુનો ડર ઉત્પન્ન થયો હોય,
તો મન-વચનમા કરેલું એ કાળુ પાપ ! મહારી માફક !
પશ્ચાત્તાપ કરી ધેવાને તૈયાર થને મહે મુદ્રિકા ચૂસી
આપધાત કર્યો છે ત્હને બે મહારે માટે કાઈ પણ લાગે તો !
નહિ તો છેવટ ઈશ્વરને ખાતર ! એટલું આજીવનપૂર્વક માગી
લઉ છું, કે આ સાથે ખીડેલા ખીલે પત્ર મહારા, અભાગીનીના,
દુ ખીયા પતિદેવને હૈયુ બાળવા હાથેહાથ પહોચ ડને એજ

લી લહારી પવિત્ર બહેન 'સુધા.'

પત્ર પૂરો વાંચ્યો વચ્ચતાજ હાથમાથી સર્ગ રહે પડી ગયો એક
હાય ! મારી તે જગીન ઉપર એસી ગયો "ઓ પ્રભુ !" તેના પાપી
યુખમાથી પ્રથમ વાર પ્રભુનુ પવિત્ર નામ નિજીયુ

રાત્રિ જોતજોતામા પૂરી થઈ ન્યાયાધિશ શબ્દને કેમ ઠેકાણે કરવું ?
એજ વિચારમા ઘોળાતો હતો ત્હા પ્રભાતના આજી અજવાળા પડયા
"સાહેબ ! મહાર સુધા બહેનના પિતા ખસીધર આવેલા છે
તેઓ તમને મળવા માગે છે" નેકરે આવી સમાચાર આપ્યા

સેવક આવ્યો, એટલે ન્યાયાધિશે હૈયુ જોયું મળરકુ થયાનુ
તેને જ્ઞાન થયુ તે ચોક્કસને બોલ્યો "કોણુ આવ્યુ ? ખસીધર ! હવે
શુ થશે ? જા... જા... એ... ના કહી દે કહી નાખ કે એ ધરમા નથી."

પાપ છૂપાવવા ગભરાયલા ન્યાયાધીશે મુખના શય ઉપર એક લુગડુ ઓઢાડી દીધું નોકર પાછો ફરે તે પહેલાં તે બે સીધર ન્યાયાધીશને શોધતો તે ઓરડામાં આવી પહોંચ્યો.

“કોણ ? બે સીધર !”

“હા-હા ”

“આમ અત્યારમાં ? આ વખતે એકાએક અહીં આવવાનું કારણ ?”

“મહારી પુત્રીને મળવા ન્યાયાધીશ સાહેબ ! તમે એક ઉપકાર કરી મહારા જમાઇને ફાંસીની સજામાંથી છોડાવ્યો છે બીજો ઉપકાર મહારી ધાયલ પુત્રીને તમારે ત્યાં આણી કાઢ્યો છે હવે ત્રીજો ઉપકાર એ મહેને સહીસલામત સોંપી કરો. આ બે સીધર તમને જીલ્લીમર નહીં જાયે.”

“મુઘા ! અફસોસ ! એનો પોતાની ફરજ ખચાવી ચાલતી થઈ”

“એટલે શું મરી ગઈ ?”

“હા ! બે સીધર ! મહેલ આગળ કોઈનો ઇલાજ નથી”

“પરંતુ ક્યારે ? ક્યા ?”

“અત્યારેજ, અને અહીંયાજ”

“ક્યા છે ? મહેને બતાવો તો ખરા !”

“પેલી રહી જાવ પામે જઈ, એને બરાબર જોવી હોય એટલી ધરાઈ ધરાઈને જોઈ દ્યો. એ હવે મહારી, તમારી કે કોઈની પશુ નથી રહી એને ધારીધારીને જોવામાં હવે પૂણ્ય પશુ નથી તેમ પાપ પશુ નથી.”

પાગલ પિતા દોડ્યો આઢાડેલુ વસ્ત્ર ખેચી લીધું શું જોયું ?
 ભરતક વસ્ત્રાલકારોથી વિભૂષિત છતાં કેમ જાણે બળાકારથી ચુચાયેલ
 શમ ન હોય ! ખસીવરના રૂવેરવા કાઢી ઉઠ્યા એ આ ભયાનક
 દેખાવ વધારે વાર ન જોઈ શક્યો એક ડગલું પાછળ હઠી એણે
 ન્યાયાધીશને ખમામાથી પકડી હલાવ્યો “કેવી રીતે મરી ?”

“અદની સગ્ન ફાસીમાથી કેરવાઈ ઠાળાપાણીની ચર્ધ, એટલું
 પણ એતુ કોમળ હૃદય ન સહી શક્યું એટલે ડેપુટી આપવાત કીધો.”

“પણ કેવી રીતે ?”

“તેનીજ મહને પણ સમજણ પડતી નથી.”

“બસ કરો ન્યાયાધિશ સાહેબ ! શું તમે મહને આધળો માનો
 છે ? છેકજ મર્યા સમજો છે ? શું હું હજી તમારે મન નહાનો દુષ
 પીતો બાળક છું ?”

“કોણે કહ્યું ?”

“તો પછી જવામ આપો બનાવવાની વાત છોડી દ્યો તમારા
 એ બહાના મ્હારી પાસે ! જમાનાના અને મસારના સજ્જડ અનુભવી
 પાસે જરા પણ નહીં માલે સમજ્યા ?”

“સમજ્યો.”

“તો બતાવો, એના શરીર ઉપર આ વસ્ત્ર ! આ ધરેણી ! કેવા ?
 કયાથી આવ્યા ? મના છે ? કોણે પહેગળ્યા ?”

ન્યાયાધિશ આનો જવાબ આપતા ગુચવાઈ ગયો તેની જીભે
 જોટા વળવા માડ્યા વાણી તૂટવા લાગી પગ ધુન્નવા લાગ્યા “તે
 તે...તે...ની મહને કમજ પણ ખબર નથી.”

“જુહું બોલો છો આમા કામ છૂપો બેઠ છે મને તો સુધાના મ્હોતમા તમારોજ હાથ લાગે છે મ્હારી ઊંકરી ઉપર તમે બળાકાર કીધો હોય, એમ એના આ વેશ, પોશાક, અને છિન્નભિન્ન હાલત ઉપરથી સાફસાફ માલમ પડે છે.”

“અસીધર ! વિચારીને બોલો તમે કેના ઉપર આ આરોપ મૂકો છો ?” પોતાના શેઠનું તાજુવા ન્યાયાધિશ તરફથી પેશો નોકર બોલ્યો “આય તેનું ગાય”

“રહે રહે ! તું દોઢ ડાહ્યા થા મા બ્હાર જ તમારા લોકોની સોનેરી જળ મ્હારી પાસે નહીં મિછાવાય”

“પણ મ્હારા ઉપર શા આધારે આરોપ મૂકો છો ?” ન્યાયાધિશ નોકરની હુકે હવે જરા ખખડીને બોલ્યો

“તમારા નહીં પણ હવે ત્હારા ! જો વ્યભિચારી ફૂતરા ! કામના ગુલામ ! દગાગોર નર-પિશાચ ! આ ત્હારા અધમ અત્યાચારનું જ પરિણામ છે, એમા શક નથી મ્હારી સુધાએ ત્હારી કામવાસનાને ભોગ થતા મચવાનેજ આ રસ્તો લીધો છે”

એટલામા એની નજર ન્યાયાધિશના હાથમાથી મરી તેના પગ પાસે પડેલા પત્ર ઉપર ગઈ અસીધરે તે ઉપાડ્યો વાચી લીધો ન્યાયાધિશનું પાપ હવે પકડાઈ ગયું

“લે આ સાબીતી, આ પૂરાવો ! હવે શું કહેવા માગે છે ? આ મ્હારી સુધાના હસ્તાક્ષર ! વીંટી ચૂસી આપધાત કચવાનું કારણ આ પત્રમાથી રહેજે સમજાય એવું છે છતાં જુહું બોલી મને હજે છે ? બોલ સાચું બોલ નહીં તો ત્હારે ગળુ દબાવી દઇશ.”

ખસીધરે સિદ્ધ-સમાન ત્રાપ મારી શિકારની માફક ન્યાયાધિશને બોલીમાથી ઝાલ્યો ન્યાયાધીશે બચાવ માટે બુમાબૂમ કરી મૂકી ધરમાંના તમામ નોકરો ત્યાં આવી લાગ્યા ખસીધર તેમના હાથમા સપડાઈ ગયો.

“જવ લઈ જવ બદમાશ પાગલને ધકકા મારી પહાર ફેંકી દ્યો ”

“હુ પાગલ અને બદમાશ ! કેમ ! ઠીક છે ! ઠીક છે ! ઓ દયા, ધર્મ, ને સત્યની સાક્ષાત્ સૂતિ ! હા શુ કરે ? હુ નિર્ધન છુ. તુ ધનવાન છે હુ લાચાર છુ, તુ સત્તાધીશ છે નહીં તો અત્યારેજ, આ ક્ષણેજ, તહને તહારા આ કાર્યનો અન્નમ બતાવી આપને પરન્તુ અફસોસ ! તેમ નથી છતાં ઇશ્વર તહને આ તહારા અગેર કૃત્યનો અફસોસ આપવો નહોતજ ચૂકે પ્રભુની ઇચ્છા હશે, તો આપણે એક વખત ફરી મળીશુ, તે વેળા અકકેકને જોઈ લઈશુ આજે નથી વહેચાયુ, તે તે વેળા-અવિધ્યમા અરાધ્યર વહેચી લઈશુ ”

* * * *

ન્યાયાધિશના નોકરો વડે ધકકો મારી પહાર કઢાયલા ખસીધરના સુખમાથી એટલાજ શબ્દો પહાર પડ્યા, કે-“સુધા ! સુધા ! પતિને બચાવવા તુ જુહું બોલી હતી, સતી-ધર્મ ચૂકી હતી, તેનું આ યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત થઈ ચૂક્યુ છે ”

એક ડમલુ તે આગળ વધ્યો એટલામા ત્યાથી પસાર થતા એક માણસને કાને ખસીધરના આ અતિમ શબ્દો પડ્યા “મહારી લીલા આ વાત જાણશે ! કે સુધા સ્વધામે સચરી છે, ત્યારે હાય ”

પેલો માણસ યોબ્યો. ખસીધરની પાસે આવ્યો “માઈ ! તમે હમણા શું બોલ્યા ? ફરીથી બોલો જોઈ ? “લીલા ! એકાચુ !”

સચિત્ર ઐતિહાસિક
નવલકથા

વિનાશીની વામા

પ્રકાશક-શ્રી હરિલાલ જી નળનાથ છુન્સેસર અને પાંડીશર

મુસલમાન હુમ્લાનું હિંદુ રાણી તરીકે બહાર પડતું, રાજદરબારી કાબાદાવા, બપોરે છૂટું હીપ્પોસાન ખેંચે

યાને રામરાજાનો સર્વનાશ પૃથ મપ્યા ૩૫૦ કાંઈમોડપટ્ટીનું
સચિત્ર કમર એન્ડ કાગળ શ ૨) રૂ ૨ શ ૧૧

બંસીધરે પોતાની દુકં ઝાળખાણ આ અગ્નિપાત્ર જણાવેને આપી પુર્તજ તે બોલ્યો, “ત્યારે તો બાપ ! તમેજ. મ્હને તમાર જ કામ છે. હીક થયું કે તમે અહીંજ મળા મળા પ્રભુ પણ મ્હેરમાન લાગે છે.”

“એવું શું છે ?”

“આપની સ્ત્રી લીલાવતી મ્હારે ત્યાં મરણ પધારીએ પડેલી છે. હું એમને માટે દવા લેવા બધ રહ્યો છું એમને શ્રીમુખે મ્હેં તમારું નામ સાંભળ્યું છે તેઓ પોતાના પતિનું, એટલે તમાર મુખ મરતા પ્હેલા એક વાર જોવા વલખા મરી રહ્યા છે મહાશય ! કૃપા કરી પધારો.”

“લીલા ! અને તે મુર્ચપુરમાં ? એ પ્રભુ ! ત્હારી કેવી લીલા ! બાપ ! તમે કોણ ? તમારે ત્યાં મ્હારી એ અમામીની પત્ની ક્યાથી આવી ચઢી ?”

“એ બધુ હું તમને લા ગયા પછી નિરાતે કહીશ.”

બંસીધરને લધ દવાધર પોતાને ધેર ગયો.

* * * *

સુધાના શ્રમને ન્યાયાધીશ અતિમ અગ્નિદાહ દાધી, પેલો પત્ર ચંદ્રને આપવો કે નહીં ? એ વિચાર થયો. છેવટ ધોવાય એટલુ પાપ ધોષ નાખવા તેણે નિશ્ચય કર્યો. તાબડતોબ મોટરમાં બેસી, પત્ર લધ તે કારાગૃહે ગયો.

“ચંદ્ર !”

“કોણ ? ન્યાયાધીશ !”

“હા ! કેમ આનન્દમાં તો છે ને ?”

“કારાગૃહમાં ગોધાયા પછી એવો પ્રશ્ન કરવાનો ક્યા રહ્યો ?
જતા આપની કૃપાથી મહેને અહીં પણ આનન્દજ છે કહો મહારી
સુધાની શી ખબર છે ?”

“તહારી સુધા પોતાની ફરજ પૂરી કરી ગઈ”

“ગઈ ? હા ! મહેને ખમરજ હતી, પરંતુ મહેને મૂકીને ?”

“લે ! આ તહારી પ્રિયતમાનો છેવટનો સંદેશ”

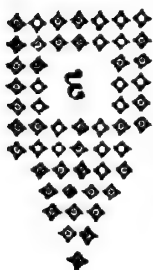
ન્યાયાધીશે ગમવામાંથી પત્ર કાઢી ફેંક્યો. ચઢે એને વારવાર
સુમી આંખે અને છાતીએ લગાડ્યો. હરખભેર વાયવા માડ્યો વાગ્યો
ફરી વાગ્યો વાગ્યા પછી તે તેના હાથમાં ન રહ્યો નીચે પડી ગયો.

“ઓ ! મહારી પવિત્ર પ્રિયતમા ! તહે આ શુ કર્યું ? મહારો
કંઈ તો વિચાર કરવો હતો ? હાથ ! જનારી ! તુ તો ગઈ ! પણ હવે
મહાર શુ ?”

પુખ્ત:-૧૩ મું.

“બળતામાં ધી.”

યાધરના ધરના એક પુરાણા પલગ ઉપર અભારે
મત્ત્યુનો છેવટનો શ્વાસ લેતી લીલાવતી પડેલી હતી.
તેની એક બાજુએ દયાધરની વૃદ્ધ માતા, અને બીજી
બાજુએ દયાધરની સુશિલ બાયા સુલક્ષણા બેઠી હતી
કંઈક બાનમાં આવતાં લીલા બડબડી.

“ બહેન ! મ્હારા પતિ આભ્યા ? એમની બાળ મળી ? ”

“ મ્હારો દયાધર એમની શેષમાંજ ગયો છે. એ હમણાંજ આવશે ” ડોશીએ દિલાસો દીધો.

એટલામાં બારણા ઉઘડ્યા દયાધર બસીધરને લઇ અદર આભ્યો.
“ જુઓ ! તમારી લીનાની દશા તો નિહાળો ! ” દયાધરે બસીધરને
અચેતન લીનાવતીને બતાવતા કહ્યું

“ લીલા ! મ્હારી લીના ! ત્હારી આ શુ દશા ? ” કહી બસીધરે
પલગમાં પડેલી લીનાના બને હાથ પોતાના હાથમાં લઇ લીધા

લીલાની આંખો ઉઘડી ગઇ પતિદેવને તેણે પ્રેમાળ નેત્રોએ ધરાઇ
ધરાઇને જોઇ લીધા તેનાથી એટલુજ બોલાયુ, “ તમે આભ્યા ? ”

“ હા, હુ આગ્યો છું લીલા ! તું અહીં ક્યાથી ? ”

“ તે મ્હને પૂછો. ” કહી દયાધરે પોતાની તથા લીલાવતીને
સ્વમુખે સામજેલી વાત બસીધરને કહી સંભળાવી નહતે ન્યાયાધિશેષ
પોતાની પ્રેમાળ ભાર્યાની આ દશા આશ્ચર્ય છે, એ સામજતા બસીધરને
કેવલ કાપુમાં ન રહ્યો તે મજા ઉઠ્યો “ લીલા મ્હારી લીલા ! ત્હારા
આ અપમાનનો બદલો આ બસીધર બરાબર લેશે ”

“ બાઇ શાન્ત થાવ ” દયાધરે એને શાન્ત પાડવા માડ્યો.

“ હવે શાન્તિ ! પેલા ભવે !

બહુ વેઠ્યુ, હવે હાર્યો ! બધી હિમત સરી ગઇ છે,
છવાઇ શેઠની છાયા હવે શાન્તિ મરી ગઇ છે.
સહનશ્વિલતા અને ધીરજ વિધાતા ! એ હરી ગઇ છે.
જગતમાં ન્યાય નહીં જોતા મતિ મ્હારી ફરી ગઇ છે

ક્યાધર ! ક્યાધર ! કું તો ધારતો હતો, કે —

જગતમાં ન્યાય નીતિ છે, પરંતુ હાથ ! હું નથી,
પ્રભુને ઝોળખી ચાલ્યો છતાં છંસાદ પશુ નથી
રચી છે હૃદયે આલમ છતાં હૃદયે નથી એમાં,
ધૂતારાએ ભરી ધરતી પછી ધર્મી રહે શેમા ?

જો !

બાપી રહ્યા છે વિશ્વના અણુ માત્રમાં અવનીશ એ,
તો કેમ એ જોતા નથી આ નીચ ન્યાયાધીશને ?
સત્તા અને સપત્તીનું અભિમાન ઝેની આખમાં,
પશુ ક્યા ખખર છે ! મલમલા રેળાઈ સત્તા રાખમાં.”

“હાલા ! ત્હારી મુધાની શું ખખર છે ?”

“મધ. એ ત્હારી અભાગી દીકરી પશુ એજ કર્મચડાળના પાપે
પરલોક પ્હોચી ગઈ.”

“હાથ ! એ દીકરીએ ત્હારી કૂખ લાવવી.”

“કોણ કહે છે ? હીલા ! ત્હારી દીકરીનું મ્હો કું જોઈનેજ ચાલ્યો
આવું છું. એ લપટ ન્યાયાધીશ એના પવિત્ર અંગને સ્પર્શ કરે, એ પ્હેલા
તો એ આપધાત કરી આ દુનિયા છોડી ગઈ છે. નીચ નરાધમની ધારણા
ધૂળમાં મળી છે. મ્હારું નામ અને ત્હારી કૂખ બંને નિષ્કલકીત રહ્યાં છે.”

મુધાના મ્હોતના આધાતે હીલાના હૃદય ઉપર ભારે અસર થઈ.
પોતાની પુત્રીએ પવિત્રતા રક્ષવા પ્રાણ સમર્પ્યો છે, એ છેવટનો બોલ
સામળી, તેણે પતિનું મુખદર્શન કરી પ્રાણ છોડ્યો.

મુધાના તાળ લાલ્યાધાત ઉપર હીલાદેવીના મૃત્યુનો ફટકો
બસીધરથી ન રહેવાયો. એક તો તે ઉપરા ઉપરી પ્રિયના મૃત્યુ-ધાથી

બળી રહ્યો હતો, તેમાં પત્નીના મૃત્યુએ બળતામાં ધીની મરણ સારી.
“ઓ લીલા ! લીલા ! દેવી ! દુનિયામાં મહેને એકલો છોડી વૃ ક્યાં
ગઈ ? હાય ! તમે બધાય એક પછી એક ચાલતા થયા. કોઈ પણ
મહારી જોયે ન રહ્યું મહેને મહોત ન આવ્યું. હું એકલોજ રહી ગયો.”

તે વારવાર લીલાના શબ ઉપર પડ્યો. આ તેનું છેલ્લું જ પ્રિય-
મૃત્યુ હતું, જેની ઉપર તે આસુ વેરી રહ્યો હતો. ક્યાંક એને વાર્યો.

“બહુ થયું બીધરબાઈ ! તમે આમ કલ્પાત શું કરો છો ?
જેનો દોર પ્રભુના હાથમાં છે ત્યાં આપણો શો ઉપાય ચાલે એમ
છે ? જન્મ્યું એ જવાનું જ, અને ખીલ્યું તે ખરવાનું જ. એનો હરખ-
શોક શો કરવો ?”

“એ બધું જ મન મનાવા માટે ! ક્યાંક ! ક્યાંક ! મહારા
બહેળા કુટુંબમાંથી આજે હું એકલોજ બાકી રહ્યો. નિષ્કૂર હિન્દુ
સમાજે મહારી સ્વર્ગિય આશ્વાઓ ! અને સોનેરી સસાર-સ્વપ્નાઓ
છૂટી નાખ્યા હું પણ આપણાત કરી હવે છૂટો થાઉં. ના. ના મહારે
તો હજી એ નરાધમ ત્યાગાધીશને બદલો આપવો છે ક્યાંક ! મહારી
લીલાના શબને તમે અગ્નિદાહ દેને હું જાઉં છું. હવે મહારી પાછળ
રડનાર કે ખાનાર કોઈ નથી મહારી માલ-મીલકત જે કંઈ મીનમરમાં
છે, તે તમામ હું તમને સોંપુ છું તમારા કરેલા આ ઉપકારના
ઋણમાંથી છૂટો થાઉં છું જીવીશ તો પાછો મળીશ, નહીં તો હવે
છેલ્લા રામરામ.”

ક્યાંકરને પોતાનો પૈસો, તથા પ્રમદાનું શબ સોંપી દીધાનો અને
હરકેરાયલો બીધર ત્યાગાધીશની ખબર લેવા આંખના પેલકારામાં
લાંથી ચાલ્યો ગયો.

પુષ્પ:-૧૪ મું.

“પ્રિયતમાની પાછળ.”

આપની અભાગીની ચરણક્રીનો આ અંતિમ પત્ર છે પ્રભુ !
આપના શબ્દો મહે ચચાથ પાડ્યા છે પવિત્રતા નષ્ટ થતા ખેવાળ
મહે આત્મહત્યા કરી પ્રાણ વિસર્જન કર્યો છે આપને આ પત્ર
ખોચશે, ત્યારે તમારી સુધા આ દુનિયામાં નહીં હોય ! હું ઉપર
જઈ, ત્યાં તમારી રાહ જોઈ છું સત્વર આની મહે મળજો મહારા
નાથ ! આખમાં આસુના ધોધ ઉભરાય છે નથી લખાતું હાથ પણ
હજે છે, કદી કદી આ દાસીને મહારતા રહેતો મરનાયે તમારૂં નામ
હોઠેથી નથી હાંચું હૈરથી નથી ખસ્યું તમારૂં શુભ નામ લઈ હું
તમને, અને તમામને છોડી જઈ છું એજ

હી તમારી પવિત્ર સુધાના પ્રણામ.

જ પત્ર કે જે મરતા મરતા સુધા પોતાના પતિ-
દેવની ઉપર લખી ગઇ હતી આ તેજ પત્ર જે
કારાગૃહમાં અદ્રવદન વાચી ચૂક્યો હતો આ એજ
પત્ર કે જે તેને બેઠેલા અનાવી ધરણી ઉપર ઢાળી
નાખી, પોતે પણ નીચે ઢાળી પડ્યો હતો.

અદ્રવદન પુનઃ કબો થયો ફરી એ પત્ર હાથમાં લીધો ફરીથી
વાંચ્યો તે ન ધર્યો તેની આખોનાથી આસુની અખડ ધારા વહી
રહી હતી. “સુધા ! દેવી ! મહારી પ્રિય ! પવિત્ર દેવી ! તહે જરા
ઉતાવળ કરી.”

કેમ જાણે એ પત્રમા તેની પ્રિયતમાની મનોહર છબીજ ન આલેઆપ હોય તેમ એમા ધારી ધારીને જોઈ, એને સંબોધી તે ટપકો આપવા લાગ્યો. ન્યાયાધીશ એ પ્રેમધેલા પ્રિયતમ તરફ જોઈ બોલ્યો, “ચંદ્ર ! હવે શેા વિચાર ? પ્રાણેશ્વરીનો મૃત્યુ-સંદેશ પહોંચ્યોને ?”

“જી હા ! આપની કૃપાથી અને એ બદલ હું આપનો જેટલો આભાર માનુ એટલો ઝોછો છે.”

“ચંદ્ર ! ત્યારે અહીંથી નહાસી છૂટવું છે ? બોલ.”

“શા માટે ?”

“જીવ બચાવવા.”

“કોને માટે ? હવે કોને માટે એ પાપકર્મ કરવું ? જેને માટે મહે આ દશા આણી, જેને માટે હું આવી અસહ્ય યાતનાઓ વેડીને પણ જીવન ટકાવી રહ્યો. એ તો ગઈ હવે આ જીવન કોને માટે ટકાવવું ?”

“ગાડા રે ગાડા ! શિર સલામત તો પધડીયાં બહોત. નર ભ્રમર છે ગમે એ કુસુમકળીનો ભોક્તા એ યષ્ઠ શકે છે એકજ સ્ત્રીમા બધાઈ, એનેજ બધો પ્રેમ આપી દેવો, જીદગીભર એનાજ ગુલામ થઈ રહેવું અને એનેજ ચઢાવી, એવું કોણે કહ્યું ?”

“બસ કરો આ બધું ક્યાથી શીખ્યા ? અને તમે કોને શીખવાડી રહ્યા છો ? શરમાવ ! તમારૂં કાળું હૃદય હું બરાબર જાણુ છું આ ચંદ્ર ગમે તેવો છે, ચોર છે, ખૂની છે, પણ તમારા જેવો નીચ, વિશ્વાસઘાતી, અને કામાધ કૂતરો નથી સમજ્યા ? અસારસુધી જીવન ધરી મહે એકજ સ્ત્રીને-એનેજ-ખરા દીલથી ચાહી છે, વફાદાર રહ્યો છું.”

“હવે જોયો જોયો ત્હને એક પત્નીવ્રત ધારી જોને માટે તું આટલો ટળવળે છે, તે ત્હારી પતિવ્રતા વિશુદ્ધચરિતા હતી, એની શી ખાતરી ?”

“મ્હારું દીલ કહે છે આ કામળ કહે છે. કસ્તુરીની અને કાંદાની બિજાબિજા વાસ હળાર પ્રયત્ને પણ ઢાકી નથી રહેતી.”

“અને હું ત્હને એ અપવિત્ર હતી, એમ પૂરવાર કરી આપુ તો !”

“હું માનતોજ નથી”

“વાર ! તું એના અક્ષર તો પારખી શકે છે ને ?”

“ધણીજ સારી રીતે”

“તો જો મેળવી જો આ મ્હારા ઉપર આવેલી પ્રેમ-પત્રિકામાં કોના અક્ષર છે ?”

“મ્હને તમારું કશું નથી જોવું. ખોટા તરફટા રચી મ્હને ભ્રમાવો નહીં માફ કરેલ.”

“જો તો ખરો ! આધળા પતંગીયાની માફક એકસો દુનિયામાં બધે દીવોજ થું જોઈ રહ્યો છે ? નીચે અધાર પશુ હોય છે.”

કારાગૃહના બારણાને લોખંડના સળીયાની જળી હતી. તેમાંથી ચંદ્ર જોઈ શકે એમ ન્યાયાધિશે એક બનાવટી પત્ર ધર્યો.

ચંદ્રે એ જોયો ન જોયો, ત્યાંતો ન્યાયાધિશે મજવામાં મૂકી દીધો. “કેમ મ્હારું કહેવું ખોટું છે ?”

“પણ પૂરો વાચવા તો દયો આટલો દૂરથી આવા ગ્રામા અજવાળામાં હું અક્ષર નથી ઉઠેલી શકતો, નથી વાંચી શક્યો.”

“હવે મ્હને વખત નથી. હું જઈ છું. આપણે કાલે પાછા મળીશું.”

“તમે જરા પાસે આવો. મ્હારે આપને એક વાત કહેવી છે.”

ન્યાયાધીશને એના નસીબે જૂલાવ્યો તે દરવાજાની છેક પાસે આવ્યો. “કહે શું કહેવું છે?”

“અહીં કોઈ બીજું માણસ છે કે?”

“ના .. કોઈ નથી.”

“તો બહુ સારું! જરાક હજી પાસે આવો.”

ન્યાયાધિશ દારની છેક અડોઅડ આવ્યો. પ્હોળા સળીઆમાંથી એકાએક બેડીવાળા બે પ્રચંડ હાથો ચક્રે પ્હાર કાઢ્યાં. “જુઓ આ! કહેવાનું હતું.” કહી તેવું ગળું બૂમ ન મરાય એમ બળપૂર્વક પકડી દાબી દીધું.

“બોલ સાચું બોલ. નહીં તો ગળું દાબી દેતાજ વાર છે, મ્હારી મુખા અપવિત્ર હતી?”

“ના .. ના... ના ન્હોતી.”

“તો જીહું કેમ બોલ્યો?”

લમણામાં એક જોરથી મુકડી મારી ગળું દબાવી ન્યાયાધિશને બેહોશ કરી ચક્રે મૂકી દીધો. એટલામા જોર ત્યાં આવી પ્હોચ્યો. ન્યાયાધીશને દરવાજા પાસે બેસી પડેલા જોર તે બેહોશ્યો. તેના લમણામાંથી લોહી બહતું હતું તાજડતોય પ્રયત્ન કરતા ધણી વારે તે કંઈક જગૃતિમા આવ્યો તેના મુખમાંથી એટલાજ સ્પષ્ટો પ્હાર પડ્યા. “મારી નાખો. કેદીને ઠાર કરો.”

જોરે દરવાજાનું તાળું ખોલ્યું. કેદી અંદર પ્હાર પસંદી લાવવા તે બરેલી ખિસ્તોલ સાથે અંદર દાખલ થયો. પણ અંદરનો દેખાવ

જોતા તેને કમકમાટી છુટી કૈદી ચઢે પરિણામનો પહેલેથી વિચાર કરીનેજ આ કામ કરી નાખ્યું હતું લોખંડની બેડીઓ માથામા વાર વાર અફાળી તેણે લોહીના ખાડા ભર્યા હતા ઠેકઠેકાણે તેના કપાળમાં ઉડા ધા પડેલા હતા તે ચરી નહોતો ગયો, પરંતુ મરવાની ધડીઓ ગણી રહ્યા હતા

તેના હાથ પગમાંથી બેડીઓ કાઢી નાખવામા આવી એવીજ હાલતમા તેને કારાગૃહની પ્હાર લાવવામા આવ્યો નીચે પડેલા જાખ્મી અને બેશુદ્ધ ન્યાયાધિશના કળા મોઢા તરફ દેલી નજર નાખી, છેલ્લી આખો ઉઘાડી, તેણે પોતાના પ્રાણ છોડ્યા મરતા મરતા તે “પોતાનું અર્ધાંગ પવિત્ર રહ્યું છે,” એ મધૂરા બોલ સાંભળતો ગયો.

પુખ્ત:-૧૫ મું.

“લય કર સળ.”

—(૦)—

યાધરને ત્યા લીલાવતીનું મૃત્યુ જોયા પછી મરણીયો અને વૈરમા ગાડો અનેસો બે સીધર ન્યાયાધિશને મકાને આવ્યો અત્યારે ન્યાયાધિકારી જેલમાં છે એમ ખબર મળતા પ્રાણની પરવા છોડી એ પ્રાગલ મધ્યરાત્રિને વખતે જેલને દરવાજે જઈ ઉભો. દરવાજાના પહેરેગીરની નજર તેના ઉપર ન પડે એમ જેલની ઉંચી દિવાલ કુદી તે પાછલે રસ્તેથી અદર દાખલ થયો.

જે વખતે જેલર એ સ્તુ શ્યમ પ્હાર કાઢી ન્યાયાધિશને બતાવવા મદદ મેળવવા જવા તૈયાર થતો હતો, બરાબર એજ વખતે બસીધર ત્યાં આવી ઉભો.

મધ્યરાત્રિ હોવાથી પ્રત્યેક કૈદીઓ તથા અમલદારો પ્રથમની ગુલામી ઉધમા ઘેરાયલા હતા એવે વખતે અચાનક એક અગળ્યા માણસને આવી ઉભેતો જોતાજ જેલર ચમક્યો.

“તમે કોણ છો ?”

“હું ન્યાયાધિશ સાહેબને મળવા માગુ છું”

“પરંતુ છો કોણ ? એ જવાબ આપો”

“બાપ ! તમે જલ્દી કરો જે વખત જાય છે, તેમા તમારા ન્યાયાધિશ સાહેબનુજ નુકશાન થતુ જાય છે મહને તમે નામે નહીં ઓળખો, પણ તેઓ મહને જોતાજ ઓળખી જશે”

“પરંતુ તેઓ તો ધાયલ થઇ આ પડ્યા.”

“ન્યાયાધિશને ધાયલ અવસ્થામા પડેલો જોતાજ બસીધર પ્રથમ તો આશ્ચર્ય પામ્યો, પણ તુર્તજ તેણે નાટક ભજવવો શરૂ કર્યો “હાલ ! તારે શું મ્હારા કાકા એમના મ્હોટા બાઇના માઠા સમાચાર સાંભળવા પણ ન રહ્યા ?”

“તમે કોણ છો ?”

‘હું એમનો ભત્રિજો થાઉં છું એમને આટલી મોડી રાત્રે એમના વડીલબધુના દેવલોક થયાના સમાચાર સંભળાવવા શોધતો શોધતો ઉઘાડે માથે, અને આવે વેશે દોડતો અહીં સુધી આવ્યો, ત્યાં તો એજ .”

“બાઈ ! તમે રડો નહીં એઓ હજી જીવે છે. જે આપતા ઉપાયો નહીં લેવામાં આવશે, તો તમારા કાકા .”

“હા ! હા ! પણ કયા કર્મચણે એમની આ દેશ કરી ?”

“આ પાસે પડેલા કુંદીએ”

ચંદ્રની ધવલ ચાંદનીના પ્રકાશમાં જ સીધરે ચંદ્રવદનનું મોહુ જોયું. એને જાણપ્યો. એના દીલમાં જરા ટાંક વળી “જે થયું છે, તે ઠીકજ થયું છે”

“અરે પણ એ તો મરેલો છે”

“હા તમારા કાકાને જખ્મી કરી, એ પોતાને હાથે આપઘાત કરી મરેલો છે”

“એમ તો જાવ ! તમે જલદી કરો ખીજ કોઈને કાને આ વાત ન જાય. ગૂંચવૂંપ એક ઘોડામાડી કરી લાવો જાવ. ઉતાવળા થાવ તમે આવો, ત્યાં સુધી એમની પાસે હું ખેડો છું આ વાત છૂપી રાખવાની છે.”

જેલર બાપડો ! જ સીધરના કૃત્રિમ કલ્પાતમાં અજાણ કોઈને કરી પણ ખબર આપ્યા વિના, ન્યાયાધીશને જ સીધરના હાથમાં સોંપી મધ્યરાત્રે માડી લઈ આવવા દેડયો.

તેના મથા પછી જ સીધરે પ્રથમ તો જમાઈના મોઢા તરફ જોયું. એનામાં જીવ નહોતો. તે પછી તેણે છૂપાવેલી કારી કટાર પહાર ખેંચી કાઢી ચંદ્રવદનો તથા કારાગૃહમાં બળતા અખા દીવાનો મઠ પ્રકાશ એના અકચરતા પાના ઉપર પડી રહ્યો હતો. બેશુદ્ધ ન્યાયાધીશને જ સીધરે ખૂબ દંડેલ્યો, એટલે તે કંઈક જાનમાં આવ્યો.

“મારી નાખો ! જેલર !”

“હુ જેલર નથી. જરા બરાબર આખ ઉધાડીને જુઓ, હુ કોણ છું?”

મરતા ન્યાયાધિક્ષના ડોળા ફાટ્યા. “કોણ ! તું ..બસી...ખર ?”

“હા ! જોળખાણ પડે છે ?”

“તું...અત્યારે ? અહીં ?...ક્યાંથી ?”

“તમને ખાસ મળવા આવ્યો છું”

“તું . તું ..શું મ્હાથ છે ?”

“વેર” બસીખરે પોતાની ચળકતી કટારી તેની આખ આમળ
ધરી બતાવી.

“શુ શુ...તું મ્હારું ખૂન કરવા આવ્યો છે ?”

“જરૂર ! કરો તે બરો !”

વખત બહુ ઝોઝો હતો. પ્રત્યેક પળે મામલો પલટાઈ જવાનો
ભય હતો. એક પળનો પણ વિચાર કાઢા વિના બસીખરે એ તીવ્ર
કટાર પાખાતમાની છાતીમા ખોસી દીધી

“ઝોહ ! હવે શુ તું ..અચી સ્કશો ?” મરતા મરતા તરડાતી
છબે, અને હવે ચઢને ડોળે ન્યાયાધિક્ષ મોહ્યો.

એટલામા ગાડી બહાર ઉભી રેખાવી, સાથે બે ચાર સીપાઇઓ.
મદદ માટે લશ્ જેલર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એને આવતો જોતાંજ
બસીખરે છરી ઉમાગી. મ્હણે છેલ્લું કામ, હવે ખતમ થયું છે. હવે
મ્હારે પણ આ ફુનિયામાં નથી રેવું.”

“પકડો.” બોલી જેલર ખૂની ધસીધરને પકડવા પોલિસો સાથે ધસ્યો, પરંતુ તે રહેલા તો ધસીધરની કટાર તેનું કામ કરી ચૂકી હતી પોતાના કાળજીમા કટાર બોકી એ પણ ત્યાજ પટકાઇ પડ્યો. પાંચજ મીનીટમા એનો પ્રાણ પરચોકમા રવાના થયો.

પરંતુ ન્યાયાધિશનો જીવ બહુ બહુ તરફડીના માર્યા છતાં હજી છૂટો નહોતો થતો. “જોહ્ ! હા ! મહેને માફ કર ! જો હીલા ! . ધસી ! સુધા તમે ” તેની વાચા આગળ વળતી અટકી મઇ કરેલાં પાપની લાયકર સજા તેને મળી ચૂકી હતી સતીના શ્રાપાનુસાર તે કૂતરાને મ્હોતે, અપવિત્ર ભૂમિમા, એક કેદીની બગ્યાએ તરફડી, તરફડીને મર્યો છેવટના અગ્નિસસ્કાર પણ કદીએને હાથે પામ્યો.

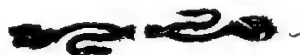
* * * *

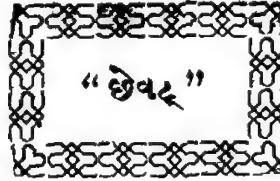
પ્રિય પાઠક !

સમાજના રાક્ષસી રૂઢી-બધનોને લઇને ધસીધર જેવા કેટલાયે સુશિક્ષિત પુરુષોના સસાર આમ છિન્નમિન્ન થઇ જતા હશે ! તેનો આછો ખ્યાલ આ એકજ ઉદાહરણ ઉપરથી ત્હને આવી જશે

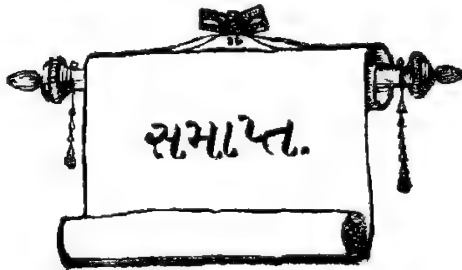
આ તમામ બખુ, તે “સમાજ ત્હારે ખાતર !” ત્હારા સતાનોના આવા હૃદયભેદક મૃત્યુ જોયાં પછી પણ ! જો નિષ્કૂર હિન્દુ-સમાજ ! ત્હારા દીલમા કંઇ પણ અતુક પા કે લાગણી થઇ આવે તો છેવટ બે આસુ પાડ !

+ + + +

- (૧) હીતાવતીને અગ્નિ સસ્કાર દ્વાપરને હાથે થયે. અસીધરને વારસો એ ગરીમ પરન્તુ પરમજી અને પ્રમાણીક યુવકને મળતા, એની વક્ષાદારીને એને યોગ્ય બહુયો મળી ગયો.
- (૨) વિમળાનો ભવ બાળનાર બાપયો રમણનાથ પ્રથમ પત્ની ન ગમતા, પોતાની ન્યાનના ધારા મુજમ એક ઉપર બીજી પત્ની લાગ્યો પરિણામમાં રૈષે બરાબરી પ્રથમ પત્નીએ (શોકથી) તેને ભોજનમાં ઝેર આપી એના જીવનનો અંત આણ્યો, પોતાનું વૈર લીધું
- (૩) અસીધર, ન્યાયાધિશ, તથા ચ દ્રવદન ત્રણેય એકજ ચિતામાં એકજ જગ્યાએ સાધારણ કૈદી, અને સિપાઇઓને હાથે અગ્નિ-સસ્કાર પામ્યા

છપાય છે- (સચિત્ર) થોડાજ વખતમાં બહાર પડશે.

ફિલ્મીનાં ઉદ્યોગ પરાક્રમી રત્ન પૂત રાગ.

પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ

— અચવા. —

“હતભાગી હિન્દુસ્થાન.”

પ્રયોજક — “પુષ્પ.”

જેની એક એક વીરરસથી હલકાતી થોડ તમારો હૈયા ખળ ખળ ઉઠ્યા
છેલાજયો. મૃગાર રસની મર્યાદિત પરંતુ માધુર્યભરી અમણલ તમારી છબતે
ટેરવે રમી રહેશે કશ્વરસની કદીએ કદી તમારી આંખામાંથી ટપ ટપ
શીયા પડાવશે મૂલ્ય-૩ ૦-૧૧-૦

— બહાર પડી ચૂકી છે (કાલ્પના). આજેજ મગાવો —

અભાગીની લક્ષ્મી

સચિત્ર

— એક —

પ્રયોજક —

“આર્થ—આળવિધવા.”

“પુષ્પ.”

(સમાજવા લય કરે દોષો દર્શાવતી એક આળવિધવાની આ આંસુભરી કથની
હરિગીત હદસા, ખેલ કાગળ અઠિ ચિત્રો. પૃષ્ઠ ૮૦) મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

વાચતા રોમાન્સ ખડક કરે, એવી રસભરી — કિટકરીવ નવલકથા —

સચિત્ર હૃદયસરોવરની સુન્દરી

— વા : —

ગદ્ય-પદ્ય-મિશ્રિત “બુલાખનું ફૂલ.”

ચિત્રો.

પ્રયોજક — “પુષ્પ.”

(પૃષ્ઠ ૨૫૦, ભાગ ૧ નર સાથે) મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ (પોસ્ટેજ માફ)

લખો — હરીલાલ અવજલાલ ઠક્કર

“શ્રી નવજીવન મુસ્તાકાલમ.”

કાવ્ય રોમન્સ

પિણા-વેલી યાને લલાટના લેખ. ભાગ ૧-૨.

રાજાન્યકા અતે વેળા, થઈ હાજારાની અરે,
શીવળ યુદ્ધાને પતિવત વેલે, પારે પેઠ નીજ ભરે લલાટે કાપ્યુ હોય તે ખરે
પ્રયોગક-“પુણ્ય”

૫૦ સુ ૨ ચર ચિત્રા સાથે ફક્ત રૂ. ૧-૪-૦. પોસ્ટેજ બુદ્ધ

હુપી પોલીસ, સરોવરની સુંદરી ભા. ૧

પ્રકાશક - ડૉ. હરીલાલ જીવણલાલ ભુક્તેશ્વર અને પંડીશર.

આજેના મજારી વાચા પાઠ પુરુ આર ચિત્રો પૃષ્ઠ ૭૦૦ ના મુદ્દય માત્ર ૬
(પે સે. જ. ચા.)

